

TÜRK

ANTROPOLOJİ MECMUASI

Türk antropoloji müessesesi tarafından neşrolunur.

Fabri reisler :

YASIF bey, Maarif vakfı.

REFİK bey, Subhiye ve muaveneti icimaliye vakfı, Darülfünun fabri müderrisi.

HAMDULLAH SUPHİ bey, Sabık Vakfı, Darülfünun fabri müderrisi.

Fabri müdürler :

MM. PAPILLIOT, Paris antropoloji müderrislerinden.

PITTARD, Geneva Darülfünun antropoloji müderrisi.

MAC AULIFFE, Paris telebbüsü aliye mektebi müderrislerinden.

İdare hey'eti :

KUREDDİN bey, T.B.M.M. Reis vakfı, Darülfünun müderrisi.

NEŞET ÖMER bey, İstanbul muhtıfı emni.

SÜREYA bey, Tıp Fakültesi reisi.

KÖPRÜLÜ ZADE FVAT bey, Edebiyat Fakültesi reisi.

ŞEMSEDDİN bey, Darülfünun müderrisi, Sivas mebusu.

M. MOUCHET, Tıp Fakültesi müderrislerinden.

MARİA bey, Tıp Fakültesi müallimlerinden.

Umumi kâtip :

SÜREYA bey, Tıp Fakültesi reisi.

İSTANBUL.

L. MOURKIDES MATBAASI, Lüleci Hıdırlık sokak, 125.

1029

IV.

Türk Antropoloji Mecmuası

1 Türkiye'de Antropolojinin Gelişimi

Antropolojinin Doğuşu

Türkiye'de antropolojik araştırmaların yaygınlaşması sürecinde önemli bir kişi olan Şevket Aziz Kansu'nun,¹ 1940'ta *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi* adıyla yayımladığı kitap Türkiye'de antropolojik çalışmaların doğuşu ve gelişmesi üzerine yazılmış en erken eser olsa gerek. *Tarihçe*, kapak sayfasında belirtildiği üzere, "Beynelmilel XVIIIinci Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji kongresi için hazırlanmış", İstanbul Maarif Matbaası tarafından basılmıştır. Dolayısıyla Kansu'nun antropolojinin gelişim sürecini aktarış şekli, devletin resmi tutumuyla uyum içindedir, en azından karşı karşıya olduğumuz metnin devletçe onaylanmış olduğunu düşünebiliriz.

Kitap, "Türk Antropoloji Enstitüsünün tarihinde iki kıymetli vesika" başlığı altında, İsmet (İnönü) ve Reisi cumhur Gazi M. Kemal imzalı Nureddin Ali Berkol'a² yazılmış iki tebrik mektubuyla başlıyor. İsmet İnönü 19 Teşrinisani 341 (Kasım 1925) tarihli mektubunda şöyle diyor:

1. Bkz. Ek 1.

2. 1925 senesinde Darülfünun'un rektörlüğünü yapan anatomi profesörü Nureddin Ali bu mektupların muhatabı olmuştur, çünkü yeni kurulmuş Türk Antropoloji Tetkikat Merkezi'nin direktörlüğünü yapmaktadır.

Azizim Nureddin Beyfendi,

Muhterem müderrislerimizin himmetleriyle teşekkül eden Türk Antropoloji Müessesesinin neşrine muvaffak olduğu eseri [*Türk Antropoloji Mecmuası*'nın birinci sayısı] memnuniyetle aldım: Darülfünunumuzun bu sahadaki mesaisile dahi pek kıymetli bir hizmet ifa edeceğine ümitvârim. Temenni-yi muvaffakiyat ederim efendim.

Mustafa Kemal de 17 Teşrinisani 341 (Kasım 1925) tarihli mektubunda müesseseyi tebrik etmiş ve hedeflenenin "Türk'ün tetkiki" olduğunun altını çizmiştir.

İstanbul Darülfünun Emmini Dr. Nureddin Ali Beyfendiye,

14 Teşrinisani 341 tarihli mektubunuzla irsal buyurulan Antropoloji müessesesinin ilk eserini memnuniyetle aldım. *Türkü ve Türk heyet-i içtimaiyesini tetkik gayesini* istihdaf eden müesseseye kıymetli mesaisinde muvaffakiyet temenni ederim efendim.³ (a.b.ç.)

Mecmua'nın Ekim 1925'te çıkan ilk sayısında, Türkiye'de antropoloji araştırmaları yaparak "ileri gitmek ve Türk antropoloji tetkikatını terakki ettirmek için... Tıp Fakültesi'nin müessese-yi teşrihîyesine rabt ve ilhak edeceğimiz bir tetkikat merkezi tesis etmek münasib olur," denilmektedir.⁴ Türk Antropoloji Tetkikat Merkezi'nin Kasım 1925'te kuruluşuyla derginin Ekim'deki ilk sayısındaki bu beyan arasında bağlantı olduğu açıktır. Ancak derginin ikinci sayısında Merkez'in ismi Türk Antropoloji Müessesesi⁵ olarak değiştirilmiştir. Darülfünun Tıp Fakültesi bünyesinde başlatılan araştırmalar, 1933 yılında İstanbul Üniversitesi açıldığında Fen Fakültesi bünyesinde kurulan Antropoloji kürsüsüne taşınmıştır. 1935'te Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılmasından sonra, Müessese Ankara'ya naklolmuş ve bu sefer adı Türk Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü olarak değiştirilmiştir.

3. Şevket Aziz Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1940, s. v.

4. Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayaçan, İsmail Hakkı Çelebi, "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lüzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 10.

5. 1931'den sonraki sayılarında, muhtemelen dildeki öztürkçecilik ve sadeleşme hareketiyle paralel olarak, müessese yerine "enstitü" kelimesi kullanılmıştır; ne var ki bu yeni kelime de Batı dillerinden alınmıştır.

Kansu Türkiye'de antropoloji disiplininin gelişim tarihini ikiye ayırmaktadır. 1925-29 arasındaki ilk dönemde Türk Antropoloji Müessesesi'nin faaliyetleri "sırf araştırma ve neşriyat" olarak belirtiliyor. Bu dönemde Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesi'nde bulunan Tetkikat Merkezi'nin ilk çalışmaları arasında Karacaahmet Mezarlığı'ndan toplanan kafataslarının ölçümü vardır. Bundan başka, Türk, Ermeni, Rum ve Musevi gibi "farklı ırkî kökenlere mensup okul çocuklarının neşvüneması" üzerine karşılaştırmalı araştırmalar da yapılmıştır.⁶

Türkiye'de antropolojinin gelişmesinde ikinci önemli aşama "antropoloji tetkiklerinin bu ilim sahasında ihtisas yapmış unsurlara devri⁷ ve Türkiye'de akademik bir tedris hayatının başlamasıyla karakterizedir."⁸ Eğitim alanına antropolojinin girmesinin hayati bir mesele olduğunu Müessese'nin kurucularından olan *Mecmua*'nın sürekli yazarları ilk sayıdan itibaren belirtmektedirler.

Tesis edeceğimiz antropoloji darülmesaiinde taharriyat-ı zatiyemizi takip edecek ve şakirtlerimizi yetiştireceğiz. Talebemize müşahede, mesaha, tahrir ve kitabiyat taharriyatı öğretilecektir. Bu kadrolar kuvvet bulduktan, nüve kemal-i faaliyete geçtikten sonra mahallinde müşahedatta bulunmak için Anadolu'nun muhtelif köşelerine nakl-i mekân edeceğiz. Şakirtlerimiz de memleketimizin bütün aksamına dağılacak ve antropoloji merkezinin muhabirleri olacaklardır. Zaten daha şimdiden her sene fakülteden çıkıp Anadolu'ya giden bütün sivil ve askeri talebenin bize toplayabilecekleri kâffe [bütün] malumattan müstefid olacağız. ... Yavaş yavaş şebeke genişleyecek, müşahadat taaddüt edecek ve bu suretle Türk antropolojisi hakkındaki malumatımız terakki edecektir.⁹

6. Şevket Aziz Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi*, s. 3. Orijinal metinde sadece Türk ismi büyük harfle yazılmış, diğerlerinde küçük harf kullanılmıştır. Adı geçen araştırma üç sayı üst üste *Türk Antropoloji Mecmuası*'nda yayımlanmıştır: Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk ırkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 5-18; no. 3, Eylül 1926, s. 5-19; no. 4, Mart 1927, s. 10-19.

7. Burada Kansu'nun kendisinden bahsettiği açıktır, zira bu cümleden hemen sonra üçüncü şahıs kullanarak Paris'e tahsile gönderilişini anlatmaktadır.

8. Şevket Aziz Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi*, s. 3.

9. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lüzum ve Faidasına Dair", a.g.y., s. 10-1.

Türkiye'de antropoloji eğitiminin resmen 1933'te başladığı doğruysa da, 1930-33 arasında Tıp Fakültesi'nde antropoloji konferansları düzenlendiği bilinmektedir. Bu konferanslarda daha çok fiziksel antropoloji konuları işlenmekteydi. 1932 yılında Ankara'da toplanan Birinci Türk Tarih Kongresi'nden sonra Atatürk, antropoloji konferanslarının İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarih öğrencilerini de kapsayacak şekilde genişletilmesini istemiş, bunun üzerine 1932 yaz sömestrinde Şevket Aziz Kansu tarafından Edebiyat Fakültesi'nin tarih öğrencilerine prehistorya hakkında bir dizi konferans verilmiştir.¹⁰

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde kurulan Antropoloji Bölümü'nün müfredat programı temel olarak farklı "beşer ırklarının" ayırımına dayanıyordu. Ana başlıklar arasında, "beşer ırklarının tarifi ve tarihi", "Asya ırkları, Avrupa ırkları, Afrika ırkları, Amerika ve Okyanusya ırkları", "ırkî karakterler", "ırkî karakterlerin müşahade ve tetkik usulleri", "morfoloji ve öjenik malûmatı", "umumi Türk tarihinin antropolojik ve ırkî esasları" gibi dönemin ırkçı antropolojinin çerçevesi dahilindeki konular vardı.¹¹ Müfredata uygun olarak, imtihan konuları da ırksal karakterlerin teşhisi-ne dayanıyordu. Bu imtihan usulleri içinde, "insanın kemiklerinin ve kafalarının teşhis, tarif ve ölçülmesi", "fotoğraflar üzerinde insanın tipik varyetelerinin [çeşitlenmelerinin] belli başlı karakterlerinin tarifi"; "haritalar üzerinde ehemmiyetli bazı ırkların ve varyetelerin jeografik mevkii, sanatların, âdetlerin, lisanların, dinlerin, müesseselerin yayılışına işaret edilmesi ve gösterilmesi," gibi başlıklar bulunuyordu.¹²

Müfredattan da anlaşılacağı gibi bölümün antropoloji disiplini-ne yaklaşımı genel olarak fiziksel antropolojiye, özelde ise frenolojiye kayıyordu. Oldukça geniş kafatası ve kemik koleksiyonlarına sahip olan Enstitü, birçok araştırmada bu envanterden faydalanıyordu. Kansu 1940'ta yazdığı *Tarihçe*'de "bugün Türk Antropo-

10. Şevket Aziz Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi*, s. 4.

11. *A.g.e.*, s. 9. 12. *A.g.e.*, s. 18.

loji Enstitüsü'nde Anadolu Kemik Koleksiyonuna dahil 372 kafa ve İstanbul Kemik Koleksiyonuna dahil 1040 kafa mevcuttur. Kal-kolitik ve Bakır çağı devrinden Selçuk devrine kadar, muhtelif pre-historik ve historik devirlere ait de 118 kafa mevcuttur," diyor.¹³

Metodolojik Yaklaşımlar: Ödünç Almak

Türk Antropoloji Mecmuası'nda yayımlanan birçok makaleden, yazarların Batı'da geliştiği şekliyle fiziksel antropoloji ve ırkın önemi gibi konularda bilgili olduklarını anlıyoruz. Yazarlara göre bize mahsus tetkikler ancak Batı'nın bilimsel dehasını aşınca başlayacaktır. Fakat Batı'nın standartlarını yakalamak adına şu ana kadar Batı tarafından çoktan elde edilmiş yöntemleri ve erişilmiş sonuçları kullanmanın gerekli olduğu kabul edilmiştir. Halil Halid konuyu şu sözlerle gayet iyi açıklamaktadır:

Bin bir müşkilattan bin bir ızdırabat ile çıkmış olan milletimiz fünün sahalarında ciddi suretde ve sulh-u sükûnet üzere taharriyat ve icraata başlayabilecek devreye gireli henüz birkaç sene geçti. Her lazım olan şeye birden başlamağa kudret-i mevcudumuz kâfi gelmez; burası malum ve müsellimdir. Şu kadar var ki biz bu memleketde muktezıyat-ı medeniyye gibi be-dîiyyât-ı fenniyyeyi [estetik ilmi] dahi bizden evvel davranarak terakki eden milletlerden istinsah ederiz. Mevcudu ittihaz bir şeyi ihdas kadar müşkil olmadığı gibi uzun zaman daha büyük fedakârlıklara da mütevakıf değildir.¹⁴

Bu benimseme ve uyarılama süreci bazı çekincelerle birlikte kabul edilmiştir, çünkü dışarıdan ödünç almak demek "hususî" olandan kayıplar vermek anlamına gelmektedir. Antropolojik araştırmaların altında yatan milliyetçi kaygılar bu dönemde verilmiş kararlarda etkili olmuş olmalı. Dolayısıyla yazarlar, kendi millî marnevi değerlerine sadık kalacaklarını ve sadece maddî konularda Batı'dan ithal yoluna gideceklerini açıklamışlardır:

13. Şevket Aziz Kansu, *a.g.e.*, s. 6.

14. Halil Halid, "Antropolojinin Temmatını da Öğrenmeliyiz", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 52.

Asya'yla Avrupa'nın nokta-yı mültekasında [kavşak] bulunmamız hasebiyle vâsi [geniş, büyük] bir vazifenin ifasıyla mükellef olduğumuzu da müdrük bulunuyoruz. Bu vazifenin ifasında adem-i muvaffakiyete düşer olmayacağız. *Garbe teveccüh ettik [yöneldik]. Şeref ve haysiyetimizden, anane-yi milliyemizden hiçbir şey terk etmeksizin, Avrupa'nın mesere-i intizam-perveranesini ve sanayiini, terakkiyatını talep ediyoruz.*¹⁵ (a.b.ç.)

Eğitim konusu tartışılırken de Batı'yı yakalamak ve nihayetinde geçmek vurgusu yapılmaktadır. Antropoloji disiplini söz konusu olduğunda Batı'daki meslektaşlarının Türkiye'ye ve kendilerine nazaran çok ilerde olduklarını defalarca tekrarlayan derginin yazarları, güçler eşitlenene kadar Batı'nın model alınması gerektiğini kabul etmişlerdir. Buna rağmen, zamanın antropolojik söyleminde hissedilen milliyetçi ton hiçbir zaman tamamen kenara itilmemiş, ödünç almanın gayesi olarak belirtilmiştir. Nureddin Ali Berkol'un üniversite üzerine bir makalesinde bu hava sezinebilir:

Elzemiyeti derkâr [malum] milliyetperverlik hududu dairesinde daima ileri gitmek istiyor ve büyük hemşirelerimiz olan garb darülfünunlarıyla iktisab-ı müsavat gayesini takip ediyoruz.

Bu maksadla ecnebi mütehasısların muavenetine müracaatta tereddüt etmiyoruz.¹⁶

Antropolojik Çalışmalarda Devlet Desteği

Atatürk'ün ırk kavramı ile ilgili birçok Batılı kaynağı bizzat inceleyerek Türk ırkının karakteristik özelliklerinin "bilimsel bir anlayışla" ortaya konmasını ve ırk kavramının "sosyal" olarak kitlelere benimsetilmesini istediği iddia edilmektedir.¹⁷ Birçok tıp doktorunun (özellikle de anatomistlerin) Türk ırkının özelliklerini belirlemeye çalışmaları Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda başlamış ve bu çalışmalar *Türk Antropoloji Mecmuası* çatısı altında toplanmıştır.

15. Nureddin Ali Berkol, "İstanbul Darülfünunu'nun Şekl-i Hâzırı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 59.

16. A.g.ç., s. 58-9.

17. M. Cihat Özönder, "Dünyada ve Türkiye'de 'İrk' ve 'Etniklik' Kavramları", *KÖK İktisadi ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, cilt II, no. 1, Bahar 2000, s. 65.

Türkiye'de antropolojinin bilimsel bir disiplin olarak doğuşu ve gelişim süreci incelendiğinde, Türk ırkının karakteristik vasıflarının belirlenmesinin milli bir hedef olarak görüldüğü anlaşılabılır. Devlet, disiplinin gelişmesi için araştırmalar yaptırarak, enstitüler kurarak, antropoloji tahsili yapmak isteyenleri bursla yurtdışına göndererek, *Türk Antropoloji Mecmuası*'nın araştırmalarını destekleyerek bilinçli adımlar atmıştır. Tüm bu yapılanlar, "bilimsel bir araç" olarak antropolojinin, Türk ırkının üstünlüğünü kanıtlamak için faydacı şekilde kullanılmasının göstergeleridir.

Karşılaşılan "teşvik" yöntemlerinden biri, hükümetin bazı yetkililere ve okul yöneticilerine derginin antropometrik çalışmalar yapan doktor-yazarlarına kolaylık sağlamaları konusunda talimat vermesidir. Örneğin Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayacan ve İsmail Hakkı Çelebi tarafından "İstanbul'daki farklı ırklar" üzerine yapılan araştırmanın arkasında ciddi devlet desteği vardır. Üç sayı üst üste yayımlanan araştırmanın, ikinci kısmında belirtildiğine göre:

Hükümetin icraî yardımı olmasa idi bu tetkikat aaleb [çok, pek] ihtimal gayr-i mümkün olur; her halde azim müşkilata tesadüf ederdi. Maarif Müdüriyeti bu ilmî tetkikata medar olabilecek kâffe [cümle, bütün] malumatı ita eylemeleri hususunu bütün İstanbul mektepleri müdürânına hususi bir sirkülerle emr ve tebliğ eyledi.

2200 Rum, 1600 Ermeni, 1340 Musevi, 720 Levanten yahut meleze, "gayr-ı muayyen ırk", dair erkamat [sayılar] elde edebildik.¹⁸ (a.b.ç.)

1927'de Türk ırkının antropolojik özelliklerini, antropometrik ölçümler yoluyla ortaya çıkarmayı hedefleyen benzer bir makalede, yazarlar "yetkililerin" rolünden şu şekilde bahsetmektedirler:

Son derece vâsi olan bu memlekette tayin edilmesi icap eden muhtelif tesirat Türk'ün bünyevi evsafı üzerine bazı tahavvülat icra eylediğinden, müşahedatı yalnız evvelce tetkik eylediğimiz zümrelerde değil Anadolu'nun her mıntkasında teksir icap eylemektedir. İşte bu suretle bu satırların mü-

18. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk ırkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki, 2. Kısım: Eşhas ve Efradın İnkişaf ve Neması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 3, Eylül 1926, s. 5.

tevazı bir medhal teşkil eyledikleri taharriyatın derece-yi ehemmiyeti tayin eylemektedir. Diğer taraftan bu tetebbuatı neticelendirmek için *hükümet kuvve-yi teşriisinin* [kanun yapma yetkisi] *elzem olduğunu ilave bî-lüzumdur*. Fakat *münevver Türk muhitinde antropoloji ilmine verilen ehemmiyetten dolayı bu hususta her türlü muavenet ve suhuletin bizlerden diriğ* [esirgeme] *edilmeyeceği emindir*.¹⁹ (a.b.ç.)

"Türk Halkının Antropolojik Karakterleri":

64.000 Kişi Üzerinde Anket

Türkiye'de ırkçı antropolojinin hegemonyasını yayma misyonu düşünüldüğünde, akla gelecek önemli isimler vardır. Bu milliyetçi bilimciler genellikle devlet, çoğu durumda da bizzat Mustafa Kemal tarafından belli görevlere atanmıştır. Afet İnan, Tarih Tezi'nin oluşturulmasındaki büyük rolünün yanı sıra Türk ırkının karakteri üzerine yaptığı "bilimsel araştırmalarla" da Türk milli kimliğinin ırka dayandırılmasına büyük katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla bu misyoner grup içinde sayılabilecek en önemli şahsiyetlerden biri olarak değerlendirilmelidir.

Afet İnan, 1939'da tamamladığı doktora tezini Eugène Pittard'ın danışmanlığında Cenevre Üniversitesi'nde hazırlamıştır. Tezin konusu Türk halkının ırksal özellikleridir ve yöntem olarak antropometrik ölçümler kullanılmıştır. Burada belirtmemiz gerekir ki Afet İnan antropolojiyi ancak tarihsel araştırmalara faydası olacak yardımcı bir unsur gibi görmektedir. Diğer bir deyişle bu çalışmayı yapmasının altında yatan sebep, Türklerin brakisefal Alpin ırkının mükemmel temsilcileri olduğunu göstererek, Türklerin kadimliğini ve tarih boyunca sürmüş ebedi üstünlüğünü kanıtlamaktır.

Afet İnan, tezi için 200 kadın üzerinde bir ön çalışma yaptığını, fakat daha sonra çok daha büyük, hatta devlet tarafından desteklenecek bir tetkikin gerekli olduğunu fark ettiğini söylüyor. Üstlendiği araştırma projesinin arkasındaki dinamikleri şöyle açıklıyor:

19. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 15.

M. Kemal Atatürk büyük devlet işleri arasında tarih etütleriyle bizzat meşgul olurdu. *Kurtardığı milletin tarihini* ilmi yollardan araştırmak için *tarihçilere vazifeler vermişti.*

1932'de kurulan Türk Tarih Kurumu'nun büyük ve geniş çalışma programının esaslarından biri de Türklerin ırkî karakterlerini tespit etmektir.

...Atatürk'ten aldığım tarihi fikirler, *Türk'e tarihte ve bugün layık olduğu yerini vermektir.* ...1936 yılında, bütün memlekette büyük ölçüde antropometrik bir anket yaptırmak arzumu Atatürk'e anlattım. Uygun gördüler ve beni teşvik ettiler. Bunu hükümetten rica etmemi emir buyurdular.²⁰ (a.b.ç.)

Böyle kapsamlı bir projenin gerçekleştirilmesinde devletin ne kadar hayati bir rol oynadığına dikkati çekmek gereklidir. Her şeyden önce Atatürk Afet İnân'ın önerisini onaylamış ve kendisini cesaletlendirmiştir. Herhangi bir işe başlamadan önce kesinlikle gerekli olan bu onay safhasından sonra, ikinci aşamada zamanın başbakanı İsmet İnönü, Milli Güvenlik Bakanlığı, Sıhhat Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı'na her konuda yardımcı olmaları için emir vermiştir. Araştırmamanın organizasyonu Sıhhat Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. 1937 ve 1938 süresince başbakan olan Celal Bayar, İstatistik Enstitüsü müdürü Celal Aybar, Sıhhat Bakanı Refik Saydam, Antropoloji profesörü Şevket Aziz Kansu tüm araştırma boyunca yardımcı olmuşlardır.²¹ Sivil ve askeri doktorlar, sıhhiye memurları, beden eğitimi öğretmenleri çalışmanın yürütülmesi için görevlendirilmiş ve ücretleri Sıhhat Bakanlığı tarafından ödenmiştir. Anketin yapılması için memur edilen 23 kişi 11-19 Haziran 1937 tarihleri arasında bir hafta boyunca, Şevket Aziz Kansu'nun Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji laboratuvarında verdiği bir kursa tabi tutulmuşlardır. Kursun sonunda bütün memurlara, öğrendiklerini özetleyen, Sıhhat Bakanlığı'nın bastırdığı "Antropoloji Tetkikleri için Rehber" adında bir kitapçık verilmiştir.²²

1937'de çok geniş bir alana yayılan antropolojik tetkik başla-

20. Afet İnân, *Türkiye Halkının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi: Türk Irkının Vatanı Anadolu* (64.000 kişi üzerinde anket), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947, s. 67-9.

21. A.g.e., s. 67-9.

22. Şevket Aziz Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi*, s. 21.

tılmış ve projenin tamamlanması altı ay sürmüştür (19 Haziran-31 Aralık 1937). Projede Türkiye haritası on farklı bölgeye ayrılmıştır: 1. Trakya, 2. Bursa ve Bilecik, 3. Çanakkale, Balıkesir ve Manisa, 4. Ege, 5. Eskişehir, Afyon, Burdur, Kütahya, Isparta, Antalya, 6. Orta Anadolu, 7. Garbî Karadeniz, 8. Cenup, 9. I. Şark, 10. II. Şark. Bu bölgelerde yapılan tetkikler süresince, ırksal karakterleri belirleyen on yedi farklı ölçüm yapılmış, ölçümler için gerekli aletler Sıhhat Bakanlığı tarafından sağlanmıştır. Çalışma sonunda her iki cinsiyetten toplam 64.000 kişinin ölçüldüğü iddia edilmektedir.

Ordu Desteği

Mecmua ile devlet arasındaki sıkı ilişkileri gösterecek diğer bir kanıt da askeriye'nin verdiği destek olabilir. Askeriye, antropologların Türk ırkı üzerinde incelemelerde bulunmalarına ve bu incelemeler için askerleri denek olarak kullanmalarına gönüllü şekilde izin vermiştir. Şevket Aziz Kansu'nun Anadolu ve Rumeli Türkleri arasındaki farklar üzerine yazdığı bir makale için kullandığı ölçümler tamamen askerler üzerinde yapılmıştır. Kansu makalenin başında 3. Kolordu Komutanı "Şükrü Naili Paşa Hazretleri'ne içten teşekkürlerini" sunmaktadır.²³ Örneklem olarak askerlerin kullanılmasının diğer bir örneği de Melih Kınay'ın Ankara Gedikli Erbaş Ortaokulu'nda yaptığı çalışmadır.

Örneklem sorununun çözülmesine katkıda bulunmanın yanı sıra ordu, 1931'de askeri okulların müfredatına mecburi antropoloji dersleri ekleyerek antropoloji eğitimini desteklemiştir. Şevket Aziz Kansu, "Antropoloji Tedrisatı" hakkındaki makalesinde konuya değiniyor ve aşağıdaki bilgiyi veriyor:

Askeri Sıhhiye Rıyaseti 1930-31 ders senesinden itibaren Tıp Fakültesi'nden mezun olan askerî son sınıf talebelerine Antropometri hakkında usul ve malumat iktisabını mecburi kılmıştır.²⁴

23. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri ", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 11, Mart 1931, s. 3.

Bütün bunlar göz önüne alındığında ordunun antropolojik araştırmaların sürmesine ve gelişmesine yardımcı olduğunu söylemek mümkündür. Devletin yönetici seçkinlerinin büyük kısmının zaten ordu saflarından geldikleri göz önüne alınırsa devlet ve ordunun tutumlarındaki bu paralellik şaşırtıcı olmayacaktır. Her iki kurumun da birleşik milliyetçi hedefler peşinde olduklarını söylemek herhalde yanlış olmaz.

2 Mecmua Neden Yayımlanıyordu?

Türkiye'de antropolojinin gelişimi gözden geçirilirken neden bir dergi yayımlama ihtiyacı duyulduğu konusunu da düşünmek gerekir. Bu bağlamda, "antropolojik tetkik" deyince başarılması gereken ne tür görevlerden ve ulaşılması gereken ne gibi hedeflerden bahsedildiğini de anlamak önemlidir.

"Antropolojik Tetkik"ın Anlamı

Öncelikle antropoloji disiplininin iş tanımının nasıl yapıldığının, yani inceleme alanının neleri kapsadığının ortaya konması faydalı olacaktır. Derginin ilk sayısından başlayarak, antropolojinin iş tanımında "ırkların tetkik ve tespit edilmesi" konuları güçlü şekilde vurgulanmıştır. Denilebilir ki *Mecmua*'nın araştırma birimi ırktır. Her ne kadar antropoloji insan zümrelerinin bilimi olarak tanımlanmış olsa da, "antropoloji özellikle fiziksel özelliklere dayanan ırkî vasıflarla meşgul olur," denilerek tanım inceltilmiştir:

İnsanlar aile, kabile, ırk, kavim suretinde tecemmu ettiklerinden bu tecemmuların seciyeleri, faaliyet tahlilleri, aks-ül-amelleri [reaksiyon], cemat-i beşer antropolojisi namı altında mütalâa olunur. Bu ilim evvel emirde menşe-i beşeri mütalâa eder ve beşeri noktadan nazar-ı itibare olunan meb-

hâs-ı müstehâsât [paleontoloji] bütün müstehâsın [fosil] insan ırkları ile birlikte bu ilmin mevzuuna dahil olur. Ondan sonra büyük cemaat-i beşeriye-nin menşelerini, tekâmüllerini ve hal-i hazır intişar ve inkısamlarını mütâlâ eder: *uruk ve ahali* ve *akvamın tarifi ve tavsifi*.²⁵ (a.b.ç.)

Daha sonraki bir sayıda, derginin önemli yazarlarından coğrafyacı Lefebvre'in yazdığı bir makalede, antropolojinin çalışma konusunun insan ırklarının araştırılması olduğu tekrarlanmıştır:

İrk diye adlandırılan, aynı somatolojik (başka bir deyişle bedensel) özellikleri arzeden insan topluluklarıdır. Bu özelliklerin en önemlileri arasında: bazıları morfolojiktir, çünkü bedenın dış ve iç veçheleriyle ilgilidir; yani deri, saç ve göz rengi, kafatası boyu, biçimi ve kapasitesi, vb.: diğerleri ise fizyolojiktir, çünkü beslenme ve uyku gibi organik işlevlerle ilgilidir. Dolayısıyla ırk, somatolojik bir birim olarak değerlendirildiğinde, zoolojik bir olgudur.

Antropolojinin konusu ırkların incelenmesidir. Bu bilim, homo türünün somatolojik özelliklerini tanımlama niyetindedir; türü, ya diğer hayvanlar nazarında, ya da kendi çeşitliliği içinde değerlendirir.²⁶ (a.b.ç.)

Nureddin Ali Berkol'un 1926 senesinde Paris'te verdiği konferans 1927'nin Mart ayında yayımlanan 4. sayıda "İstanbul Darülfünunu'nun Şekli-i Hâzırı" başlığıyla yayımlanmıştır. Genel olarak Darülfünun ve Tıp Fakültesi üzerinde duran Nureddin Ali Türk Antropoloji Müessesesi'nin kuruluşundan söz ederken temel gayenin Türk ırkı ve Anadolu'ya yayılmış diğer ırkların tetkik edilmesi olduğunu belirtmiştir. Böylelikle, kuruluşunun üzerinden henüz bir yıl geçmiş olan *Müessese*'nin öncelikli hedefinin ırka dayalı araştırmalar yapmak olduğu açıkça anlaşılmış olur.

Türkiye Antropoloji Müessesesi geçen sene Müderris Neşet Ömer, Süreyya, Mouchet ve İsmail Hakkı Çelebilerin faalâne mesaisiyle tesis olundu. *Gayemiz Türk ırkıyla Asya-yı sugrânın vâsi arazisi üzerinde dağılmış bulunan ırkların tedkididir.*

Türkiye Antropoloji Mecmuası'nın ilk iki nüshası neşrolunmuştur. Esasen daha şimdiden Beynelmilel Antropoloji Merkez-i Umumiyesiyle irtibat-ı

25. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdân-ın Lüzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 6.

26. Lefebvre, "Coğrafya ve İrklar Meselesi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 20.

tam peydâ eylemiş bulunuyoruz. Merkezin muktedir katib-i umumisi Müderris Papillaud da mecmuamızın müdürlerindendir.²⁷ (a.b.ç.)

"Milletler Arasında Müstakil Mevkii" ve Türk İrını Yüceltme

Yazarlar, derginin niçin yayımlanmakta olduğu konusundaki açıklamalarında, dönemin antropolojik araştırmalarının içkin milliyetçi temellerine ciddi atıflarda bulunmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti, savaşların bitmesi ve sınırların belirlenmesinden, yani maddi mücadele ve kazanım aşaması tamamlandıktan sonra, yeni kurulmuş bir devlet olarak dünyanın muasır medeniyetleri arasında tatminkâr bir mevkii edinmek arzusundadır. İhtiyaç duyulan, Türk milletinin manevi ve tarihsel üstünlüğünü kanıtlamaktır. Bu noktada temelleri yeni atılmış antropoloji biliminin de yardımları olacağı umulmaktadır.

... Eğer bir millet suret-i mahsusada *tetkike şayan* olmuş ise o da bu zafer ve inkişaf günlerinde bulunan bizim milletimizdir. O halde *Türklerde birçok evsaf olmak lazım gelmez mi?* Siyaset itibarile, *milletler arasındaki müstakil mevkimizi* tamamiyle istemek hakkımız ise, *akvam ve cemaat-i beşeriye arasında ırkıma raci olan mevkii tesis etmek* de öylece vazifemizdir. İşte antropolojiye ilk safhada düşen iş budur.²⁸ (a.b.ç.)

Avrupalı devletler tarafından tanınma arzusu ve bu devletlerle rekabet edebilme ihtimali de milli kimlik edinme serüveniyle ilgili olarak görülebilir. Dış dünya tarafından kabul görmek için, *Mecmua* hem "bilimsel" (ırksal) olarak Türk ırkının üstünlüğünü kanıtlamakla hem de Türkçe bilimsel araştırmaları ilerletmekle yükümlüydü. Nureddin Ali Berkol şöyle yazmıştır:

1926 senesi cumhuriyetçileri olan bizler, *âlemdaki mevkimizi istihkak etmiş olduğumuzu müdrik bulunuyor* ve âlemden bize *münasib bir mevki ve-*

27. Nureddin Ali Berkol, "İstanbul Darülfünunu'nun Şekli-i Hâzır", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 53.

28. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lûzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 5.

rilmesini istiyoruz. Pek eski bir kavimiz. Fakat Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin sevk ve idaresinde gösterdiğimiz parlak cehd [çalışma, çabalama] ve mesai, en genç akvâmın şüunatında [hadiseler, olaylar, almanak] ahz-ı mevkîe layıktır. Çünkü, bu cehd ve mesai Türk milleti usaresinin [özü] daima dinç ve zî-iktidar olduğuna şahadet ediyor.²⁹ (a.b.ç.)

Diğer yandan derginin yazarlarının antropolojik araştırmalar yoluyla "milletler arasında müstakil bir mevkîi" sahibi olduklarını göstermek istediklerini vurgulamaları, Avrupalıların dergiyi okuyup Türkleri kendilerine denk görmeye başlamalarını bekledikleri anlamına gelmez. Tersine, söz konusu olan içe dönük bir taleptir: Halkın zihninde ve gönlünde hem milli efsaneler yaratmaya hem de üstünlük iddiasında bulunmaya çok elverişli olan ırk kavramına dayalı bir *milli bilinç* yaratılmak istenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin "asli" unsuru olan *Türk*ün milli kimlik tanımı Türk ırkına dayanılarak yapılmış ve bu anlayış her tür kanaldan topluma enjekte edilmiştir. *Türk Antropoloji Mecmuası* da bu sürecin bir parçasıdır. Dergide yazan antropologların bilinçli ve özenli bir şekilde üstlendikleri yegâne görev Türk ırkını yücelterek "yeniden yaratmak"tır.

Bir millet uzun bir devre-yi mesaibden [zor işler, müşküller] sonra talihinin mesud bir anına vasil olduğu vakit târik-i terakki ve temeddünde kendi dehaet-i mahsusasına tevfikân serbestçe inkişaf eder. İşte tamamen kendisine sahip olduğu bu tür inkişafındadır ki *kendi tarihini yeniden yazmalarını tarih-nüvisânından, kahramanlarını tebcil etmelerini şairlerinden talep eder.*

Bas-ü bad'el-mevt [öldükten sonra dirilme] sırrına uğraması tarih-i beşerin en hayret-efza hadisatından birini teşkil eden bir millet var ise o da Türk milletidir. Lâ-mevt Gazisinin zir-i idare-yi himayetinde parlak zaferler kazanan Türk milleti harbde olduğu mertebe, cesurane bir surette sulhde de târik-i terakkiye atılmaktadır.

Kadim bir millet olmasına rağmen Türk milletinin *kabiliyet-i hayatiyesi* hususunda her gün ibraz eylediği işar-ı [bildirme] bahire [besbelli] biyolojistlerin nazar-ı mütalâaya mecbur oldukları müstesna bir hadise teşkil eder. Geçen asrın ortasından beri insan ve cemaat-i insaniyenin mütalâası-

29. Nureddin Ali Berkol, "İstanbul Darülfünun'unun Şekl-i Hâzır", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 59.

na başlanmıştır ki netaic ve müktesebatı itibariyle pek zengin olan bu yeni ilme antropoloji denir.³⁰ (a.b.ç.)

Şevket Aziz Kansu, üniversite düzeyinde antropoloji tedrisatını konu alan makalesinde, antropoloji tetkiki sayesinde "zinde beşer zümreleri" meydana geleceğini belirtiyor. Öyle bir antropoloji tanımı yapıyor ki bu bilimsel faaliyetin (antropoloji) altüst olmuş bir toplumu tek bir milli kimlik çevresinde toplamak için kullanılabileceği mesajını veriyor.

Antropoloji en geniş manasile beşerin tabii tarih ilmi olduğu kadar beşer zümreleri ilmidir de. *Faaliyet-i beşeriyenin kudretini artırmağa yarayan zinde beşer zümreleri teşkil etmek* gibi insaniyetin ihtiyaçlarının belki en esaslısını tahmin antropolojiye terettüp ediyor.³¹ (a.b.ç.)

Antropoloji özellikle yeni kurulmuş devletin kurucu seçkinlerinde, ama daha genel anlamda Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ve parçalanmış olarak çıkmış "şanlı imparatorluğun" halkında yer etmiş aşağılanma ve küçük düşmenin yaralarını sarmak için elzem görülmüştür. Milliyetçi antropologların en temel yükümlülüğü Türk menşei hakkında şanlı bir tarih (kurmaca) yaratmaktır. Aşağıdaki alıntıda, antropoloğun "tabloyu resmetmesi" salık verilirken açıkça ima edilen şey tarihi yeniden yazmak ve siyasi gruplamaların öngördüğü etnik olmayan tanımlamayı reddedip, yani vatan-daşlık bağının yarattığı kimliği dikkate almayıp ırksal farklılıklara başvurarak bir ırkı (Türkleri) diğer ırklardan ayırmaktır.

Diğer taraftan *siyasi isimlerin etnik evsafın yerine kaim olmalarına* ne demeli? Bunlardan bazıları kasten, mesela galiplerin mağlupları zümreleri meyanında temsil edebilmeleri gibi gayeler takip edilerek icad edilmiştir, Fakat bir antropolojistin vazifesi bunların kâffesinden şüphelenmektir zira bu mahiyetteki *malumatın kâffesi ancak mevzuuya bir çerçevedir*. Asıl mevzuu olan *tabloyu antropolojist tersim edecektir*.³² (a.b.ç.)

30. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lüzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 5.

31. Şevket Aziz, "Antropoloji Tedrisatı Hakkında", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 12, Eylül 1931, s. 111.

32. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 7.

"Beşeri içtimai kudret hazinelerinin"

Keşfi için İrk Tetkiki

Antropoloji, bilimselliğin kesin tonuyla, somatik (morfolojik) ölçümler yaparak, insan zümrelerinin zihinsel ve sosyal potansiyellerini ortaya çıkarmayı vaat ediyordu. Türk antropologlar da buna benzer bir antropoloji anlayışıyla çalışmaya başlamıştı. Çoğu makalede yazarlar mantıklı gelecek planları yapabilmek için Türk ırkının tipik vasıflarını bulmaya çalıştıklarını söylüyorlardı.

Halil Halid, "antropolojinin temmâtı" dediği tamamlayıcı bilimlere olan ihtiyacı inceleyen makalesinde, menşe bilgisi ve insan zümrelerinin tabii tarihinin bu ırkların yerine getirebildikleri sosyal fonksiyonları anlamaya yardımcı olduğunu da belirtiyor.

Antropolojinin gayesi fenn-i beşeriyeti ileri götürmekten ibarettir; bu tervic [kıymet ve itibarın artırma] ise benî beşerin macera-yı mazarine ve hal-i hazırına taalluku [ilişki] bulunan tetkikat ve mütalâatın cemmiye olur. Antropoloji benî beşerin mahiyetinin kavanini hakkında tenviratta bulunan her bir şey üzerine cidden sabit bir tarzda tetkikat icra eder ve bu yolda *beşeriyetin asliyeti, tarih-i tabiîsi* üzerine taharriyatda bulunur.

... Ehza-b-i insaniyye kavimler, milletler, aşiretler ve taifelerine vechile inşikak [yarılma, ayrılma] etmiştir. Bunların ilmi surette tayin-i hüvviyetlerini icra lazım gelir. Bunların tabiî mümeyyizeleri [temyiz eden, seçen, ayıran] ne türdüdür? Merbutiyet-i siyasiyyeleri nasıldır? Vaziyet-i ictimaiyyeleri ne eşgalde bulunuyor? Benî beşer ahvalinin bu hususdaki vaziyeti "etnografi" sahasına kalır. Hülâsa-yı kelam: *cismani beşerin revabıtı* [çoğ. rabita, münasebetler, ilgiler] araştırıldıktan, *tarih-i tabiîsi tetkik* edildikten başka benî beşer kitlelerinin *tekavim* [çoğ. takvim] ve *sicillat devrelerine aid ahvali ve şeceranamesi* dahi calib-i tetkik olmak lazım gelir.³³ (a.b.ç.)

Şevket Aziz Kansu da bazı hedeflere ulaşabilmek için Türk halkının iç kudretini tespit edebilecek olan antropolojiden faydalanmak gerektiğini vurgular. Diğer bir deyişle, milletin ilerlemesi için antropoloji, "ırkî kabiliyet ve istidatları" gösteren mutlak doğrunun kaynağı olarak görülmelidir. Bu bağlamda, ırksal farklılıkların

33. Halil Halid, "Antropolojinin Temmatını da Öğrenmeliyiz", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 51-2.

özcü, temelci (*essentialist*) bir bakış açısıyla değerlendirildiğini söyleyebiliriz, zira ırk herhangi bir insan grubunun potansiyel kabiliyetlerini gösteren değişmez belirleyici unsur olarak anlaşılmakta, öyle tanımlanmaktadır.

Antropoloji yarım asırlık bir ilimdir. Fakat çok tesirlidir. Beşerin menşei ve tekâmülü meselesi, ırklar biyolojisi bu ilmin en geniş ufuklarındandır. Orijinal memleketimizin yine en hür manada aldığımız *beşeri içtimai kudret hazineleri* birer birer tetkik edilmelidir. Bir cemiyetin müspet tetkiki fizik-sosyal dediğimiz bir determinizma dairesi içinde kabildir. Memleketimizde antropoloji ilminin tetkikatı, tedris ve intişarı kendi *bünyemizin biososyolojik teşrihi ve morfolojisi* demektir. Bu malumat bize *ırki kabiliyet ve istidatlarımızın hayattar sahalara akıtılmasını* söyleyecek, "kahraman irade"nin memleketinde onun taşan ve aşan hayat kudretine layık bir ideal yaratacaktır.³⁴ (a.b.ç.)

1930'lar Türkiye'sinde antropoloji sahasındaki neredeyse tüm araştırmaların baştan aşağı ideolojik olduğunu söylemek mümkündür. *Mecmua*'da yayımlanan çok sayıda makale Türklerin dünya milletleri arasında münasip bir mevki hak ettiğini, çünkü Türk ırkının diğerlerine kıyasla çok üstün ve kalıtsal potansiyelleri dolayısıyla her şeyi başarmaya muktedir olduğunu tekrarlamıştır. Bu bağlamda *Mecmua* çatısı altında yapılan antropolojik araştırmaların temel amaçlarının kendini övmek, milli narsisizm, milli gururu ateşlemek ve bu yeni ulus-devletin milletine özgüven aşılamak olduğu söylenebilir.

34. Şevket Aziz, "Antropoloji Tedrisatı Hakkında", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 12, Eylül 1931, s. 112.

3 Yazarlar

Söz ettiğimiz dönemde iktidardaki ideolojinin temel özelliklerinden biri de politikacı-bilimcilerin önemli pozisyonlarda görevlendirilmesi idi. Akademik çalışmalarını yürütürken, samimi milliyetçiler olarak Türk milliyetçiliğini de yayma görevini üstlenen bu şahsiyetler, bilimci olmalarının getirdiği mutlak doğruya ulaşmışlık payesiyle bir çeşit dokunulmazlık kazanıyorlardı. Gelecek nesilleri de eğitme görevini üstlenmiş bu kişiler, akademik çalışmalarlarıyla yeni bir milli kimlik inşasında rol oynuyorlardı.

Cumhuriyet döneminin tarihçilerinin çoğu aynı zamanda siyasete atılmış, milliyetçi ideolojinin gelişmesi için uğraşmış kişilerdi. Dolayısıyla tarihi yeniden yazan bu kadronun içinde CHP'nin önde gelenleri, Türk Ocakları'nın önemli simaları olan Türkçü milliyetçiler ve hükümette görev alan siyasetçiler vardı. Türkiye'de 1930'lardan itibaren Afet İnan, Şemsettin Günaltay ve Fuat Köprülü gibi "milli" tarihçiler, Türk milletinin kökenlerini "bilimsel yollarla" keşfetme mücadelesinde en ön saflarda görünen kişiler olmuştu.³⁵ Yusuf Akçura, Reşit Galip gibi tanınmış tarihçiler aktif politikacılara dönüşmüş ve siyasi bir partinin organı haline gelmiş olan yegâne tarih cemiyetini (Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti) kurmuşlardı. Hem tarihçi hem politikacı kimliğini benimsedikleri için de siyasi bir örgütlenmenin içinde kültürel ve bilimsel araştırma merkezlerinin bulunmasında bilimsel nesnellığe halel getirecek hiçbir sakınca görmüyorlardı.

Türkiye'de antropolojinin doğuşu ve gelişmesi aşamasında devlet desteğinin güçlü olduğunu belirtmiştik. Türk Antropoloji Enstitüsü'nün 1925'te kurulmasından hemen sonra yayımlamaya başladığı *Türk Antropoloji Mecmuası* etrafında toplanmış olan doktor-

35. Büşra Ersanlı, *The Turkish History Thesis: A Cultural Dimension of the Kemalist Revolution*, Boğaziçi Üniversitesi, doktora tezi, 1989, s. 199; Türkçesi: *İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İstanbul: AFA, 1992; İletişim, 2003.

antropologlar da varoluşlarının, milliyetçi ideolojiyle ve devletle iç içe geçmiş olduğunun bilinciyle rejimin uysal destekçileri olmayı sürdürmüşlerdir.

Derginin yazarlarının büyük çoğunluğu İstanbul Darülfünunu'nun Tıp Fakültesi'nde ders veren akademisyen doktorlardır. 1925'ten 1930'a kadar ekip olarak çalışmış olan Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayacan ve İsmail Hakkı Çelebi, derginin uzun süre "beyin takımı" olmayı sürdürmüş ve peş peşe yayımlanan sayılarda çok etkili makaleler yazmışlardır.

Dil, tarih, milli kültür ve özellikle antropoloji alanındaki tetkikler ve Türklerin ırksal özellikleri üzerinde yapılmış çok sayıda araştırmanın yayımlanması, Türk milliyetçiliğinin ırka dayalı temellerinin teorisinin oluşturulması bağlamında son derece önemlidir.³⁶ Türk milliyetçiliğine eklemelenmekte olan ırkçı unsurlara bilimsel meşruiyet kazandırmak için antropolojiye başvurulduğu düşünülürse, milliyetçi söylemdeki ırkçı tonlamaların, sadece lafta kalmayan –yani, sadece dil sürçmesiyle açıklanamayacak– teorik altyapısının kurulması için kararlı adımların atıldığı daha planlı bir projenin dışavurumları olduğu söylenebilir.

Mecmua'nın tüm duayenleri Darülfünun'da üst kademelerde görev yapan önemli kişilerdi ve Darülfünun'da üstlendikleri idari işleri veya parti-devlet örgütündeki siyasi rolleri yoluyla hükümet bürokrasisiyle de bağları vardı. Önemli yazarlardan biri olan Nureddin Ali Berkol'un derginin ilk dört sayısı boyunca Darülfünun Emmini (rektör) olarak görev yaptığı belirtilmektedir. 1927 seçimlerinden sonra İstanbul'dan milletvekili seçilerek meclise girince rektörlükten istifa etmiş, fakat hem Darülfünun'daki Anatomi Profesörlüğünü hem de dergide yazmayı (yayımlanan son makale 1929'da) sürdürmüştür.³⁷ Berkol 1929'da Meclis Başkan Yardımcısı olmuş ve bu görevi 1931'de sona ermiştir. Söz ettiğimiz "beyin

36. Hikmet Tanyu, *a.g.e.*, s. 87-8.

37. 1927 seçimlerinde aday gösterme sistemi değişmişti (bkz. s. 38). Nureddin Ali Berkol'un İstanbul'dan aday gösterilmiş olması, derginin devletin seçkin kadroları ve Kemalist ideoloji ile uyum içinde çalıştığını göstermektedir.

takımı"nın diğer bir üyesi olan Neşet Ömer İrdelp, Berkol'un milletvekili seçilmesinden sonra, üç yıldır sürdürdüğü Tıp Fakültesi Reisi (dekan) görevini bırakmış, 1927'de rektör olmuş ve bu görevi 1930'a kadar sürdürmüştür. 1933 Üniversite Reformu'ndan sonra İstanbul Üniversitesi'nin ilk rektörü olmuştur. Mustafa Kemal'in özel doktorluğunu yapan İrdelp'in çok imtiyazlı, sözü ve emirleri çok geçerli bir kişi olduğu söylenmektedir.³⁸ *Mecmua*'nın önemli yazarlarından Süreyâ Ali Kayacan da, 1928'den 1930'a kadar Tıp Fakültesi Reisi olarak görev yapmıştır.

Mart 1930'da yayımlanan derginin yedinci sayısında, "Tıp Fakültesi müderris muavinlerinden" Şevket Aziz Kansu, *Mecmua*'nın "umumi kâtibi" olmuştur. Kansu'nun kadroya dahil olmasıyla birlikte etkisi derhal artmış ve yazdığı makaleler çoğalmıştır – sayıca "beyin takımı"nı dahi geçmiştir. Kendi başına *Mecmua*'nın "ruhu" olan Kansu'nun, Türkiye'de antropolojinin gelişmesi için sarf ettiği "paha biçilmez gayretleri" sonuçsuz kalmamış, 1933 Üniversite Reformu'ndan sonra ciddi bir terfi ile ödüllendirilmiştir.

Şevket Aziz Kansu'nun yükselişi ve önceki takımın 1930'dan itibaren tamamen sessizleşmesinin sebepleri konusunda ciddi bir bilgiye ulaşılamıyor. Ancak Şevket Aziz'den önceki neslin dışlandığını ya da değerinin azaldığını düşünmek doğru olmayacaktır, zira bu kişiler "idare hey'eti" adı altında *Mecmua*'nın bünyesinde bulunmaya devam etmektedir. Derginin kurucu grubu, Türk ırkının antropolojik çalışmalarla yüceltilmesi ve böylelikle halkın milli bilincinin, diğer ırklar karşısında üstün olduğu "kanıtlanmış" ortak ırk bağına dayanarak güçlendirilmesi görevinin Kansu tarafından başarıyla yürütüldüğünü düşünerek geri plana kaymış olabilir.

Mecmua, faaliyet süresi boyunca milliyetçi ideolojinin attığı adımlara sadık kalmıştır. İlk sayıdan itibaren ırkçı tavrını koruyan dergi, otoriter devlet bürokrasisinin yaptığı her türlü "reformu" meşrulaştırmaya çalışmış ve iktidarın milliyetçi özelemlerine cevap

38. Philipp Schwartz, *Kader Birliği: 1933 Sonrası Türkiye'ye Göç Eden Alman Bilim Adamları*, çev. Nagihan Alçı, İstanbul: Belge, 2003.

vermeye özen göstermiştir. Örnek vermek gerekirse derginin 1925'te çıkan ilk sayısında henüz ilan edilmemiş olan Türk Tarih Tezi'nin temellerini bulmak mümkündür.

Denilebilir ki, yazarların dergiye doğrudan devlet tarafından yönlendirilmesiyle ya da devletin yazarlar üzerinde kurduğu otorite sayesinde, ya da her ikisiyle, *Mecmua*'nın siyasi olarak belirlenmiş "doğrular"la çelişmeyeceği garantilenmişti. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, statü grupları birbirine görece yakın olan bir toplumda, bu tip bir ödevle görevlendirilmenin "seçkinlik" kazanmanın yegâne unsuru haline geliyor olmasıdır. Diğer bir deyişle, yerine getirilen işlev sayesinde bu doktorlar "seçkinler" grubuna dahil oluyorlardı. Böylelikle, mit denilebilecek ideolojik doğrular, bilimsel bir dille yeniden yazılıyor ve böylece kurmaca gerçekler meşru, bilimsel doğrulara *tercüme* ediliyordu. Dolayısıyla, derginin yazarları bu anlamda sadece *çevirmendiler*.

Üniversite Reformu ve Yazarlar

Darülfünun'un kapatılması ve İstanbul Üniversitesi'nin kurulması aşamasında, yüksek eğitim kurumlarının Maarif Vekâleti'nin koşulsuz denetimi altına girmesinin yolunun açıldığını belirtmiştik. Dolayısıyla "reform", eğitim sistemini iyileştirmekten çok, otoriter tek-parti devletinin hareket alanını genişletmek yolunda elverişli bir zemin hazırlamıştır. Söz konusu sürecin ciddi anlamda bir tasfiye içerdiğini de belirtmiştik. Bu bağlamda *Mecmua*'nın öğretim üyesi yazarlarının üniversite içindeki pozisyonlarının "reform" sürecinde nasıl bir değişim gösterdiğini gözden geçirmek, bu kişilerin tek-parti rejimiyle olan ilişkilerini anlamak için faydalı bir yöntem olabilir.

Tasfiyeden önce *Mecmua*'da devamlı olarak yazı yazan Tıp Fakültesi'nden sekiz kişi olduğunu görüyoruz. Bunlar arasında Nureddin Ali Berkol rektörlük (1924-27), Neşet Ömer İrdelp dekanlık (1925-27) ve rektörlük (1927-30), Süreyâ Ali Kayacan dekanlık (1928-30) yapmışlardır.

1933 (Tasfiye Öncesi) Tıp Fakültesi³⁹

İlmi Teşrih [Anatomi]: Müderris Dr. Nureddin Ali Berkol,
Muallim Dr. Aime Mouchet.

Parazitoloji: Müderris Dr. İsmail Hakkı Çelebi

Teşrih-i Marazi [Patolojik Anatomi]: Müderris Dr. Saim Ali Dilemre

Antropoloji: Müderris Muavini Dr. Şevket Aziz Kansu

I. Dâhiliye Seririyatı [İç Hastalıklar]: Müderris Dr. Süreyâ Ali Kayacan

II. Dâhiliye Seririyatı [İç Hastalıklar]: Müderris Dr. Neşet Ömer İrdelp

Fenni Tedavi ve Seririyatı: Müderris Muavini Dr. Süheyl Ünver

Mecmua'nın yazarlarının tümünün yürütülen reformla ve siyasi iktidarla uyum içinde olduklarını düşünmek yanlış olmayacaktır, zira hiçbiri tasfiyeye kurban gitmemiştir. Cemil Bilsel, Neşet Ömer İrdelp'in ardından İstanbul Üniversitesi'nin ikinci rektörü olduktan sonra, reforma karşı direnişin özellikle Tıp Fakültesi'nden çıktığını fark ettiğini ve bu direnişin dize getirilmesi konusunda kendisine fakülte dekanı Nureddin Ali Berkol'un çok yardımcı olduğunu belirtiyor.⁴⁰

Tasfiye Sonrası Tıp Fakültesi⁴¹

Anatomi Enstitüsü: Ord. Prof. Dr. Nureddin Ali Berkol,
Doç. Dr. Aime Mouchet.

Parazitoloji Enstitüsü: Prof. Dr. İsmail Hakkı Çelebi

I. İç Hastalıklar Kliniği: Ord. Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp

Adli Tıp Enstitüsü: Ord. Prof. Dr. Saim Ali Dilemre

Tıp Tarihi ve Deontoloji Enstitüsü: Doç. Dr. Süheyl Ünver

Yenilenmiş Tıp Fakültesi'nde sadece iki isim eksik görünmektedir, Şevket Aziz Kansu ve Süreyâ Ali Kayacan. Kayacan'ın durumuyla ilgili bilgimiz yoksa da Kansu'nun tasfiyeyle ilgisi olmadığını, aksine profesörlük unvanı ile terfi ettirilerek, Fen Fakültesi'ne

39. Aykut Kazancıgil, Hamit Er, "Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında 1933 Üniversite Reformu", *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Bilim "Bilanço 1923-1998" Ulusal Toplantısı, Ankara Eylül 1999*, İstanbul: TUBA, 1999, cilt 1, Bölüm 2, s. 69, 79.

40. Cemil Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1943, s. 57-8.

41. Aykut Kazancıgil, Hamit Er, *a.g.e.*, s. 69, 79.

aktarılmış olan Antropoloji Bölümü'ne atandığını biliyoruz.

Nureddin Ali Berkol, Darülfünun'un rektörü olduğu 1927'de yazdığı bir makalede, devlet politikasıyla *Mecmua* arasındaki sıkı ilişkinin bir örneğini vermiştir. Berkol'un makalesinden anlaşıldığına göre, yabancı öğretim üyelerinin üniversitede işe alınması hedefi de 1927 gibi erken bir tarihte belirlenmişti. Bu kişiler hem Batı'daki en yeni gelişmeleri Türkiye'ye taşıyacak hem de Türklerin bilimsel sahalarda da yeterince nitelikli oldukları "gerçeğini" dünyaya duyuracaklardı. Buna karşılık Berkol'un makalesinde "milliyetperverlikten" bahsediyor olması, bu tür bir uygulamanın belli bir şüpheyle karşılandığını ve Türk kimliğini korumanın önemini vurgulama ihtiyacının hissedildiğini gösteriyor.

Elzemiyeti derkâr [malum] milliyetperverlik hududu dairesinde daima ileri gitmek istiyor ve büyük hemşirelerimiz olan garb darülfünunlarıyla iktisab-ı müsavat gayesini takip ediyoruz.

Bu maksadla *ecnebi mütehasşıs*ların muavenetine müracaatta tereddüt etmiyoruz. İlahiyat fakültesi de dahil olduğu halde, bilcümle fakültelerimizde, garbın en son terakkiyat-ı fenniyesini tanıtımları için Türk müderrislerinin haiz olduğu bilcümle imtiyazattan müstefid olan *ecnebi müderrisler* de bulunduruluyoruz. ... Bu müderrik ve muallimlerin rüfeka-yı mesai ve şahidler olmalarını istiyoruz. ... müstakim ve faal mesai-perver olduğumuzu, ve darülfünunumuzun seviyesinin garb darülfünunları seviyesiyle iktisab-ı muvazene suret-i daimede mütemayıl bulunduğunu bi-taraf şahidler sıfatıyla harice bildirmelerini talep ediyoruz.⁴² (a.b.ç.)

Fahri Reisler ve Idare Heyeti

Türk Antropoloji Mecmuası'nın, makale yazarları ve idare heyeti üyeleri yoluyla, hem İstanbul Üniversitesi hem de Maarif Vekâleti'yle olan ilişkileri, derginin resmi ideolojiyle iç içe olduğunu göstermek için vurgulanmalıdır. Öncelikle Maarif Vekillerinin *Mecmua*'nın "Fahri Reisleri" oldukları, şahsen isimleri de belirtilerek "her sayının kapağında ilan edilmektedir. Verilen paye simgesel de

42. Nureddin Ali Berkol, "İstanbul Darülfünunu'nun Şekl-i Hâzırı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 56.

olsa, bakanlığın dergiyi *desteklediği, denetlediği ve onayladığı* söylenebilir. "Fahri Reis" unvanı eski Maarif vekillerine, İstanbul Üniversitesi rektörlerine ve Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekillerine de verilmiştir. Bu bağlamda, derginin devletle çok kanallı ve oldukça sıkı bir ilişkisi olduğu ve "devlet yayını" diye nitelenebileceği söylenebilir.

Bazı fahri reislerden ve idare heyeti üyelerinden bahsetmek, bu kişilerin yönetici seçkinler arasındaki önemine ilişkin ipuçları verebilir. Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi, derginin ilk 12 sayısında, 1925'ten 1931'e kadar "Fahri Reis", sonraki sayılarda da idare heyeti üyesi olarak görülmektedir. İlk sayıda (Ekim 1925) zamanın Maarif Vekili olduğu için, "Fahri Reis" unvanını alması anlaşılabilir bir şeydir, ancak geri kalan on bir sayı boyunca "sabık vekil" olduğu için bu unvana layık görülmesi istisnaidir. Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili Refik Saydam da Mart 1926'daki ikinci sayıdan itibaren "Fahri Reis" olarak belirtilmiş ve 1939'daki son sayıya kadar bu böyle sürmüştür. 1924-30 arasında Edebiyat Fakültesi Dekanı olan Fuat Köprülü ve 1924-27 arasında İlahiyat Fakültesi Dekanı, 1927'de Sivas milletvekili olan Şemsettin Günaltay da ikinci sayıdan başlayarak idare heyetinin devamlı üyelerindendir. *Mecmua*'nın künye sayfalarındaki isimlere bakmak faydalı olacaktır:

Sayı / Tarih	Fahri Reisler	Fahri Müdürler	İdare Heyeti	Umumi Kâtip(ler)
I. 3/1925	Hamdullah Suphi (Maarif Vekili: 4/3/1925 - 19/12/1925)	G. F. Papillault L. Mac-Auliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayacan, İsmail Hakkı Çelebi	Aime Mouchet Süreyâ Ali Kayacan
II. 3/1926	Necati (Uğural) Bey (Maarif Vekili: 20/12/1925 - 01/01/1929), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillault L. Mac-Auliffe E. Pittard	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayacan, İsmail Hakkı Çelebi	Aime Mouchet Süreyâ Ali Kayacan

III. 9/1926	Necati Bey (Maarif Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillauit L. Mac-Aulliffe E. Pittard	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayacan, İsmail Hakkı Çelebi	Aime Mouchet Süreyâ Ali Kayacan
IV. 3/1927	Necati Bey (Maarif Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillauit L. Mac-Aulliffe E. Pittard	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Fuat Köprülü, Süreyâ Ali Kayacan, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Galib Ata Bey, Mahir Bey	Aime Mouchet Süreyâ Ali Kayacan
V. 10/1927	Necati Bey (Maarif Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet	Aime Mouchet Süreyâ Ali Kayacan
VI. 3/1928	Necati Bey (Maarif Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Aime Mouchet Süreyâ Ali Kayacan
VII. 3/1929	Vâsîf [Çınar] (Maarif Vekili: 28/02/1929 - 07/04/1929), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Süreyâ Ali Kayacan
VIII. 9/1929	Cemal Hüsni [Taray] (Maarif Vekili: 10/04/1929 - 15/09/1930), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili), Hamdullah Suphi	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Süreyâ Ali Kayacan

IX. 3/1930	Cemal Hüsnü [Taray] (Maarif Vekili), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Şevket Aziz Kansu
X. 9/1930	Cemal Hüsnü [Taray] (Maarif Vekili), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Şevket Aziz Kansu
XI. 3/1931	Esat [Sagay] Bey (Maarif Vekili: 27/09/1930 - 18/09/1932) Refik Saydam (S.M.İ. Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Şevket Aziz Kansu
XII. 9/1931	Esat [Sagay] Bey (Maarif Vekili) Refik Saydam (S.M.İ. Vekili), Hamdullah Suphi (Sabık Vekil)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, Mahir Bey	Şevket Aziz Kansu
XIII-XIV. 3-9/1932	Reşit Galip (Maarif Vekili: 19/9/1932 - 13/8/1933), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillault E. Pittard L. Mac-Aulliffe	Hamdullah Suphi, Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, E. Pittard	Şevket Aziz Kansu
XV-XVI. 3/1934	Yusuf Hikmet [Bayur] (Maarif Vekili: 27/10/1933 - 8/7/1934), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillault E. Pittard	Hamdullah Suphi, Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, E. Pittard	Şevket Aziz Kansu

XVII-XVIII. 3/1935	Abidin Özmen (Maarif Vekili: 9/7/1934 - 9/6/1935), Refik Saydam (S.M.İ. Vekili)	G. F. Papillault E. Pittard	Hamdullah Suphi, Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, E. Pittard	Şevket Aziz Kansu
XIX-XXII. 9/1939	Fahri Başkanlar: Refik Saydam (Başvekil), Hasan Ali Yücel (Maarif Vekili: 28/12/1938 - 5/8/1946), Hülusi Alataş (S.M.İ. Vekili)	"Fahri Müdür" kategorisi kaldırılmıştır.	Fahri Üyeler: Hamdullah Suphi, Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Saim Ali Dilemre, Fuat Köprülü, Şemsettin Günaltay, Aime Mouchet, E. Pittard	Direktör: Şevket Aziz Kansu

Türk Antropoloji Enstitüsü etrafında toplanmış bilim adamlarının büyük çoğunluğu ırkçı antropolojiye eğilimli tıp doktorlarıydı. Haydarpaşa Tıp Fakültesi bünyesinde kurulan antropoloji enstitüsü ve laboratuvarı, bu doktorların milliyetçi özlemlerini tatmin edecek bir yuva haline gelmişti. Bu nedenle tanınmış Türkçülerin ve CHP üyelerinin isimlerini derginin idare heyeti içinde görmek sürpriz olmasa gerek. Bütün bu "bilimsel çabaların" heves işleri olduğu, canı gönülden üstlenilmiş meşguliyetler adına sarfedilen şahsi gayretler olduğu düşünülebilir; ama durum bu değildir. Antropolojik çalışmaları devlet teşvik ediyordu ve bu bilimcileri devlete karşı görevlerini yerine getirmek için doğrudan doğruya görevlendiriyor ve yönlendiriyordu.

4 Antropolojiye Metodolojik Yaklaşımlar

Türkler için kullanılan "nâ-mütekâmil", "barbar", "vahşi" gibi sıfatları kesin bir şekilde ortadan kaldırmak ve Türk ırkının kadimliğini ve üstünlüğünü kanıtlamak için "bilimsel", yani antropolojik delilleri öne sürmek en kısa ve kesin çözüm olarak algılanmıştır.

Bazı ölçüm aletleri ve metotları kullanılarak yürütülen antropolojik incelemeler, sırf bu "ölçme" vurgusu yüzünden pozitif bilimler kadrosuna dahil edilmiş, böylelikle antropolojinin tartışılmaz doğrulara ulaşabildiği varsayılmıştır. Diğer yandan, daha önce de belirttiğimiz gibi antropolojik araştırmaların üzerindeki devlet yönetim ve denetimi çok güçlü, milliyetçi ideoloji perdesi çok kalındır. "Üretilmesi" gereken doğrular sipariş verildiği için elde edilen sonuçlar bilimsel veri olmaktan çok, bilimsel bir jargona başvurarak *uyarlanmış bilimkurgu* örnekleridir.

Yöntemler: Kraniyometri, Antropometri, Sefalometri

Yazarlar ilk sayıdan itibaren çalışmalarını morfolojik/somatik antropolojiyle smırlayacaklarını ve genel antropoloji araştırmalarını üniversitenin diğer dallarındaki meslektaşlarına (Hukuk Fakültesi, Fen Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi) bırakacaklarını belirtmişlerdi. Yazarların makalelerinde temel olarak üç ölçüm yöntemi sıklıkla kullanılmıştır: *Sefalometri*, yaşayan insanın başının ölçümü; *antropometri*, insanın bedensel özelliklerinin ölçülmesi; *kraniyometri* de kurukafanın ölçümüdür. *Mecmua*'nın 14 yıl süren yayın hayatı boyunca kullanılacak olan bu antropolojik yöntemler daha ilk sayıda belirtilmiştir:

Antropoloji nedir? Henüz pek genç ve gençliğine nisbetle de pek zengin olan bu ilmin hududu daha çizilmemiştir. Bazıları nevi *beşerin muhtelif timsallerinin bedenî mütalâasına* hasır etmek arzusuyla buna pek dar hudutlar çizmişlerdir. İşte meselenin bilhassa teşrihî ciheti budur. Beşerin bedenî mütalâası bunu eşgal ve tenevvüatında tavsif-i tevakkuf [durmak] etmemelidir. ... Evvel emirde bizzat *insanın şahsı itibarıyla ebadı, başlıca âzâsı [organları], bedenin muhtelif aksamının irae eylediği nisbetler*, bilhassa *re's ve âzâ-yı havass, beden-i beşerin kamet, levn, cümle şariyye* ve ilah suretiyle gösterdiği tahavvülat mütalâa edilir. Bu mütalâanın heyet-i umumiyesi ilm-i beşer-i teşrihî kadrosuna dahil olur. Fakat bu tarzda mütalâa edilen insan bî-ruh bir naaş değildir, hareket eder, söyler, yazar, teganni eder ve ihtiyacatını tedarik eder. *Lisaniyat, mukayeseli hutut, musikinin ve saydın [avlanma], sanai-yi musavverenin*, ilah... menşeleri suretiyle bu muhtelif

tezahüratın mütalâası da yeni bir bahis teşkil eder: "mebhâs-ı beşer-i fizyoloji". Teşrihî Fizyoloji olan bu kısım muayyen bir ırka aid şahsı mücerred suretinde insanın mütalâasını ikmal eder.⁴³ (a.b.ç.)

Bunun yanında, ilk sayıdan itibaren, örnek alınan bilim adamları ve kullanılması gereken aletler de sıralanmıştır. Bu açıklamalar, makaleyi yazan doktorların çalışma sahasıyla ilgili hâlihazırda var olan bilgi ve deneyimlerini gösteriyor.

Broca'nın teşebbüsünden beri antropolojinin tetkik ve mütalâa vesaiti çok tavsiye etmiştir. Maa-haza [böyleyken] *Cismani Antropoloji* için tekelif kılınan alet edevat yığını meyanında birçokları faydasızdır; denebilir ki bunlar mücerreb [tecrübeli] pratisyenlerin sırf nazar edebilecekleri süs aletleridir. *Perkarlar*, birkaç *mikyas-ı re's*, yahud *dakik-i mikyas-ı kühf*, – *mikyas-ı zevaya* esas aleti teşkil eder. Aks-i usuli (projection) bile bazı müelliflerin tavsif eylediği bütün teknik tekâmülü istilzam eylemez. ... Diğer yandan, *Bertillon*'un son derece kati notasyonları elzemdir.⁴⁴ (a.b.ç.)

Adı geçen kişiler, Broca ve Bertillon, insan vücudunun ölçülmesine gösterdikleri dehşetli ilgi ile tanınmaktadırlar. Broca zamanın ünlü frenologudur, Bertillon da antropometrik çalışmalara yönelmiştir. Bu antropologları örnek alan Türkiye'deki antropologlar da en iyi ölçümlerin iskelet ve kafatası üzerinde alındığına ve sadece kafatasının tetkikiyle ırksal grupların arasındaki aşılabilir sınırların belirlenebileceğine inanıyorlardı. Kafatası ve iskeletin yanında, yaşayan bedenin ölçülmesinin bilimsel kesinliği ve geçerliliğinin daha az olduğu iddia ediliyordu.⁴⁵

Şevket Aziz Kansu, 1931'de yazdığı üniversite seviyesinde antropoloji eğitimi hakkındaki makalesinde, fiziksel antropoloji alanında çalışmanın daha gerekli olduğunu belirterek özellikle Almanya örneğine değiniyor: "Almanya'da antropoloji denince yalnız fizik insan yani beşer ırklarının anatomik ve fizyolojik karak-

43. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lüzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 5-6.

44. A.g.e., s. 8.

45. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 10-14.

terlerinin mütalâası anlaşılır."⁴⁶ Alman modelini izleyerek, bir ırk grubunun belirlenmesinde fiziksel vasıfların önemine değiniyor:

...Beşeriyet, filhakika zümrelere, ırklara, kütle ve devletlere ayrılmaktadır. ...antropoloji insan zümreleri ilmidir. Ve bu zümrelerin bünyelerini, faaliyetlerini ve ihtiyaçlarını hakkile anlamak için hedefleri kolektif hadiselelerin mütalâası olan ilimlerden istifade eder. ...Biz biliyoruz ki bedenî karakterlerin tenevvüleri, beşeriyete muhtelif ırkları meydana getirmiştir. ...

Bir cemiyetin müspet etkiki fizik-sosyal dediğimiz bir determinizma dairesi içinde kabildir. Memleketimizde *antropoloji ilminin tetkikati, tedris ve intişarı kendi bünyemizin bio-sosyolojik teşrihi ve morfolojisi demektir.*⁴⁷ (a.b.ç.)

İrksal Sınıflandırmanın Somatik Temelleri

Erken 20. yüzyıl antropologları, insan türünü sınıflandırmaya uğraşırken fiziksel özellikleri kültürden bağımsız değerlendirilmişlerdi. Bu antropologlara göre irksal hısımlık tamamen zoolojiktir, dolayısıyla ırk göz önüne alındığında sadece dahili ve harici fiziksel özellikleri ve bir nebze de fizyolojik özellikleri araştırmak yeterlidir.⁴⁸ Fiziksel özellikler iki başlık altında toplanmaktadır: cilt rengi, saç rengi ve tipi, burun şekli, boy gibi dışarıdan bakınca görülen özellikler, ve daha derinlemesine bir gözlem ve bazı aletler yardımıyla tetkik gerektirenler.⁴⁹

Lefèbvre'in *Mecmua*'daki makalelerinden birinde ırkları sınıflandırmak için sıraladığı fiziksel özellikler de bunlardır. Lefèbvre'e göre ırk, aynı somatik özelliklere sahip insan zümreleri olarak tanımlandığına göre, bu özellikler içinde en belirleyici olanları morfolojik vasıflardır, yani deri, saç ve göz rengi, boy, kafatasının şekli ve kapasitesi. Lefèbvre, antropolojinin ana çalışma konusunun ırklar olduğunu belirterek, antropoloji disiplini geliştirmek için

46. Şevket Aziz, "Antropoloji Tedrisatı Hakkında", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 12, Eylül 1931, s. 113.

47. A.g.e., s. 111-2.

48. Alfred C. Haddon, *The Races of Man and Their Distribution*, New York: Macmillan, 1925, s. 1.

49. Alfred C. Haddon, a.g.e., s. 4.

yapılması gerekenin insan ırklarının somatik özelliklerinin belirlenmesi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁰

Saç tipi ilk bakışta ırksal teşhislerde bulunabilmek için en uygun özelliklerden biri olarak görülmüştür. Antropologlar üç ayrı saç tipi tanımlamışlardır: *leiotrichy* (düz saç), *cymotrichy* (ince telli, dalgalı ve kıvrıkcık saç), *ulotrichy* (yün gibi kıvrıkcık saç).⁵¹ *Türk Antropoloji Mecmuası*'nda Türk ırkının saç tipinden neredeyse hiç bahsedilmemiştir. Sadece birkaç makalede Türklerin kumral ya da açık kumral oldukları belirtilmiştir.

İrk kökenine göre insan gruplarını sınıflandırırken boy da önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Paul Topinard'ın (1830-1911)⁵² tasnifine göre ortalama insan boyu 1.65 cm'dir; 1.70-1.65 arası ortalamanın üstü, 1.70'in üstü uzun, 1.65-1.60 arası ortalamanın altı, 1.60'm altı kısa, 1.50'nin altı pigmedir. İrksal antropoloji çevrelerinde, bazı ırkların çoğunlukla uzun, bazılarının kısa, hatta pigme olduğu istisnasız olarak kabul edilmiştir.⁵³ Boyun en önemli ve asli ırksal özelliklerden biri olduğu düşüncesi *Mecmua*'nın birçok makalesinde gözlemlenebilir. Bazı somatik niteliklerin çevresel faktörlere bağlı olarak değişebileceği kabul edilse bile ortalama boyun ırksal önemini koruduğu iddia edilmektedir. Lefebvre'e göre boy, ırkın teşhisi için en önemli özelliklerden biridir.⁵⁴ Aynı kanıyı paylaşan Şevket Aziz Kansu boy ölçümünün önemini aşağıdaki açıklamasıyla belirtiyor:

İrkî evsaf-ı esasiyenin *haricî müessirlere galebe çaldığı* ve *muhit tarafindan husule getirilen tahavvüllerin ırka has olan boy nisbetini pek dar bir daire içinde teşviş ettikleri* malumdur. Binaenaleyh, boy çok sabit bir ırk karakteridir, diyebiliriz.⁵⁵ (a.b.ç.)

50. Lefebvre, "Coğrafya ve İrklar Meselesi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 20.

51. Alfred C. Haddon, *a.g.e.*, s. 5-6.

52. Bkz. Ek 1. 53. Alfred C. Haddon, *a.g.e.*, s. 9.

54. Lefebvre, "Coğrafya ve İrklar Meselesi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 22.

55. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 11, Mart 1931, s. 6.

Bacakların ölçümü de ırkları ayırt etmek için çokça başvurulmuş antropometrik yöntemlerden biridir. Bu ölçümlerin sonucu olarak üç ayrı kategori oluşturulmuştur. *Mesatiskel*, bacak uzunluğu gövdesine eşit olanlar; *makroskel*, bacakları gövdesinden uzun olanlar; *brakiskel*, bacak uzunluğu gövdesinden kısa olanlar için kullanılmıştır. *Mecmua*'da bacak boyu ölçümlerine yer veren birkaç makale yayımlanmıştır. Türkler genellikle kısa bacaklı, yani brakiskel bulunmuştur. Şevket Aziz Kansu'ya göre ileri raddede makroskellik, "nâ-mütekâmil bir özelliktir," ve ırkın genel evrimi açısından merdivenin alt basamaklarında olduğuna işaret etmektedir. En uzun bacaklı insan gruplarının zenciler arasından çıkması da bunun kanıtı olarak gösterilmiştir.⁵⁶

En sık başvurulmuş ve en güvenilir bulunan somatik özellik ise kafa şeklidir. İnsan zümrelerinin ırksal kökenini teşhistede çok gerekli olduğu düşünülen ve frenolojiyle iç içe geçmiş olan kafatası ölçümleri tüm ırkçı antropoloji sahasında vazgeçilmez bir yöntem olarak kullanılmıştır. Kafa genişliğinin, boyna oranı olarak tespit edilen Sefalik Endeks 75'ten küçük olursa *dolikosefal*, 75-80 arasıysa *mezosefal*, 80'in üzerindeyse *brakisefal* kafa diye adlandırılmaktadır. Sefalik yaşayan kafanın ölçümünü ifade ederken, kraniyel (dolikokran, brakikran, vb.) kurukafanın ölçümü anlamına gelir.⁵⁷

Türk Antropoloji Mecmuası'nda kraniyolojik araştırmaların yayımlanmasına 1926'dan itibaren başlanmıştır. *Mecmua*'nın kafatası koleksiyonu yapmaya başlaması da 1927'den itibaren hız kazanmış, özellikle Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan ve Aime Mouchet bu konuda katkılarda bulunmuşlardır. Bu koleksiyonların zaman içinde geliştirildiğini düşünebiliriz, zira Şevket Aziz Kansu 1935'te yazdığı makalede türlü kafatası koleksiyonlarından bahsetmektedir: Anadolu'nun çeşitli yerlerinden yeni toplanmış 375 kafatası ve İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi

56. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri, İkinci Muhtıra", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 12, Eylül 1931, s. 103.

57. Alfred C. Haddon, *a.g.e.*, s. 10.

Antropoloji Laboratuvarı'nda hâlihazırda mevcut 1419 kafatası.⁵⁸ Türk ırkının antropolojik özellikleri üzerine yazılmış ilk makalede, 84.16 ortalamayla Türklerde "çok güçlü bir brakisefali istidadı" bulunduğu belirtilmiş, daha sonra yayımlanan hiçbir makale de bu bulguyla çelişmemiştir.⁵⁹

Burada belirtilmesi gereken, birçok makalenin ırksal özelliklerin değişmesinde çevresel koşulların önemine değinmesine karşın, sonuç olarak yazarların insan zümrelerinin "ırkî özelliklerinin tevarüs ettiğini" (kalıtımla geçtiğini) savunmalarıdır. *Mecmua*, frenolojinin temel ilkelerine, özellikle de insan ırkları arasında asli farklılıklar olduğu düşüncesine sadıktır. Lefebvre'in bir makalesinden örnek vermek gerekirse, yazar öncelikle kafatasını ölçerek beynin ağırlığının kestirilebileceğini iddia etmiş, böylelikle frenolojiyle ilgisini açığa vurmuştur. Ardından boy ve beynin ağırlığı arasında ilişki olduğunu, dolayısıyla bu iki özelliğin ırksal önem taşıdığının altını çizmiştir. Fakat en önemlisi, yazarın beynin tahmini ölçümlere dayanan fiziksel özelliklerine bakarak (ağırlık ve beyin kıvrımlarının gelişmişliği) bazı insanların üstünlüğünü açıklamasıdır:

Antropologlar böylece kafatasının kapasitesini ölçmektedir, bu sayede beynin ağırlığı kestirilebilmektedir. Beynin ağırlığının bireylerin boyuyla orantılı olarak arttığı sonucuna varmışlardır. Fakat bazı insanların diğerlerine üstünlüğünü sağlayan, sadece beynin toplam ağırlığı değil, aynı zamanda bir tür telefon santralini andıran ve çağrışım iletişimlerini temin eden serebral konvolüsyonların⁶⁰ gelişmişliğidir.⁶¹

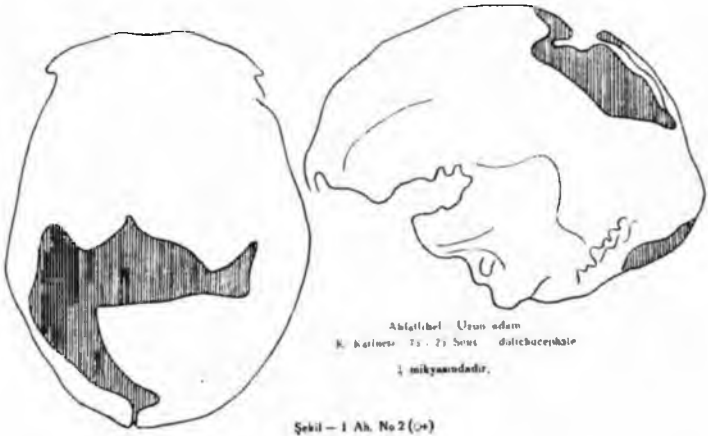
Yüz endeksi de ırkların teşhisi için başvurulacak ölçümlerden biridir. Yüz endeksinin sefalik endekse "ahenkli" olması için dolikosefallerin ince (*leptoprosopy*), brakisefallerin de geniş yüzlere

58. Şevket Aziz Kansu, "Anadolu Kraniyolojisi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 17-18, Mart 1935, s. 65; ve Şevket Aziz Kansu, "Metopisma'nın Kraniyolojik Tetkikine Yardım", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 17-18, Mart 1935, s. 68.

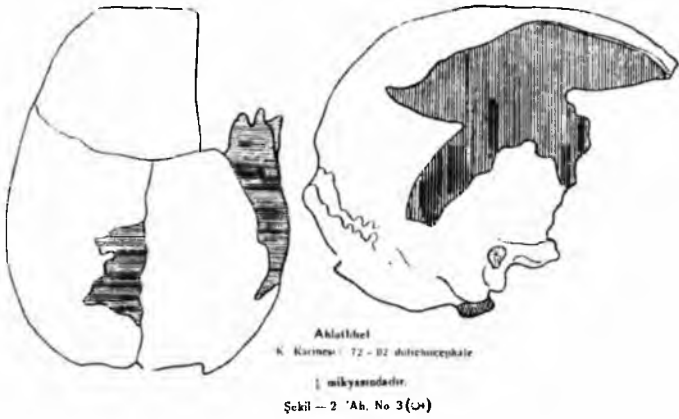
59. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 21.

60. Beynin yüzeyinde bombeli bir kat ya da yükselti, beyin kıvrımı.

61. Lefebvre, "Coğrafya ve Irklar Meselesi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 24.

Şekil - 1 'Ah, No 2 (ۛۛ)

Şekil - 2 'Ah, No 3 (ۛۛ)

(*chamaeprosopy*) sahip olmaları gerekmektedir.⁶² Eğer bu eşleşmeye uymayan tiplerle karşılaşırsa, evrimini tamamlamakta gecikmiş tiplerden söz ediliyor demektir. Türk ırkının antropolojik özellikleri üzerine bir makalede, yüzün boyunun enine oranı olarak tarif edilen yüz endeksinin çok önemli olduğu belirtilmiş, ama yine de sefalik endeksle karşılaştırıldığında, daha az öneme haiz bir antropolojik unsur olduğu söylenmiştir.⁶³

Çenenin tebarüzü (dışa çıkıklığı) de ırkı ve evrim derecesini belirlemekte kullanılan özelliklerden biridir. Eğer yüzün alt kısmında ciddi bir dışa çıkıklık varsa, yani "alt çenenin tebarüzü yüksek" bir orandaysa, bu tip çenelere *prognat* denilir ve evrimde alt basamaklarda olduğuna işarettir. Eğer böyle bir çıkıklık hiç yok ya da çok az varsa, bu tip çenelere *ortognat* denilir ve ölçümü yapılan grubun tekâmülünü gösterir. *Türk Antropoloji Mecmuası*'ndaki ilk çene ölçümünü Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, A. Mouchet ve Süreyâ Ali Kayacan, Türk ırkının antropolojik özellikleri üzerine yazdıkları makalenin üçüncü bölümünde yapmışlardır:

Antropoloji koleksiyonlarının çoğunda kılıflar fekki esfelsiz [alt çenesiz] olarak cem olunmuştur. Türk Antropoloji Müzesi'nde de kılıflar fekki esfelsizdir. Bu sebeple, biz de fekki esfelleri, kendi kılıflarının ölçüleriyle mukayese edemeksizin mütalâaya mecbur olduk. Bil'ahara, yavaş yavaş, mümkün olduğu nispette, kılıflarıyla beraber elde edilmiş fekki esfellerin yeniden mütalâası lazım geldiği düşüncesindeyiz. Bu gün için, Türk ırkına ait Antropoloji notlarının inkıtaa uğramaması için, koleksiyonumuzda mevcut 200 kahil [erişkin] fekki esfelinin yalnız ölçülerini verecek ve bil'ahara, bu ölçülere istinaden fekki esfel karinesini hesap edecek ve Antropolojik nokta-yı nazardan müfit mukayeselerini tesis edeceğiz.⁶⁴

Sözü edilen karşılaştırma hiç yapılmamış, ancak derginin daha sonraki sayılarında prognatizma endeksi ölçümleri başka makale-

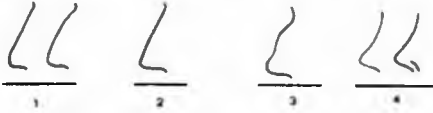
62. Alfred C. Haddon, *a.g.e.*, s. 11.

63. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 5.

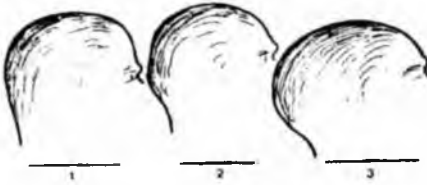
64. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkının Antropolojisi Hakkında Notlar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 7, Mart 1929, s. 6.

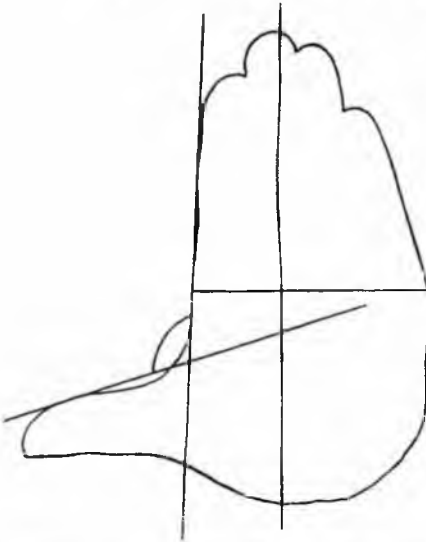
Göz kapakları açıklığı formları
Formes d'ouverture des paupières

Burun profil formları
Profilis nasalis

Baş arkası formları
Formes de l'occiput

Elin baş parmak açılış açısı
Angle d'ouverture du pouce

Bu tetkikte ve mecmuanın bu sayısında Türk çocukları üzerinde intişar eden diğer araştırmalara alt forma şeması

"Bu tetkikte ve mecmuanın bu sayısında Türk çocukları üzerine intişar eden diğer araştırmalara alt forma şeması"

Türk Antropoloji Mecmuası, no. 19-22, s. 25.

lerde yapılmıştır. Şevket Aziz Kansu, Türk kafalarındaki prognatizmayı inceleyen makalesinde "Prognatizmanın antropolojide zoolojik ve ırki kıymeti vardır,"⁶⁵ demektedir. Makalede sunulan bir tabloda, "bir İngiliz, bir siyah, bir goril ve bir köpeğin" aralarında ciddi farklar bulunan prognatizma karineleri karşılaştırılmıştır. Kansu'nun tablonun hemen ardından yaptığı yoruma göre, prognatizma açısı insanı antropoitlerden ayırmaktadır.⁶⁶ Bu yorumun içinde barındırdığı ırkçılık, siyah ırkın antropoitlerle aynı kefeye konmasından açıkça anlaşılabilir.

İrkin teşhisinde önemli görülen ve sıkça kullanılan diğer bir ölçüm de burun endeksidir. Burun kökü ince ya da kalın, köprüsü alçak, orta ya da yüksek, ucu belirgin ya da belirsiz, burun kalkık, düz ya da basık, uzun ya da kısa olabilir. Burnun uzunluğunun enine oranı olarak tanımlanan Burun Endeksi (Karine-yi Enfiye) çok geniş olursa *platyrrhine*, orta genişlikte olursa *mesorrhine*, dar olursa *leptorrhine* denmektedir. Düz burun (*leptorrhine*), beyaz ırklarda mükemmelleşmiş bir özellik olarak görülmektedir, zira bu tip burnlara eski Yunan heykellerinde rastlandığı iddia edilmektedir.⁶⁷

Türk Antropoloji Mecmuası'nda ilk burun ölçümü Mart 1928'de Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Aime Mouchet ve Hamza Bey'in makalesinde yapılmıştır. Yayımlanan bu ilk makaleden sonraki tüm araştırmalar Türk ırkının burnunu *leptorrhine* olarak tanımlamaktadır:

Bütün antropolojistler Karine-yi Enfiyeye fazla bir ehemmiyet vermekte müttefiktirler. Bu karinenin ırkî tehalüfatı [birbirine uymama] ehemmiyetli mkat-ı mukayeseviye verir. ... Türk karine-yi enfiye-yi vasatîsi koleksiyonumuzu teşkil eden kafalardan beş yüzü ölçülerek takdir edilmiştir: 90'ı mezorinyen (%18), 410'u leptorinyendir (%82).⁶⁸

65. Şevket Aziz, "Umumi Prognatizma ve Türk Kafalarının Prognatizması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 5.

66. A.g.e., s. 7.

67. Alfred C. Haddon, a.g.e., s. 12-13.

68. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 13.

Göz tipi de diğer bir somatik özelliktir. Göz kapağının yapısı, yani göz açıklıklarının yatay ve dar ya da geniş ve neredeyse tamamen açık olmasına dikkat edilmektedir. Avrupalıların gözleri genellikle açıkken, Kuzey Asyalıların göz açıklıklarının çok dar olduğu Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'da açıklık tipinin "badem" şeklinde olduğu belirtilmiştir. *Mecmua*'da yayımlanmış Türklerin antropometrik özelliklerine değinen birkaç makalede göz tipi ölçümleri de yapılmıştır. Örneğin Melih Kınay'ın makalesinde beş tip göz sıralanmıştır: yuvarlak, beyzî, yarı-beyzî, ufkî ve mongol. Yapılan ölçümlere göre Türkler ne ufkî ne de mongol özelliği göstermektedir. Örneklemin büyük çoğunluğu beyzî grup altında toplanmaktadır.⁶⁹

Yukarıda belirtilen ve üstünlük ifadesi olan çeşitli fiziksel özellikler Türk ırkının mensubu olduğu Alpin ırkın da özellikleri olarak sıralanmaktadır. Diğer bir deyişle, Alpliler her tür evrim değerlendirmesinde en üst basamağa konulmuştur. Türk ırkının özelliğini tespit etmek için çoğunlukla öğrenciler üzerinde yapılmış birçok çalışmada da Alpin ırkın temel fiziksel özellikleri Türk örneklem üzerinde gösterilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Ankara Devrim İlkokulu talebelerinden 433 kız ve erkek çocuk üzerinde yapılan antropometrik araştırmada bulunan sonuçlara göre:

...201 kız çocuğundan %59 brakisefal, %20 mezosefal, %7 ultra-brakisefal. Aynı yaşlarda erkek çocuklarının %25'i brakisefal, %75 hiper-brakisefal.⁷⁰

8-14 yaş arasında 201 kız ve 242 erkek çocuğunun burun karinesi %100 ince uzun (leptorrhine) olarak tespit edilmiştir.⁷¹

Saç rengi kızlarda %14 sarı, %28 kumral, %58 siyah. Erkeklerde %14 sarı, %28 siyah, %58 kumral. Cilt rengi kızlarda %31 beyaz, %42 buğday, %27 esmer. Erkeklerde %22 beyaz, %45 buğday, %33 esmer.⁷²

69. Melih Kınay, "Ankara Gedikli Ortaokulu Talebelerinden 200 Erkek Çocuk Üzerinde Antropometrik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 179.

70. Naciye Çınar, "Ankara Devrim İlkokulu Talebelerinden 433 Kız ve Erkek Üzerinde Antropometrik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 70.

71. A.g.e., s. 72. 72. A.g.e., s. 74.

Şevket Aziz Kansu da 375 kafatası üzerinde yaptığı araştırmada Alpin ırkın tüm özelliklerini bulduğunu vurgulamak ister:

375 Anadolu kafası üzerinde yapılan bir etüdün hülâsası: "Bu grup brakisefaldir. Burnu ince uzundur (leptorrhine). Ve kafanın kulak deliği-bregma mesafesi yüksektir. Yani kafa Hipsisefaldir. Bu hale göre açık surette Alpli dediğimiz antropolojik bir teşhis karşısındayız. Kafa karinesi ve yüz karinesi arasında ahenk vardır. Kafa yuvarlak, yüz küçüktür. *Hakiki Alpli tipten olan ve Anadolu yaylası üzerinde yaşayan bu brakisefaller Anadolu Türkleridir.*⁷³ (a.b.ç.)

Kaygan Zeminde Bilimcilik

Araştırmaların bilimsel değerini belirlemede pozitivizmin hükümlerinin etkisinde kalan zamanın antropologları, bedeni ya da sadece kafatasını rakamsal değerler sunacak şekilde ölçmenin, insanın menşei, doğası ve kabiliyetleri hakkındaki doğruları tesis etmek için yeterli oluşuna inanmışlardı. Antropolojik bilimcilik için anahatar sözcük "ölçmek"ti. Antropologlar insan hakkındaki "doğruları" ortaya çıkarmak için çeşitli antropometrik ve kraniyometrik ölçütler icat ediyor, hatta uyduruyorlardı. Antropometri ve somatometri her fizik antropoloğun ustalaşması gereken beceriler haline gelmişti. Varolan ölçümlere her gün bir yenisi ekleniyordu. Tek bir kafatası üzerinde beş bin ölçüm yapıldığına rastlamak mümkündü.⁷⁴

Türk Antropoloji Mecmuası, ölçüme dayalı metotlar kullanmayan disiplinleri derginin bünyesine dahil etmeyeceğini ilk sayıda belirtmiştir: "...biz sistematikman cismanî, teşrihî, fizyoloji antropolojiye hasr-ı mesai ederek, antropolojinin umumi tettebbuatını Darülfünun şuaat-ı sairesindeki (Edebiyat, Hukuk, Fen Fakültele- rindeki) rüfeka-yı meslekiyemize bırakacağız."⁷⁵ Aslında erken sa-

73. Şevket Aziz Kansu, "Anadolu Kraniyolojisi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 17-18, Mart 1935, s. 66.

74. Jacques Barzun, *Race: A Study in Superstition*, New York: Harper & Row, 1965, s. 117.

75. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lüzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 10.

yıllarda, etnografik perspektiften yazılmış birkaç makale bulmak mümkünse de, 1927'den itibaren neredeyse her makale "niceliksel" perspektiften yazılmıştır. Örneğin, Türklerin büyük göçü ya da coğrafi kökenleri gibi baştan itibaren doğru varsayılan önermeler bir yana bırakılacak olursa, yazarlar etnografya ve tarih gibi disiplinlere son derece uzak görünmektedir. "Tarihsel altyapı" diğer disiplinlerdeki uzman meslektaşlara bırakılmıştır. Bu bağlamda derginin iddiasının, ölçüme dayalı yöntemler vasıtasıyla "asr-ı hazır Türkünün mütalâa" edilmesi, ve böylelikle "saf pozitif bilim" yapmak, bu iddiayı taşımak olduğu söylenebilir.

Gobineau gibi az çok etnolojiye meyli bulunan vâsi hayaletli [hayalgücü geniş] bazı müellifler isterlerse coğrafi hudutları gayr-ı muayyen ve evsaf-ı antropolojileri eşgal olmayan camialarda ırk tabirini suiistimal eylesinler. Fakat antropolojist bu gibi şümullü ve gayr-ı müveccez tabirat-ı istimal etmemelidir.

Bu antropoloji mecmuasında bizden salâhiyetdar kimseler *Türk'ün menşei hakkında mütalâatda* bulunacaklardır. *Asya'dan gelen mîlel ve akvamın menşeleri* son zamanlarda birçok tettebbuata mevzuu teşkil ve bu sayede malumatımız takarrür kesb etmemekle beraber tevsî eylemiş oldu. Fakat *asr-ı hazır Türkünün mütalâasından* evvel burada *tarihi bir nevi mukadde-me* yapacak değiliz. Bu ayrıca tetkike seza mühim bir mevzuudur.⁷⁶ (a.b.ç.)

Niceliksel ölçümlere dayalı tamamen pozitivist yöntemler kullanmanın önemli bir getirisi, sunulan "bulguların" tartışılmaz olmasıdır. Bilime atfedilen önem o kadar fazladır ki, "bilimsel" herhangi bir iddiaya karşı çıkmak cesaret gerektirmektedir. Dolayısıyla *Mecmua*'nın oynadığı kritik rolün, ırkçı antropoloji metodlarını kullanarak, Türk ırkı hakkında karşı çıkılamaz ve değiştirilemez "doğrular" tesis etmek olduğunu anlamak önemlidir. Devletin bilimsel araştırma üzerinde kurduğu tekel de, daha özgür düşünen bilimcilerin *Mecmua*'nın, ya da diğer benzer "ideolojik bilim üsleminin" ürettiği "doğrulara" karşı çıkmasını zorlaştırmıştır.⁷⁷

76. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 8.

77. İlgili bölümde (s. 74-80) Üniversite Reformu'nun Türk Tarih Tezi'nin benimsenmesiyle ilgili olduğunu ve itirazı olanların yaşadığı sıkıntıları belirtmiştim.

Yöntemlerin Manipülasyonu

İrkçi teorilerin döngüsel argümanları olduğu bilinmektedir. Ölçümlerin sonuçları önceden bilinmektedir, çünkü beyaz ırkın üstünlüğünün tartışılmaz olduğu varsayılmıştır. Veriler ne gösterirse gösterebilir, beyazlar en üst sıraya oturtulmaktadır. Bu bağlamda, sefalik endeks ulaşmak istenilen sonuca göre en kolay manipüle edilebilen yöntemlerden biri olmuştur.⁷⁸ Her antropoloğun kendi ölçüm aletiyle, kafatasının farklı noktalarından başlayarak farklı sonuçlar elde edebilmesi mümkündü. Dolayısıyla, bir antropolog tarafından dolikosefal olarak ölçülen bir kafatası, bir diğeri tarafından kolaylıkla brakisefal olarak sınıflandırılabilirdi.⁷⁹ İrkçi yorumlamaların güçlü etkisi altında bu türden bilimsel şüpheler tamamen göz ardı edilmiştir.

Antropoloji disiplinine yüklenen milliyetçi görev bilinci yüzünden, Türkiye'deki antropologların da önyargılı ve taraflı olması kaçınılmazdı. Yapılan araştırmalar Türk ırkının "zaten bariz" olan üstünlüğünü kanıtlamakla yükümlü olduğu için, yöntemlerin "münasip değerler" verecek şekilde yeniden düzenlenmesi yaygındı. Dolayısıyla önce ulaşmak istenen sonuç belirleniyor, sonra da uygun yöntemler aranıyordu. Şevket Aziz Kansu'nun bir makalesinden örnek vermek konuyu aydınlatmak açısından faydalı olacaktır. "Yüz zaviyesinin ırklardaki kıymetini gösteren rakamlar tetkik edilirse," Avrupalılarla Yeni Kaledonyalılar gibi "iki farklı zümre" arasında çok az bir fark bulunduğunu belirten Kansu, ölçüm metodunun "işe yaramaz" olduğunu savunmuştur. Böylelikle, daha ölçüm yapılmadan akla yatkın, yani ırkçı önkabullerle çelişmeyen sonucun bilindiğini ve o sonuca ulaşmak için her türlü "uyarlamanın" yapıldığını anlamış oluyoruz.⁸⁰

78. Marvin Harris, *a.g.e.*, s. 99.

79. Jacques Barzun, *a.g.e.*, s. 158-9.

80. Şevket Aziz, "Umumi Prognatisma ve Türk Kafalarının Prognatisması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 7.

İrkların bu vasıf itibarile gösterdikleri farkın azlığından dolayı... bu zaviyenin antropolojijal büyük bir kıymeti olmadığı anlaşılır. ... Bundan dolayı birçok müellifler yeni yeni usullere ve beşer ırklarının prognatism derecesini tayine çalışdılar.

Başka bir örnek, ultra-brakisefal olduğu tespit edilen *tek* bir Türk kafatası bulup üzerinde çeşitli ölçümler yapan yazarlar Aime Mouchet, Nureddin Ali Berkol ve İsmail Hakkı Çelebi'nin "bulgularım" yayımladıkları makaledir. Örnekleme 1 olan, yani sadece tek bir kafatasını konu alan bu makale, sadece rakamsal sonuçlara sahip olmanın makale yazmak için yeterli olduğunu, diğer yandan yapılan araştırmanın güvenilirliğinin ve anlamlılığının ikinci planda kaldığını çok iyi sergiler.⁸¹

Türk Antropoloji Mecmuası'nda Türk ırkıyla ilgili benimsenmiş doğrularla çelişmemek adına birçok kez sunum yöntemi değiştirilmiş ya da elde edilen uygunsuz bulguları açıklayıcı bahaneler üretilmiştir. "Sosyal koşullar" da böyle uygunsuzlukların belirttiği durumlarda aniden ortaya çıkar ve düzeltici olarak iş görürler. Kemal Güngör tarafından Denizli'deki Yörükler üzerinde yapılan bir çalışmada, Türk oldukları iddia edildiği halde sefalik endeksin son derece küçük olduğu ortaya çıkmıştır.

...Yalnız baş karinesi dikkati celbedecek mahiyettedir. Kafa karinesi düşük bir derecededir. Bu karakter *Alpin ırkın karakterlerinden uzaklaşır mahiyette görünmektedir. Ancak hemen hüküm vermemeli* ... Bunların âdet ve ananeleri ve harsları bakımından tetkik gerekir Yörüklerde doğan çocuğun başının sımsıkı sarılması ... belki bunlarda kafalarının deformasyonla bilerek veya bilmeyerek uzatmış olmasına ve kendilerinin Yörüklük adını verdikleri yumrunun vücut bulmasına sebep olabilirler.⁸² (a.b.ç.)

Güngör açıklamasında hem ırksal vasıfların değişmezliğini kanıtlamak hem de söz konusu uyumsuzluğu açıklamak zorunda hissetmiştir kendini. Bu yüzden dış etkenlerin önemli olduğuna karar

81. Aime Mouchet, Nureddin Ali Berkol, İsmail Hakkı Çelebi, "Sur un Crane Turc Ultra-Brachycéphale", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 22.

82. Kemal Güngör, "Denizli Mıntıkası Yörükleri Üzerinde Antropolojik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 197.

verilmiş, ama neticede bebeklerin "Alpin ırkın mensupları" olarak dünyaya geldiği, sadece anneleri başlarını çok sıkı bağladığı için doğumdan sonra dolikosefal oldukları iddia edilmiştir.

Ya da kimi durumlarda, örnekleme "sosyal koşullar" açısından bir farklılık olmadığına özellikle dikkat çekilirken, bu kez "doğal çevresel koşullar" aynı düzeltici işlevi üstlenecektir. Ankara Gedikli Erbaş Ortaokulu talebelerinden 200 erkek çocuk üzerinde antropometrik bir tetkikte örneklem olarak 14-18 yaşlarında, aralarında "tek bir şehir çocuğu" olmayan, "ülkemizin doğu, kuzey ve güney tarafları ile Orta Anadolu'nun köylü çocukları" kullanılmıştır. Kilo analizine göre "her yaşın en küçükleri Afyon, Bolu, Van, Ankara, Eskişehir'den, en büyükleri Sinop, Çanakkale, Çorum, Sivas, Samsun'dan" gelmektedir. Yazarın iddiasına göre en önemli etken denize yakın yaşamaktır. Aynı akıl yürütme boy analizi söz konusu olduğunda da yapılmıştır. "Kısalar arasında hiç sahil çocuğu" olmadığı için yazar uzun boy ile kıyı şehirleri arasında ilişki olduğunu varsaymıştır.⁸³ Bu argümanların, çocukların boy ve kilo-
larının basit bir tabloda listelenip sadece azami ve asgari değerlere bakılarak yapılıyor olması iddiaların ne kadar temelsiz ve zayıf olduğuna işaret eder.

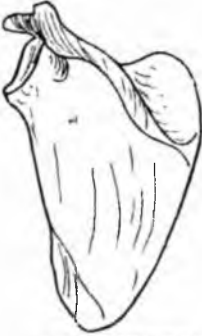
Arkeolojinin Suiistimali

İnsan gruplarının kökleri araştırılırken kullanılan yöntemler arasında arkeoloji de sayılabilir. Çok eski bir geçmişe sahip olmayan modern toplumların ırksal farklılıklarını araştırmayı yeterli görmeyen yirminci yüzyıl başının bilimsel antropolojisi, tarihöncesi zamanlara uzanarak, paleontoloji ve arkeolojinin yardımıyla kadim ırkları son derece spekülâtif şekilde sınıflandırmıştır.⁸⁴

83. Melih Kınay, "Ankara Gedikli Ortaokulu Talebelerinden 200 Erkek Çocuk Üzerinde Antropometrik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 177.

84. Jacques Barzun, *a.g.e.*, s. 123.

♀
Eti 96.40
Hittite

Sol bührek kemiği (Omoplate)

♀
Eti 96.40
Hittite

80y Talile 60.3

Dorsal yüz

Alt yüz Sağ Köprücük kemiği (Clavicula)

Topuk kemiği
(Calcaneum)

Dizkapađı kemiği
(Patella)

Dorsal yüz

Sağ Köprücük kemiği (Clavicula)

Ađık kemiği (Talus)

Antropolojik araştırma için faydalı olabilecek maddi bulguların, kazılardan toplanan taş alet ve gereçler, insan ve hayvan kemiklerinden parçalar ve kısmen zarar görmüş kafatasları olduğu varsayılabilir. Yine de kalıntılar üzerinde çalışma yapan arkeologların belirttiğine göre, kazı esnasında yapılan kasıtlı ya da dikkatsizlikten kaynaklanan hatalar araştırmacıyı yanlış kazı katmanlarına ulaştırabilmekte, hatta doğru katmana ulaşıldığında bile yanlış kemikler araya karışabilmektedir. Bu sorunlu durumlara rağmen, antropologlar tarihöncesinin ırksal karakterleri üzerine sayısız teori üretmiş ve kamuoyunu, insanların kendilerinin ya da sınırların ötesindeki "düşmanlarının" milli kökenlerine dair önyargılarla doldurmuştur.⁸⁵

Türk Antropoloji Mecmuası da arkeolojik kazılardan faydalananarak Türk ırkının kadimliğini kanıtlayacak kemiklerin bulunabileceğinden bahsediyordu. Diğer yandan, arkeolojik kazılardan çıkarılan bulgulara dayalı araştırmaların dergide yayımlanması, Pittard'ın taş aletlere dayanarak 1930'da yazdığı Anadolu'da Yontma Taş Devri hakkındaki makale dışında,⁸⁶ 1939 senesi kadar geç bir tarihe, yani derginin son sayısına denk düşmektedir. Bu son sayıda arkeolojik verilere dayanan altı araştırma yayımlanmıştır. İlk araştırma Alişar kazısında (1927-32) yapılmıştır. Şevket Aziz Kansu ve asistanı Muine Atasayan tarafından kazı esnasında ortaya çıkarılmış, aralarında hiç kafatası bulunmayan, "insan vesikaları" incelenmiştir.⁸⁷

Afyonkarahisar, Kusura kazısında ortaya çıkarılan "Bakır çağı ve Eti devirlerine ait insan iskeletleri" Türk Antropoloji Enstitüsü'ne yollanmıştır. Aslında yollananlar insan iskeletine ait olduğu saptanabilen dağınık durumda kemiklerdir. Enstitü'deki sayılma ve tas-

85. Jacques Barzun, *a.g.e.*, s. 124.

86. Eugène Pittard, "Anadolu'da Yontulmuş Taş Devri Medeniyetine Dair Not", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 19.

87. Şevket Aziz Kansu ve Muine Atasayan, "Anadolu'nun İrk Tarihi Üzerine Antropolojik Yeni Bir Tetkik", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 1-5.

nif yöntemi de son derece sorunlu görünmektedir. İzlenen yöntemle göre aynı kişinin iki kez sayılma ihtimali çok yüksektir. Her ne kadar kaç kişinin iskeletinin bulunduğu önemli bir mesele değil gibi görünse de, bu sayıyı olabildiğince yüksek göstermek, istatistiksel olarak güvenilir bir araştırma yapıldığı iddiasında bulunabilmek için gereklidir.⁸⁸ Aşağıdaki tablo makalede yer alanın aynısıdır:

Kemik Tipi	Adet	Tekabül eden fert
<i>Kol Kemigi</i>	4	2
<i>Dirsek</i>	5	2,5
<i>Döner</i>	5	2,5
<i>Kalça</i>	9	4,5
<i>Kaval</i>	5	2,5
<i>İğne</i>	3	1,5
Yekûn	31	15,5

1939'da yayımlanan derginin son sayısında arkeolojik bulgulara dayalı dört antropolojik tetkik daha vardır. Muine Atasayan Gaziantep köylerinden Dülük civarında 1938'de bulunan "Paleolitik tipte çakmak taşı aleti" üzerine bir makale yazmıştır;⁸⁹ Kılıç Kökten Samsun'da Selçuk ve Bizans devrine ait mezarlarda yapılan kazı hakkında bir rapor sunmuştur;⁹⁰ Şevket Aziz Kansu da Ankara civarında bulunan prehistorik bir vazo hakkında ve Toros sıradağları civarında bulunan bir taştan alete dayanarak Anadolu Paleolitiği hakkında iki makale yazmıştır.⁹¹

88. Şevket Aziz Kansu ve Muine Atasayan, "Afyonkarahisar Kusura Hafriyatında Meydana Çıkarılan Bakırçağı ve Eti Devirlerine Ait İskeletler Üzerine", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 273.

89. Muine Atasayan, "1938 Yılında Gaziantep Köylerinden Dülük Civarında Bulunan Paleolitik Tipte Çakmak Taşı Aleti Üzerine Bir Not", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 314-7.

90. Kılıç Kökten, "Samsun'da Selçuk ve Bizans Devrine Ait Mezarlar Üzerine Yapılan Kazının Kısa Raporu", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 318-25.

91. Şevket Aziz Kansu, "Ankara Civarında Bulunan Prehistorik Bir Vazo (Gagalı Küçük Testi) Hakkında", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939,

Örneklem

Türk Antropoloji Enstitüsü'nde yapılan araştırmalardaki örneklem grupları temsil kabiliyeti ve yeterlilik açısından ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Öncelikle, ölçüme dayalı antropometrik araştırmalarda yetişkinlerin kullanıldığı nadirdir. Askerler üzerinde yapılan birkaç ölçüm dışında, genellikle tek bir ortaokulun öğrencileri örneklem olarak kullanılmış ve Türk ırkının "zaten bilinen" antropolojik vasıfları bu öğrenciler üzerinde smanmıştır.⁹² Örneklem olarak yirmi yaşın altındaki kişilerin kullanılmasında, bedensel gelişim tamamlanmamış olduğu için, ciddi sakıncalar olduğu biliniyordu. Buna rağmen *Mecmua*'nın yazarları 1925'teki ilk sayıdan itibaren ölçümlerini öğrenciler üzerinde yapmakta hiçbir sorun görmemişlerdir.

Derginin en hayati görevinin bilinmeyen gerçekleri ortaya çıkarmak değil de, doğruluğu kanıtlanmak istenen ideolojik "gerçeklere" bilimsel deliller sunmak olduğu düşünülürse, bazen örneklemde "uygun" olmayan verilerin ayıklandığı da düşünülebilir. Nitekim, Türk ırkının antropolojik özellikleri üzerine yazılmış makalelerden birinde, yazarlar "Koleksiyonumuzdaki kafaların iki yüzden fazlası *muhtelif sebepler* dolayısıyla bu ölçüye idhal edilmiştir," (a.b.ç.) demektedirler.⁹³ Okur genel örnekleminden nereden

s. 326-9. Şevket Aziz Kansu, "Anadolu Paleolitiğine Dair Bir Not", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 330-5.

92. Bkz. Nebile Gökçül, "Ankara İsmet Paşa İlkokulu Talebelerinden 422 Kız ve Erkek Türk Çocuğu Üzerinde Antropometrik Araştırmalar ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939; Kılıç Kökten, "Samsun İlkokul Çocukları Üzerinde Antropometrik Araştırmalar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939; Naciye Çmar, "Ankara Devrim İlkokulu Talebelerinden 433 Kız ve Erkek Üzerinde Antropometrik bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939; Melih Kınay, "Ankara Gedikli Ortaokulu Talebelerinden 200 Erkek Çocuk Üzerinde Antropometrik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 177.

93. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 6.

toplandığını bilmediği gibi, neden bazı kafataslarının ayıklandığı konusunda da bilgilendirilmemiştir.

Son olarak, antropolojik bir araştırma yapmak için gerekli olan asgari örneklem büyüklüğü de keyfi bir şekilde saptanmaktadır. *Mecmua* yazarlarının da örnek aldığını bildiğimiz Paul Broca, herhangi bir ölçümün geçerli ve güvenilir olması için en az 20 kafatası üzerinde ölçüm yapmak gerektiğini belirtmiş, ardından yeterli sayıyı her zaman bulamadığını görünce bu sınırı 10'a indirmiş, hatta tarihöncesi ırklar söz konusu olduğunda iki-üç kafatasının yeterli olduğunu iddia etmiştir.⁹⁴ *Türk Antropoloji Mecmuası* da yapılan tetkikin anlamlı bir sonuç ifade etmesi için gerekli görülen asgari sayıyı eldeki malzemeye göre değiştirmiştir. Yayımlanan makaleler arasında tek bir kafatasının ölçümü üzerinden sonuçlara varanlar olduğu gibi, altı bin gayrimüslim çocuğunu ölçümlerine dahil etmiş geniş tabanlı araştırmalar da vardır.

Mecmua'nın en başından itibaren metodolojik yaklaşımının fiziksel antropoloji alanında faaliyet göstermek ve pozitif bilimler arasında sayılmak olarak özetlenebilir. Tüm antropometrik teknikler, ölçüm aletleri ve somatik sınıflandırmaların ırksal temelleri hiçbir eleştiriye tabi tutulmaksızın Avrupa'da kullanıldığı şekliyle benimsenmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'de antropolojinin gelişimi, Avrupa'daki ırkçı örneklerle tıpatıp benzemiştir. Bilimsel bir disiplin olduğu durmadan tekrarlanan antropoloji, devletçi-milliyetçi ideolojinin yüklediği görev bilinci ile kurmaca yazarlığına soyunmuştur. Milliyetçi tezleri laboratuvarında test edip doğruluğunu kanıtlamak zorunda olan antropologlar, siyaseten üretilmiş tarihsel fantaziden "bilimkurgu"ya, tezlerin sadece "lisanını" değiştirerek yeniden yazmışlardır. Fiziksel antropolojinin bir disiplin olarak bilimselliği son derece tartışmalıyken, bu alanda çalışan antropologlar istenen sonuçlara göre yöntemleri manipüle etmekten ve sorunlu ör-

94. Jacques Barzun, *a.g.e.*, s. 124.

neklemler kullanmaktan çekinmeyerek sonuçta bilimsel değil, *bi-limkurgusal* makaleler yayımlıyorlardı. *Türk Antropoloji Mecmuası* da aslında bilimsel terminoloji kullanan makaleler kurgulamış oluyordu.

5 Dergideki Ana Temalar

Derginin üzerinde durduğu temalar kabaca ikiye ayrılabilir. İlk kategorinin altında 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'da güçlü olan ırkçı antropolojik eğilimlerin ve kavramların *Mecmua*'daki yansımaları toplanmıştır. İkinci kategori, Türk milliyetçiliği içinde güçlenmeye başlayan, milleti oluşturan ana unsurun Türk ırkı olduğunu iddia eden damarın dergideki makalelerde yer edinmesine ayrılmıştır. Bu iki kategorinin dışında ayrı bir bölüm olarak derginin cinsiyetçi tavrına da bakmak istiyorum.

İrkçi Antropolojinin Temellerinin Benimsenmesi

Evrin ve Irklar Hiyerarşisi

Evrin teorisi yeryüzündeki çevresel koşulların sürekli değiştiğini, dolayısıyla dünya üstünde yaşayan toplulukların da yaşamlarını sürdürebilmek, yaşadıkları çevreye uyum sağlamak için sürekli değişimleri gerektiğini savunur. *Mecmua*'da yayımlanan birçok makale, bu bilimci grubu içinde evrim teorisinin güçlü şekilde kabul gördüğünü göstermektedir. Halil Halid, antropolojiyi tamamlayacak bilim dallarının gerekliliğine değinen makalesinde, zamanın kabul gören evrim zincirini tüm ayrıntılarıyla anlatmıştır:

Benî beşerin mahiyet-i asliyyesi hakkında cismani nokta-yı nazardan tetkikata girişilmesi gerçekten mucib-i alaka nazarıyla vücuda götürür. Bu mevzuu üzerine atf edilen nazar bazen ilm-i tabakat-ül-arz [jeoloji] ve ilm-i ahval-i hayvanat safhalarının imâk esrarına dalar gider. Sudaki bir mahlûkun karada yaşayabilen bir nice mahlûkata bitmez tükenmez asâr içinde veladet-bahş olması ve akibet yeryüzünde acaib-ül-eşgal zevâhip [sürüngenerler] türemesi ve bundan da hesabsız senelerin müruru sırasında hayvanat-ı

murzia [memeli] üremesi ve bundan ise nice nice batınların [nesil, soy] devr edip gittiği sırada nim-beşer [yarı-insan] ve nim-nesnas [goril gibi büyük maymunlar] sayılan ve Pithecanthropus denilen şekli-i mahlûkun peyda olması ve akıbet-i heyecan, ki, memile, azme, hatıraya ve binaen aleyh faaliyet-i ifraniyyeye merkez olmuş muğlâk ve girift beyin şerayanını [atardamarlar] kafatasına malik ve "insan" isminde meydana bir mahlûk çıkarak sahne-yi tabiatda temeyyüz eylemesi fikirlerimizi pek acaib bir derya-yı tahayyüle gark eden kısas-ı ilmiyedir.⁹⁵

Leon MacAuliffe, günümüz insanların morfolojisi ve fosil insanlarla olan ilişkileri üzerine yazdığı makalede maymunlarla insan türü arasında bir bağ olduğu iddiasını savunarak evrim teorisi çerçevesinde düşündüğünü gösteriyor:

İnsan, beyninin hacmi itibariyle en gelişmiş maymundan çok daha yüksektir. Zekânın da keza yüksek olması lazımdır. Fakat unutulmamalıdır ki maymunlarla bizim aramızda ancak derece farkı vardır, yoksa bir cevher, bir maya ve hamur farkı değil.⁹⁶

Mecmua'da yayımlanan birçok makale evrim teorisiyle uyum içinde yazılmışsa da, bu çevre için evrimin anlamı bazı insan zümrelerinin diğerlerinden üstün olduğu ve bu farkın her zaman korunacağı yolundadır. Üstünlük kalıtsal faktörlerle açıklandığı için, şanlı ataların genlerini taşımak yoluyla üstün gruplar her zaman üstün kalacak, daha ilkel ve az evrimleşmiş gruplar da öyle kalmayı sürdürecektir; evrimin daha üst basamaklarında evrim hızı arttığı içindir ki aradaki uçurumun kapanmasına olanak yoktur. Yani zayıfların güçlülere yetişmesine imkân yoktur: Batı medeniyetini yakalamaya imkân yoktur. Bu düşünceleri temel alan antropologlar için dünya, evrim zincirinde yükseldikleri basamağa göre birbirinden ayrılan ırkların yaşadığı bir yer, dolayısıyla ırk da medeniyet derecesinin göstergesidir.

Derginin yazarlarına göre ırkı ve evrim derecesini tespit etmek için en önemli göstergelerden biri kafanın biçimidir. Daha önce de

95. Halil Halid, "Antropolojinin Temmatını da Öğrenmeliyiz", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 51-2.

96. Leon MacAuliffe, "Bugünkü Şeklimizin Kökenleri ve Fosil İnsanlar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 21.

belirtildiği gibi, Türk antropoloji camiası brakisefaliyi üstün ırklarla, dolikosefaliyi daha az gelişmiş insan türleriyle eşleştirmektedir. Bu argümanı savunan çok sayıda makale vardır.

Daha az gelişmiş insanların kafaları bariz bir dolicocephalie gösterir. ... Yüz en büyük insan yüzünü geçer. ... Burun kökünde, burnun alınla birleştiği noktada bugünkü insanların en aşağılarında olan Avustralyalılarda görülen derin bir çukur vardır.⁹⁷

Yuvarlak şekil mütekâmil bir şekildir. İnsanda dolikosefali, iptidai, aslı bir şekildir.⁹⁸

Beşer nevinin brakisefalleştiği telakkisi malum olduğuna göre, alın arası derzinin (suture medio-frontale) brakisefali gibi zamanla Mendel'in verasette anladığı manada hâkim bir karakter teşkil etmesi ve brakisefalinin rabıtar [evrim derecesini ve ırkı anlamak için] bir karakter olması mümkün değil midir?⁹⁹

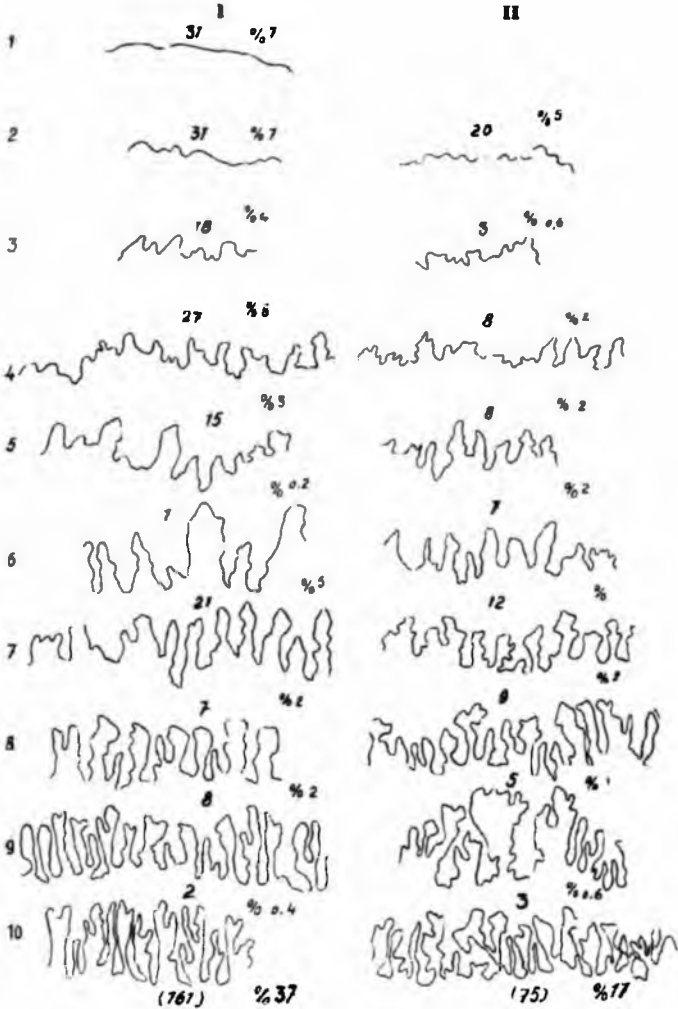
Evrim teorisinin ırkçı yorumlarının başka örneklerini bulmak da mümkündür. Bazı evrimcilere göre beyaz deri, zaman içerisinde siyah derinin evrimleşmesiyle meydana çıkmıştır. Dolayısıyla siyah ırkların daha açık tenli ırklara göre daha aşağılarda olduğu iddia edilmektedir. *Türk Antropoloji Mecmuası*'nda bazı ırkları aşağı olarak tanımlayan pek çok makale yayımlanmıştır. Kraniyel endeksleri karşılaştıran tablolarda aşağı olarak yer verilen gruplar genellikle siyahlar, Avustralyalılar, Yeni Kaledonyalılar olmuş ve bu grupların yanına nedense aynı kefeye konulmak istenen köpekler, antropoitler ve maymunlar eklenmiştir; kafa ölçümleriyle üstün olduğu sabit olan tek ırk Türklerdir.¹⁰⁰ Örneğin Avustralyalıların "bugünkü insanların en aşağılarında" olduğu belirtilmektedir, çünkü bu gruba ait insanların burun kökünde, burnun alınla birleştiği noktada derin bir çukur vardır ve bu da evrimde geri kalmışlı-

97. A.g.e., s. 23.

98. Şevket Aziz ve Seniha Hüsni, "Kafanın Tavsifi Karakterleri ve Morfolojisi Arasındaki Rabıtarlar Hakkında Bir Tetkik", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 15-16, Mart 1934, s. 75.

99. Şevket Aziz Kanşu, "Metopisma'mın Kraniyolojik Tetkikine Yardım", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 17-18, Mart 1935, s. 70.

100. Şevket Aziz, "Umumi Prognatisma ve Türk Kafalarının Prognatisması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 7.

Oppenheim'in diğik formaları kompleksite dereceleri tablosu. I, II, III, IV rakamları formaları 1 — 10 rakamları da kompleksite dereceleri gösterir. Her diğik üzerindeki rakamlar ve % lar ise bu tablodaki Türk kafalarına aittir.

Tableau de degré de complexité des formes des sutures d'Oppenheim. Les chiffres I, II, III, IV, désignent les formes; les chiffres de 1 à 10 indiquent les degrés de complexité. Les chiffres et les % de chaque suture se rapportent aux crânes Turcs étudiés par nous.

Türk Antropoloji Mecmuası, no. 19-22, s. 102. (Kafa diğiklerinin aldığı şekiller gösteriliyor. Burada dört formadan ikisine yer verdik.)

ğa işarettir.¹⁰¹ "Pterik bingıldağın kapanması"yla ilgili başka bir makalede de, antropoitlerle siyah ırkların neredeyse eş tutulduğu açıktır:

Pterion, alın kemiği, uyku kemiği, cidarı ve kazık kemiklerinin birleştikleri nahiyedir. ... Bu dört kemik pterik bingıldağın kapanmasına hizmet eder. Bu esnada dikişlerin kapanmasında bazı arızalar vukua gelir ve muhtelif tip pterionların teşekkülüne sebep olur (4 çeşit). ... Prof. Hecker bu formları tesbit ederken *bu dört şekle antropoitlerde ve siyah ırklarda sık sık tesadüf ettiğini beyaz ırkta bu dikiş numunelerinin ateşel bir hususiyet olduğunu müşahade etmiştir.*¹⁰² (a.b.ç.)

Kan ve Ari Irk

Mecmua'da kan fetişizmi de denilebilecek, ari ırk vurgusunun sürekli yapıldığını belirtmek gerek. Saf ve "arileştirilmiş" bir ırka sahip olma saplantısı yüzünden, melezler en aşağı ırklar olarak tanımlanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre siyah ve beyaz ırkın melezleri "siyahlardan daha aşağı seviyedeydi".

Bazı gözlemciler beyaz siyah melezleri siyahlardan daha aşağı seviyede bulduklarını iddia ediyorlar. Pittard endişeyle: "O halde 100-150 sene sonra ne olacak? Bazı Amerikan hükümetleri halklarının fizyonomisi nasıl olacak ve bu melezleri tarih hangi kısmında anlatacak?"¹⁰³

Dergideki yazarlar tarafından Batı Avrupa'nın dolikosefal gruplarının, Orta Asya'dan gelen brakisefal gruplarla karıştıkları için saf ve güçlü bir ırk karakterine sahip olmadıkları iddia ediliyordu. İşin ilginç tarafı, "ev sahibi" konumunda olan Avrupalılar brakisefalleştiği halde, "konuk" pozisyonundaki brakisefaller dolikosefal özellikler edinmiyordu:

Mezolitik, "Mutavassıt [orta] Taş Devri", devrine kadar Avrupa'da muhtelif tipler arz eden Dolikosefal meskûn bulundu. Bu nisbi vahdeti ilk Bra-

101. Leon MacAuliffe, "Bugünkü Şeklimizin Kökenleri ve Fosil İnsanlar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 23.

102. Baki Seven, "Türk Kafalarında Pterion Nahiyesinin Mukayeseli Tetkiki", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 80.

103. Leon MacAuliffe, "Şahsiyet ve Veraset", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 7, Mart 1929, s. 20.

kisefal vürudu hâlel-dar [bozma, bozulma] eyledi. Bu andan itibaren ırkların tesalübü mütezaiden ilerlediğinden Avrupa'da artık saf bir ırktan bahseylemek, hele bilhassa bugün hiç de doğru değildir.¹⁰⁴

Derginin yazarları Amerika ve Avrupa'nın melezleşmiş kanı karşısında Anadolu'daki "âri kan"la gurur duyuyorlardı, çünkü Türk kanı evrimi boyunca hiçbir zaman daha aşağı seviyedeki kanlarla kirletilmemişti.

...ırkımız asıl Anadolu'da müntahib arzı bulmuş ve burada kati olarak yerleşmiştir. Yine burada dergâh ırkı bozabilecek temasüllerden uzak olarak *saf kanını akıtmakta* ber-devâmdır. Ecdadımızın yerleşmek üzere teshir [zapt ve istila] eyledikleri Anadolu bile en muhtelif ırklar ile doluydu; ... her şeyi ve *diğer bütün ırkları silip götürürken büyük Türk dalgasından* evvel birçok emvac-ı [dalga] beşer gelip geçmiş idi.¹⁰⁵ (a.b.ç.)

Türk kanının arılığını ve Türk ırkının üstünlüğünü kanıtlamak isteyen yazarlar Türklerin kadim irksal özelliklerini muhafaza ettiğini göstermeye çalışmıştır.

İstanbul ve Anadolu'da tesadüf olunan Türk ferdi antropoloji nokta-yı nazarından şayan-ı mütalâa ve tesbit oldukça derin bir teferrüd-ü [eşsiz, emsalsiz] mahsusa ve zafî irae eder.¹⁰⁶

Kanla gurur duyma daha birçok örnekte karşımıza çıkar. Nureddin Ali Berkol tarafından yazılmış üniversite eğitimiyle ilgili bir makalede, Türklerin çok kadim bir millet olmalarına rağmen Mustafa Kemal'in önderliğinde sarfedilen akıl almaz çabalar en genç milletlerin vakayinamelerinde bile yer almalıdır, çünkü bu çabalar "Türk milleti usaresinin [özsu] daima dinç ve zî-iktidar olduğuna şahadet ediyor,"¹⁰⁷ denilmektedir.

İstanbul'da yaşayan ırkların karşılaştırılmasını konu edinen makalede de, yazarlar Levantenlerin "muayyen olmayan" melez ırk-

104. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 6.

105. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lûzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 8.

106. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 8.

107. Nureddin Ali Berkol, "İstanbul Darülfünunu'nun Şekl-i Hâzırı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 59.

lar arasında yer aldığını, dolayısıyla söz konusu araştırmaya dahil edilemeyeceğini belirtiyor. İlginç olan, bir sayfa önce 720 Levanten'in ölçüldüğünü bildiren yazarların sonraki sayfada bu ölçümleri kullanamayacaklarını, çünkü söz konusu grubun "belirsiz" bir ırk olduğunu söylemeleridir.

Şarka gelen bir *Arnavut* bir *Bulgar* kızı ile, bir *Suriyeli* bir *Romanyalı* kız ile evlenir; bir *İngiliz*, bir *Fransız*, bir *İtalyan* bu memleketin bir kadını ile izdivaç ederler. Bütün tesalübler mümkündür. İşte kaide-yi umumiyye haricinde, şaz [kurala uymayan], olan bu izdivaçların çocukları Levanten ırkını teşkil eder. Bunlar sicilde herhangi bir kavmiyeti muhafaza ederler; fakat iki üç nesilden itibaren filan Levanten güya Fransız ailesinin hiçbir mümessili Fransız toprağına asla ayak basmamıştır. Levantenler *saf*, *fatin* ve *sakin İstanbul'a mukabil kozmopolit bir şehir olan Beyoğlu'nda* otururlar. ... Levanten ismi ...az çok uzun zamandan beri memlekette yerleşmiş *gayr-ı muayyen ırkın melezlerine* tahsis edilmelidir.¹⁰⁸ (a.b.ç.)

Alıntıdan Levantenlerin ne kadar "aşağı" ve araştırma kapsamına alınmayacak kadar "karışmış" görüldüğü anlaşılmaktadır. Levantenlere kökenleri son derece belirsiz ve karışık olduğu gerekçeyle neredeyse "soysuz" demeye çalışan yazarlar –muhtemelen söz konusu çevre için en aşağılayıcı söz budur!– "kozmpolit" kavramını da adeta bir küfür gibi kullanmaktadırlar.

Irksal Özelliklerin Asliliği/Kalıcılığı

Evrim teorisi her türe benzer bir evrim zinciri çizmiş ve nihai bir yakınlaşma imasında bulunmuşsa da, evrim ve ırkçı düşünce aslında son derece uyumludur. Antropologlar büyük tipik farklılıkların doğuştan gelme olduğunu düşündükleri için, Darwin'in teorisi, aslında, farklı insan gruplarının farklı "insan tipleri/çeşitleri" olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Türkiye'de ve Avrupa'daki birçok fizik antropolog bu farklı insan "çeşitleri" arasında evrimsel nedenlerle açıklanamayacak, yani iklim ya da coğrafyaya bağlanamayacak temel farklılıklar olduğunu iddia etmiştir. Fiziksel görü-

108. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 6.

nüşleri bakımından farklı insan zümrelerinin oluşmasında çevresel faktörlerin önemli olduğunu teslim etmekle birlikte, antropolojik (ırksal) özelliklerin kalıcı olduğu da her zaman belirtilmiştir.

Türk Antropoloji Mecmuası'nın antropologları Avrupalı meslektaşları gibi, ırklar arasında asli ve kalıtsal farklılıklar arıyorlardı, çünkü Türklerin kati üstünlüğünü kanıtlamak için değişmez sabitlere ihtiyaçları vardı. Uyum sağlama argümanını tersine çevirecek "deliller" arıyorlardı. *Mecmua*'nın yazarları ırklar arasındaki farkların çevresel koşullarla açıklanamayacağını savunuyorlardı. Örneğin boy, çevreden gelen etkilere cevap vermeyen kalıcı unsurlardan biridir.

İrkî evsaf-ı esasiyyenin harici müessirlere galebe çaldığı ve muhit tarafından husule getirilen tahavvüllerin ırka has olan boy nisbetini pek dar bir daire içinde teşviş ettikleri malumdur. Binaenaleyh, boy çok sabit bir ırk karakteridir, diyebiliriz.¹⁰⁹

İrkları tefrik eden fizik karakterler içinde en çok tahavvül ibraz eden boy olsa gerektir. ... Muhtelif kavimleri vasatı boylarını gösteren rakamlar şayanı dikkatturlar. Çünkü bu vasatileri mukayese sayesinde kavimler arasındaki mevcut farkları görmüş oluyoruz.¹¹⁰

İstanbul'da yaşayan değişik ırklar arasındaki farklılıkları tetkik eden bir dizi araştırmanın hedefi, çevresel koşulları hiçe saymak eğilimiyle de paralel olarak şöyle tanımlanmıştır: "Birçok ırkların muvazi [paralel] olarak ve bilâ-ihtilat inkişaf eyledikleri bir muhitte bunların inkişaf ve tekâmül şeraitini tayin etmek."¹¹¹ Yazarlara göre bu gruplar arasındaki farkların kalıcı olması, çevrenin etkisinin sadece marjinal olduğuna işaret ediyordu. Bu yüzden İstanbul'da "yan yana yaşayan ırklar" kendilerine has vasıflarını muhafaza etmişlerdir.

Bazı mebhâs-ül-beşer [antropoloji] mütehassısları muhitin, bir ırkın bedenî seciyelerini nihayet tadil eden bir tesiri haiz olduğunu iddia etmişlerdir.

109. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 11, Mart 1931, s. 6.

110. A.g.e., s. 4-5.

111. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 8.

... Maa-haza, aynı ve sade has seciyelerini zayi etmek suretiyle yaşayan ırkların bu tecanüs [bir cinsten olma] "homogenisation", ve tevhidi ancak pek cüzi mikyasda haiz-i tesirdir gibi görünür. *Rumlar, Yahudiler ve Ermeniler* burada Türk ırkının seciyelerini almaksızın uzun zamandan beri yaşıyorlar. Vapurda, bir tramvayda bulunanları köprü üzerinden gelip geçenleri nazar-ı müşahededen geçiriniz; bunda kimse yanılmaz; tanınmak için bir fese ihtiyaç yoktur; gerçi şimdi herkes şapka giyiyor, maa-haza memleketden her hangi bir ferd, geçen şahsın ırkını *tayinde yanılmaksızın işte size bir Yahudi, bir Rum, bir Ermeni! diyebilir*. Binaenaleyh bir ırkın seciyelerinin derhal teşhise müsait olabilecek bir şahsiyetle mahfuz kaldığını kabul etmek lazım gelir.¹¹² (a.b.ç.)

Yazarların, bu "ırkların" karakteristik, irksal vasıflarını inceleme gereği duymadan "derhal teşhis" imkânı bulunduğunu varsaymaları, fiziksel antropolojinin daha baştan dünyayı bir çırpıda ırklara, türlere ve basmakalıp tiplere ayırmasına iyi bir örnektir. Irksal farklılıkların alt edilemeyeceğini vurgulamak için yer yer çoksoyluluk ya da mutasyon teorilerine de başvurulmuştur. Daha önce de belirttiğim gibi çoksoyluluğu savunanlara göre insan türleri farklı ebeveynlerden dünyaya gelmiştir, dolayısıyla değişik ırklar arasında asli farklar bulunmaktadır. *Mecmua*'da bu asli farklara dikkat çekilmiştir. Nermin Aygen, Türk kafalarındaki zaviyeler hakkında yazdığı makalede, kafa şeklinin doğuştan gelen, kalıtsal bir özellik olduğunu ve ırkın saptanması için asli olduğunu belirtiyor:

Fizik antropoloji sahasında kafanın ırki ve cinsi birçok hususiyetlerini tanıtmak yolunda kıymetli ve verimli eserler vermiş olan kraniyolojistlerin hepsi *kafa mimarisinin yapısının nisbi antropolojik birçok tenevvüler gösterdiği* hususunda mütefikler.

... Antromorphe maymundan insana, kablettarih alt paleolitik ırklardan üst paleolitik ırklara ve nihayet modern ırka gittikçe ne gibi merhalevi (sériaire) ve ırki hususiyetler gösterdiklerini vurgulamaya çalıştım.¹¹³ (a.b.ç.)

Şevket Aziz Kansu da benzer bir çoksoyluluk anlayışıyla, kraniyel çap ve endekslerin önemini vurgulamak için, Anadolu ve Ru-

112. A.g.e., s. 8.

113. Nermin Aygen, "Türk Kafalarının Zaviye Kıymetleri Üzerinde Bir Tetkik", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 213, 218.

meli Türkleri dediği iki grup arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapmış, aynı ırka mensup kişilerin kafa ölçümlerinin oldukça dar bir aralıkta seyredeceğini belirtmiştir:

Kafa kuturları ve karinelerinden elde edilen vasati kıymetlerin ehemmiyeti şudur ki, müsavi bir boya malik olan ferdler ve hatta zümreler arasında kafa kuturları, muhtelif boyda olan fakat aynı bir ırka dâhil bulunan ferdlerin kafa kuturları, daha fazla tahavüller gösterirler. ... Biz bu suretle kavmi (ethnique) ve ırki (racial) müessirleri kayıt etmiş oluyoruz. Bu kanun kafanın birçok ölçülerinde kabil-i tahkiktir.¹¹⁴

İrksal niteliklerin kalıcı olduğunu iddia eden diğer bir açıklama da genetikçiler tarafından evrim teorisine rakip olarak üretilmiş mutasyon (başkalaşım) fikridir. Bu teoriye göre yeryüzünde yaşam, doğal seleksiyondan bağımsız, ani morfolojik değişimlere yol açan tesadüfi mutasyonların sonucundan başka bir şey değildir. Mutasyon teorisi *Mecmua*'da da yer almıştır. Charles Fraipont tarafından yazılan bir makalede ırkların birbirinden ayrılmasında mutasyonların öneminden söz edilmektedir:

Adaptasyonun "evrim"in belli başlı amillerinden birisini teşkil ettiğini düşünüyoruz. Keza izahı mümkün sebeplerle muhtelif Hominiens nevilerinin adapte olmaya yatkın karakterlerinden dolayı birbirlerinden farklı olduklarını düşünüyoruz. ... Fakat ne zoolojik ne de nevî (specific) olmayan karakterler vardır. Ve bunlar içinde antropolojik karakterler denen birçokları Mendel kanunlarına tabi görünürler, mesela *cildin rengi, gözlerin rengi, saçların rengi, kafa karinesi, burun, göz çukuru karineleri*, vs. Bu karakterler ne muhitte ne de anlaşılması tamamen mümkün bir adaptasyona bağlı gibi gözüküyorlar. ... Homo sapiens prototiplerinde muhtelif ırkların yahut bazı canlı ve fosil ırkların az belli olan, kolektif karakterleri mevcuttur. Bu prototiplerde yalnız *belirmiş olan karakterler, ani başkalaşım*larla ortaya çıkacak ve bugün izah edemedi yalnızca *tarif ve tavsif ettiğimiz bariz karakterli ırkları vücuda getirecektir*.¹¹⁵ (a.b.ç.)

Mecmua'da, ırklar arasındaki morfolojik farkları açıklarken çevresel faktörlere başvuran çok az sayıda makalede bile son söz

114. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri, İkinci Muhtıra", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 12, Eylül 1931, s. 104.

115. Charles Fraipont, "Antropoloji ve Ani Başkalaşım", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 15-16, Mart 1934, s. 66-7.

ya bazı kalıtsal özelliklerin intibaksız olduğuna ya da mutasyona bırakılmıştır. Kamil Hudadat, istemeyerek de olsa "Doliko ve brakisefalin insanın değişmez karakteristik vasfı olduğunun söylenmesi artık bugün hükümlerini kaybetmişlerdir. Dağlık mıntıka, ahalisinin brakisefal olmasına amildir. Coğrafi amillerden başka tagaddi, etnik âdetler ve tesalüplerin morfoloji üzerinde etkisi çoktur. (Açlık zamanında Rusya'daki ahalinin kafa karineleri küçülmüştür). ... Kafa şeklinin değişmesinde ırk karışmalarının ve etnik hususiyetlerin de büyük etkisi vardır," demiştir. Ancak yine de, "ırkın asliliği" unsurundan uzaklaşmamak adına argümanını şöyle sonuçlandırmayı seçmiştir: "...Antropoloji tabiatın bir kısmı olan insanı mütalâa ettiği için, *genel biyolojide mühim yer işgal eden mutationizme yabancı kalmamalıdır*."¹¹⁶ Böylece Hudadat, morfolojik, yani irksal özelliklerin meydana çıkmasında mutasyonların önemine atıfta bulunarak bazı farklılıkların asli ve kalıtsal olduğunu, dolayısıyla harici faktörlerle açıklanamaz olduğunu anlatmış oluyordu.

Kemal Güngör'ün, Denizli yörüklerini incelediği makalesinin hemen başında, kaynak gösterilmeksizin, "Yörüklerin hepsinin Türk" olduğu belirtilmiştir.¹¹⁷ Güngör, yaptığı araştırmada yörüklerin kafa karineleri brakisefal çıkmayınca çevresel faktörlerin önemine başvurmaya karar vermiştir. Böylelikle hem Alpin ırkın köklerini kadim olduğu varsayılan bir Türk boyu yoluyla günümüze kadar takip etmeye, hem de bu grubun fizyonomisindeki deformasyonların sebebini açıklamaya çalışmıştır.

Güngör hem irksal özelliklerin kalıcı olduğuna hem de çevresel koşulların etkisine atıfta bulunmuştur. Dış etkenlerin bebek doğmadan önce değil, doğduktan sonra etkili olabildiğini ve teorik olarak gelecek nesillerin irksal vasıflarını değiştirecek bir etkisi olmadığını savunmuştu. Güngör'ün bu iddiasının ve problem çözme

116. Kamil Hudadat, "Kafa Morfolojisine Dair Bir Not", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 17-18, Mart 1935, s. 55 (a.b.ç.).

117. Kemal Güngör, "Denizli Mıntıkası Yörükleri Üzerinde Antropolojik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 189.

tarzının ileride karşı karşıya kalınacak büyük Türk tezlerine uymayan tüm bulguları açıklamak için başvurulabilecek bir referans noktası oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Fiziksel/İrksal Özelliklerin Zihinsel, Psikolojik, Davranışsal Özelliklere Etkisi

İrkçı antropoloji teorilerine göre, fiziksel/ırksal özelliklerle zihinsel kapasite, ruhsal sağlık ve sosyal davranış biçimleri arasında ilişki vardır ve bunlar kuşaktan kuşağa geçmektedir. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren antropologlar, antropolojinin fizyolojik ölçümler yaparak ırksal farklılıkların zihinsel izdüşümlerini, davranışlar ve düşünceler üzerinde etkilerini araştıracaklarını duyurmuşlardı. *Türk Antropoloji Mecmuası*'nda yayımlanan çok sayıda telif ya da çeviri makalede, insan bedeni üzerinde yapılan antropometrik tetkiklerin, herhangi bir insan grubunun kabiliyetlerini anlamak için hayati önemde olduğu iddia edilmiştir.

Psikanaliz ve insan morfolojisi arasındaki ilişkiye değinen bir makalede, yazar Georg Ferdinand Papillault, psikolojik sorunların teşhisi için morfolojik (anatomik) tetkiklerin faydalı olabileceğini belirtiyor. Papillault'a göre "Morfolojinin daimi yardımı olmadan hastaya yardımcı dokunacak ve ilmi malumatımızın terakkisine hakikaten faydalı olacak bir psikanaliz yapılamaz."¹¹⁸ İleri sürdüğü teoriyi açıklığa kavuşturmak için hastalarından birini hakiki bir *myxoedema*¹¹⁹ tipi olarak teşhis ettiğini, çünkü hastanın yüzünün "kısa ve geniş", burnunun da "kısa ve ezilmiş" olduğunu söylüyor.¹²⁰ Bu tip morfolojik tetkiklerden öjenik çalışmalarının da faydalanabileceğini şu sözlerle ifade ediyor: "*Predisposition*'u icap eden bez/enzim sebepli ayıpların nelerden ibaret olduğunu ve on-

118. George Ferdinand Papillault, "Psikanaliz ve Beşer Morfolojisinin Münasebetleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 15-16, Mart 1934, s. 53.

119. Tiroid bezi faaliyetinin azalması sonucu zekâ ve hislerin körleşmesi, konuşma zorluğu gibi belirtiler gösteren hastalık.

120. George Ferdinand Papillault, "Psikanaliz ve Beşer Morfolojisinin Münasebetleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 15-16, Mart 1934, s. 54.

ları ıslah ve belki de hayatın sonuna kadar tamamen normalleştir-
mek için hangi tedavinin lazım olduğunu morfolojiden sormak ih-
tiyatlı bir hareket değil midir?"¹²¹

Antropometri sadece bir insan zümresini diğeriyle karşılaştı-
maya yarayacak ortalama değerler bulduğu için değil, aynı zaman-
da bir ırkın sahip olduğu içkin potansiyelleri de ortaya koyduğu
için çok önemli bulunmaktadır. Şevket Aziz Kansu'ya göre, "Beşe-
ri morfolojinin temelini teşkil eden antropometri bize Fisiko-Şi-
mik yani hayati vetirelerin muhit harici tesirlerinin ifadesini de
nakleder: neşvünema – kudret-i hayatiye."¹²² Türk ırkı üzerine yap-
tığı araştırmalar neticesinde bulunan sonuçlardan memnuniyetini
belirten Kansu şöyle devam ediyor: "Daha ilk müşahedelerimiz bi-
zi beşeri kudretimizin zenginliği ve ahengi hakkında büyük bir
imana sevk etti."¹²³

Antropologların faydalandığı diğer bir alan olan frenolojiye
göre beynin her bölümünün fonksiyonları farklıydı ve bu fonksi-
yonun yerine getirilebilme kapasitesi de o bölümün görece büyük-
lüğüyle ilgiliydi. Dolayısıyla, kafatası üzerinde yapılan ölçümler
ve gözlemler sayesinde kişilik ve karakter hakkında tutarlı fikirler
elde edilebileceğine inanılıyordu. Frenolojiden etkilenen çok sayı-
da bilim adamı, kafatası koleksiyonları üzerinde incelemeler yapı-
p, ırka dayalı sınıflandırmalar yapabileceklerini ve insan grupla-
rının "milli seciye"lerini tespit edebileceklerini düşünüyorlardı.
Türk Antropoloji Mecmuası'nın da araştırmaları için faydalandığı
kafatası koleksiyonları olduğunu biliyoruz. Nureddin Ali Berkol,
Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan ve Aime Mouchet tarafın-
dan yazılan dizi makalelerde (Ekim 1927, Mart 1928, Mart 1929)
1925'ten itibaren Karacaahmet Mezarlığı'ndan toplanan kafatası
örnekleri kullanılmıştır. Şevket Aziz'in belirttiğine göre "Anadolu
Kemik Koleksiyonu, İstanbul Kemik Koleksiyonu, ve muhtelif

121. A.g.e., s. 61.

122. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri",
Türk Antropoloji Mecmuası, no. 11, Mart 1931, s. 3.

123. A.g.e., s. 3.

prehistorik ve historik devirler koleksiyonu gibi ayrı örneklemeler de oluşturulmuştur."¹²⁴

Bu makale dizisinden anlıyoruz ki yapılan ölçümlerde kraniyel endeksin yanı sıra, çeşitli açılardan üstünlüğe ve mütekâmilliğe işaret eden birçok farklı endeks sınanmıştır. Makalelerden ilkinde Türklerin 84.16 gibi oldukça yüksek bir rakamla brakisefal olduğunu ilan eden yazarlar, Türk ırkını brakisefal ırklar arasına koymaktadırlar.¹²⁵

İkinci makalede Türk kafataslarında "derz-i mutavassıt-ı cebhe" (*metopizm*) ölçümleri yapılmıştır. Alın iki ayrı kemikten oluşmaktadır ve bunlar insan iki yaşına gelene kadar birleşirler. Metopizm bu kemiklerin tam olarak birleşmemelerine verilen addır ve beynin büyüklüğüne delalet olduğu düşünülmektedir. Türk kafalarında metopizm görülme oranının %7.6 olduğunu belirten yazarlar, bu özelliğin kalıcılık ısrarının zihinsel üstünlük göstergesi olduğunu iddia ediyorlar, çünkü "kıhıf ölçüleri arasında yapılan mukayeseler, derz-i mutavassıt-ı cebhenin muhhi (beynî, [cerebral]) tesirlere bağlı olmak üzere kubbe-yi kıhıfta taşıratm husulünde müessir olduğunu müşirdir. Fakat nahiye-yi cebhede muhhi hacminin ifratıyla nisbette olan (muhhi mutlak hacmi değil, nisbi yani tefekkür merkezinin nisbi yüksekliği düşünülürse), bu fark-ı tazyikin metopizmi tevlid edeceği şüphesizdir."¹²⁶ Yazarların vardığı nihai sonuç "metopizmin bekasının yüksek ırklara aid bir hal olduğuna kanaat getirmeye kâfi" bilginin bulunduğuudur.¹²⁷

Şevket Aziz Kansu da kafatasının büyüklüğüyle zihni becerileri ilişkilendirmeye çalışır:

Kafanın iki kısımdan oluştuğunu biliyoruz: zihni faaliyetlerimizin merkezini teşkil eden dimağ ile ilgili kitleyi muhteva eden kafatası, diğeri de

124. İlgili ayrıntıları daha önce 118'de vermiştim.

125. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 21.

126. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 11.

127. A.g.e., s. 10.

nebatî [bitkisel] hayatımızın ilk dayanaklarından biri olan yüz kitlesidir. ... Hayvanlarda bu ilişki gayet açıktır. Bir hayvan kafasında yüz kitlesinin alt ve üst çenelerin içinde beyin bulunan kafatasına nazaran ne kadar büyük olduğu malumdur.¹²⁸

Mecmua'da savunulan görüşlerin önemlilerinden biri de, Türklerin de mensubu bulunduğu brakisefal ırkların entelektüel kapasitelerinin daha ileri düzeyde olduğudur. Leon MacAuliffe makalesinde "Avrupa'da brakisefallerin ortaya çıkmasıyla eskisinden çok daha tam bir sosyal düzenin doğduğunu arkeolojik keşifler ortaya koymuştur," diyor.¹²⁹

Şevket Aziz Kansu'nun yaptığı daha uç bir argümana göre de ırk, insana dair her konuda belirleyici rol oynamaktadır. 1931'de yazdığı antropoloji eğitimiyle ilgili bir makalede, ırk kavramının her türlü bilimsel araştırmada en temel araştırma birimi olarak kullanılması gerektiğini savunur şiddetle: "Bir edebiyat fakültesinde antropoloji tetkikatı kendileri için zaruri olan beşeri coğrafya, tarih, felsefe, pedagoji, psikoloji, arkeoloji gibi tedrisatın mevcudiyetini görürüz. ... [aslında] Çalışmamızın mahiyeti ne olursa olsun, antropoloji tetkikatımızın esası olmalıdır."¹³⁰ Kansu'ya göre ırklar bilgisi beşeri coğrafya için son derece gereklidir, çünkü muhit ve insan ırkları arasındaki ilişkinin ortaya konulması için antropoloji biliminin sağladığı temellerden faydanılmalıdır. Aynı şey tarih için de geçerlidir, "bir ırkın dünyanın tarihine etkisi" antropologlar tarafından ortaya konulmalı ve tarihçiler de bu bilgidен faydalanmalıdır. Psikoloji bilimi de herhangi bir "tecrübe esnasında ırkî amilleri göz önüne almalıdır." Ancak bu yolla bağımsız değişkenler listesi doğru bir şekilde tamamlanmış olacaktır. Hukukçular da keza antropolojik bilgiye muhtaçtır, çünkü "canilerin antropolojisi" denilen alt dal, suç ve ceza modellerini etkileyecektir. Tıp biliminin

128. Şevket Aziz, "Umumi Prognatisma ve Türk Kafalarının Prognatisması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 5.

129. Leon MacAuliffe, "Bugünkü Şeklimizin Kökenleri ve Fosil İnsanlar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 31.

130. Şevket Aziz, "Antropoloji Tedrisatı Hakkında", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 12, Eylül 1931, s. 115.

de antropolojiden yararlanacağı alanlar vardır. Kan yoluyla tespit edilebilen "patolojik ırklar"ın varlığını ortaya koyan antropoloji sayesinde doktorlar birtakım iyileştirme yöntemleri üzerinde çalışmaya başlayabilirler.¹³¹ Dahası Kansu'ya göre, "antropoloji, programında mevcut olmayan her âli mektebe sokulmalıdır. Ders mecburi olmalıdır".¹³²

İrk Unsurunun Milliyetçi Söyleme Eklemlenmesi

Türk Tarih Tezi'nin İzdüşümleri

Türk Tarih Tezi'nin ana hatları *Mecmua*'nın ilk sayısından başlayarak kolaylıkla izlenebilecek bir biçimde yer almaktadır. Tezin esas yaratıcısının *Mecmua* camiası olduğunu söylemek doğru olmasa da, tezin yaratım ve halka benimsetilmesi aşamalarında resmi ideolojinin çizdiği sınırlar içinde hareket eden uysal bir tavır sergilediği söylenebilir.

İlk sayıda yayımlanan derginin faaliyete geçmesinin ardındaki nedenleri anlatan, "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lûzum ve Faidasına Dair" adlı makalede, yazarlar *Mecmua*'nın hedeflerini sıralarken tetkik etmek istedikleri insan topluluğu olan Türkleri öyle bir şekilde tanımlamışlardı ki, bilen bir göz için Türk Tarih Tezi'nin ana çizgileri gayet net bir biçimde görünür haldedir:

Mütâlâa etmek istediğimiz Türk kavmi Asya içerilerinden, *Sibiryâ hudutlarından, zahirde gayr-ı kabil-i iskân ve fakat hakikatte feyzli [verimli] ve sinasından emvac-ı beşerin dünyaya yuvarlanmak için mütemadiyen çıktığı yaylalardan* gelmiştir; zira bizden başkaları da oradan gelmişlerdir; ve yalnız Macarları zikr etmiş olmak için denilir ki bunların garba seyr ü hareketleri kendilerini kati surette yerleşmiş bulundukları Tuna sahiline sevk etmiştir.

Bizim kavmimiz de Tuna'ya vasıl olmuş ve *Viyanalı antropolojist bile şehrin kapılarında oraya değin meşy-i [yürüyüş] muzafferane ile gelmiş olan Türk ecdadımızın kılıflarını bulmağa kadar varmıştır*. Fakat Türk-Mongol ailesi Türkistan'dan geçerek Asya-yı Sügrâyâ inmek üzere bahr-i

131. Şevket Aziz, "Antropoloji Tedrisatı Hakkında", *a.g.y.*, s. 116.

132. *A.g.e.*, s. 117.

Hazarı dolaşan yol boyunca intişar etmiş ise de, ırkımız asıl Anadolu'da münthabib arzu bulmuş ve burada kati olarak yerleşmiştir.¹³³ (a.b.ç.)

... *Ankara'da bile uzak Gaul'den gelme adamlar yaşıyor idi* ve bu Gauler müreffeh bir kavim teşkil ettiler ki onların eski mukırr hükümeti bizim Türk mukırr hükümetimiz olmuştur, o suretteki nazarımızda bilhassa *mukaddes olan toprağımızın köşe bucağını hafr eden antropolojist için tabakat-ı sathiyede Türk iskeletleri ve daha derinlerde uzak Gaulden kalma muhacirlerin kılıflarını bulmak imkânsız değildir.*¹³⁴ (a.b.ç.)

Coğrafyacı Lefebvre'in "Coğrafya ve Irklar Meselesi" adlı üç sayı üst üste yayımlanmış uzun makalesinde de Tarih Tezini destekleyen görüşler vardır. Bu makale serisinin birinci bölümünde, Lefebvre iklimsel zorluklar yüzünden brakisefal ırkların Orta Asya'dan Avrupa'ya göç etmek zorunda kaldıklarını iddia etmiştir.

...bunların göçlerini açıklamak için özellikle iklimin geçirdiği evrime başvurulur. Buzul çağıının sonu, yüksek dağlarla denizden tecrit edilmiş olan Orta Asya'da tedrici bir kuraklaşmanın başlangıcı oldu ve kıta sakinlerinin büyük bir bölümü için yaşam koşullarını zorlaştırdı.¹³⁵

Yontmataş Çağından sonra iklim yavaş yavaş günümüzdeki özelliklerine büründü ve güney halklarının kuzeye, doğu halklarının da batıya doğru gidişlerini kolaylaştırdı. Dolikosefallere yeni bir tür olan brakisefaller katıldı: Irklar karıştı ve yavaş yavaş günümüzde bulundukları yerlere yerleşti.

...Avrupa'ya en son gelenler olan Asya brakisefalleri Illyria¹³⁶ ve Tuna bölgelerine, Orta Avrupa'ya, Güney Almanya'ya yerleştiler, Fransa'ya girdiler.

...Batı Avrupa'daki Tunç Çağı, görüldüğü kadarıyla Kıbrıs Adası'nda ve Küçük Asya'nın doğusunda doğmuş olan tunç zanaatını kendileriyle birlikte getiren brakisefallerin akınlar halinde gelişleriyle ortaya çıkmıştır.¹³⁷

Lefebvre'in iddiası derginin Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan ve Aime Mouchet'den oluşan lider yazar kadrosu tarafından da tekrarlanmıştır. Yazarlar, Mutavassıt (or-

133. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdân-ın Lûzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 8.

134. *A.g.e.*, s. 8-9.

135. Lefebvre, "Coğrafya ve Irklar Meselesi", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 33-4.

136. Adriyatik Denizi'nin doğu kıyısında, kadim Hint-Avrupalıların yaşadığı düşünülen belirsiz bölge.

137. Lefebvre, *a.g.e.*, s. 31.

ta) Taş Devri'ne kadar çeşitli dolikosefal tiplerin yaşadığı Batı Avrupa'ya bir brakisefal akını olduğunu, bu yüzden Avrupa'daki gö-reli bütünlüğün bozulduğunu belirtirler. Bu zamandan sonra ırklar sürekli karışmıştır ve "Avrupa'da artık saf bir ırktan söz etmek" hiç doğru olmayacaktır.¹³⁸

Yayımlanan makalelerde Türk Tarih Tezi'ni güçlendirecek her türlü fikre yer verilmiştir diyebiliriz. Örneğin Leon MacAuliffe'in makalesinde arkeologların mezarlarda yaptığı kazılarda, Yontma Taş Devri'nden sonraki bir zamandan brakisefal kafalara rastlanmış olması, yazar tarafından Asya kaynaklı bir istilanın hâsıl olduğu şeklinde yorumlanmıştır:

Üst paleolitik vasıl olunca insan morfolojisinin bugüne yaklaştığını gör-
rüz. Yontulmuş Taş Devri'yle Cilalı Taş Devri arasında arkeologların
Azilien dedikleri bir zamanda mezarlarda dolicocephale kafalarla birlikte
ilk defa brachycephale kafataslarına rastlanır. Antropolojistler Ural-Altay
halkından Asya kaynaklı bir istilanın Avrupa'da oluşmasıyla durumu açık-
lamaya çalışıyorlar. ... Avrupa'da brakisefallerin ortaya çıkmasıyla eskisin-
den çok daha tam bir sosyal düzenin doğduğunu arkeolojik keşifler ortaya
koymuştur.¹³⁹

Türk Tarih Tezi'ni sağlamlaştırma ve yayma çabası, Birinci Türk Tarih Kongresi sonrasında tezin resmen ilanının ardından, kuruma ve teze atıfta bulunulması şeklinde de karşımıza çıkmak-tadır. Tizin bilimselliğini ve güvenilirliğini artıracak birçok makaleye yer verilmiştir dergide. Örneğin, 1934'te yayımlanan Jules Guiard'ın "Galatlar" adlı makalesi, Türk Tarih Tezi'nin özeti deni-lebilecek kadar benzer argümanları savunmaktadır:

Ön Asya'dan gelen Celte ırkı Avrupa hicretine daha buz devrinin niha-yetinde başladı ve neolitik devrin sonuna doğru bu hicret kesifleşti. Bu kı-sa boylu esmer brakisefallerin Avrupa'ya hicretleri Anadolu, Balkan yarı-madası ve Tuna vadisi boyunca olmuştur. Celteler kendileriyle beraber ile-ri bir medeniyet taşıyorlardı. Celteler buğday ziraatını bilen çiftçilerdi. Hay-vanları ehlileştiriyorlardı ve çoktan çanak çömlek imaline başlamışlardı.¹⁴⁰

138. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 5, Ekim 1927, s. 6.

139. Leon MacAuliffe, "Bugünkü Şeklimizin Kökenleri ve Fosil İnsanlar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 31.

Şevket Aziz'in makaleye eklediği not Guiard'ın makalesinin, hem derginin yazarları hem de tezin yaratıcıları için Türk Tarih Tezi'nin savunulması açısından ne kadar önemli görüldüğünü kanıtlıyor.

Prof. Guiard'ın Galatlar hakkında görüşleri Türk Tarih Tezi ile yakından alakalıdır. Bu mesele hakkında merhum Dr. Reşit Galip Bey Ankara'da çıkan *Çığır* mecmuasında (sayı: 10, sayfa: 187) "Fransa'da yeni bir ırk tezi" başlığı altında güzel bir hülasa yapmış ve bu davaya dair kanaatım ortaya koymuştur. "Prof."un kullandığı coğrafi tabir ile Türkistan'dan gelen bu ırk hakkında denecek söz yoktur. Alpli tipten ayırdığı Keltlerin de Türkistan'dan gelmiş oldukları mutlak bulunduğu göre Türk Tarih Tezi ile bu yeni Fransız tezi arasında hiçbir tezat yoktur.¹⁴¹

Kansu da Tarih Tezi'nin alenen Türk ırkına dayandırıldığının altını çizercesine şöyle demektedir: "Türk mektebinin yani Türk Tetkik Cemiyeti'nin *ırk hakkındaki tezi* şudur: Türk brakisefal Alp ırkına mensuptur."¹⁴² Brakisefal Türk ırkının kökenlerinin Orta Asya olduğuna dayanan tüm tezi kısaca özetledikten sonra, Kansu aslında tezin kanıtlanmış bir "bulgu" değil de daha çok bir "yaratı" olduğunu da, belki de istemeden vurgulamıştır:

Sessiz ve sakın *tetkiklerin işlediği büyük temel taşları* hazırlanmıştır. Hazırlanıyor. Bu büyük sağlam temel taşlarından *orijinal Türk kültürünün büyük abidesi* kuruluyor. Görmüyor musunuz?¹⁴³ (a.b.ç.)

Türk Tarih Tezi'yle paralel şekilde, dergide yayımlanmış ilgili bütün makaleler Orta Asya'nın insanlığın doğduğu yer ve Türklerin anavatanı olduğunu desteklemektedir. Bunun yanı sıra, Türkler çok eski zamanlarda Anadolu'ya göç ettiği için, bu topraklar üzerinde vücuda gelmiş medeniyetler de Türk kökenlidir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde kurulduğu toprak parçası olan Anadolu'nun, "bu toprakların otantik ırkı olan Türkler" tarafından mesken tutulduğu iddia edilmektedir.

140. Jules Guiard, "Galatlar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 15-16, Mart 1934, s. 47.

141. A.g.e., s. 48.

142. Şevket Aziz, "Türk Irkı ve Türk Dili", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 13-14, Mart-Eylül 1932, s. 6-8.

143. A.g.e., s. 6-8.

... Görülüyor ki biz bugün Anadolu'da yontulmuş taş devrinin muhtelif epoklarına ait zincirin halkalarını bulmaya başladık. Bu halkaların bize şimdiden öğrettikleri büyük bir hakikat Anadolu'nun 4. zamanın en eski zamanlarından itibaren insanlığa bir yurt ve yol olduğudur. Birçok İngiliz, Alman, Amerikan ve Fransız paleontolog ve antropolojistler bize Büyük Asya yaylalarının memeli hayvanların doğuş ve tekâmül yeri olduğunu ve insanın da bir memeli hayvan olduğuna göre bu hayat laboratuvarında meydana çıktığını söylemektedirler. ... Anadolu, Asya yaylalarından kopup gelen beşer muhaceretlerinin hem ikinci bir merkez durağı hem de bir geçidi olmuştur. O halde biz Anadolu'da bu uzak insan cedlerin hem kültür bakiyelerine hem de fosil kemiklerine tesadüf edeceğiz.¹⁴⁴

Güneş-Dil Teorisi'nin İzdüşümleri

Türk Antropoloji Mecmuası'nın 1929'a kadar olan sayılarında, makaleler Osmanlıca ve Fransızca olarak iki dilde basılıyordu. Latin alfabesinin kabulüne kadar dil meselesi derginin gündemine girmemiştir. 1931'e kadar Türk dili ile ilgili olsun genel anlamda dilbilim üzerine olsun herhangi bir makale yayımlanmamıştır. Türk Dil Kurultayı sonrasında dile dayalı milliyetçiliğin önem kazanmasıyla girilen dilde sadeleşme çabalarının ve Güneş-Dil Teorisi'nin ilanının ardından, Türk dili hakkındaki makaleler dergide önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Yayımlanan makale sayısına ve bunların uzunluğuna bakarak, Türk kimliğinin oluşturulması sürecinde dilin öneminin *Mecmua* tarafından teslim edildiğini söyleyebiliriz.

Nureddin Ali Berkol, 1927'de hâlâ Darülfünun'un rektörüken yazdığı bir makalede dil devrimi çağrıları yapanlara karşı eleştirel bir tutum sergilemiştir. Berkol'a göre tedrisatta Türk dilinin (Osmanlıca) kullanılması hususunda, her ne kadar yurtdışından gelen tenkitler varsa da,

Türk lisanı milli mirasımızın eczasındandır [kısmı]. Bu lisanı mevad-ı ilmiyye ve fenniyyenin tercümesine gayr-ı müsaid bir lehce addedemeyiz. İlm ve fenne hasr-ı hayat eylemiş birçok nesillerin ricâli, ulum ve fû-

144. Şevket Aziz Kansu, "Anadolu Paleolitiğine Dair Bir Not", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 333.

nun-ı hazıra tabirâtının [terminoloji] bilcümle icabatına tekabül edecek tabirat-ı mukteziye-yi ilmiyye ve fenniyeyi tertib ve tanzim etmiştir.¹⁴⁵

Buna rağmen dergi çevresi Batı'yı yakalamanın gerekli olduğunun da bilincindeydi ve bu düşünceye dayanarak derginin Fransızca versiyonu da yayımlanıyordu (1929'a kadar). Berkol da bu fikre uygun olarak:

Mamafih lisanımızın mahafil-i ilmiyye-yi ecnebiyye ile her türlü teatiyi efkârâ mani hakiki bir sedd-i Çin olmasını da arzu etmiyoruz. Beynelmillel devr-i ilmî de ve heyet-i ilmiyye-yi milelin Paris'te teşekkül ettiği bu hengâmede, en cüzi bir halet-i infirada [yalnız olma] tavassul etmek az mantıki ve hatta tehlikeli olurdu. Binaenaleyh, her türlü teati-yi efkâr vesaitini eylemiş bulunuyoruz.

... Darülfünunun mahsulat-ı ilmiyyesini bi-l-mukabele harice tanıtmak için gitgide iki lisan ile neşriyat usulünü takip ediyor ve Türkçenin mevkiini muhafaza ile beraber, ecnebi darülfünunlar mahafilinin kabiliyet-i nüfuziyesine müsaade bahş olacak bir surette yaşıyoruz. Şimdilik bu usul neşriyat da *Türkçe Antropoloji Mecmuası*'yla husul-pezir oluyor.¹⁴⁶

Makalede dil devrimine karşı çekimser bir tutum izlenmesine rağmen *Mecmua* gelişmelere kolaylıkla uyum sağlamıştır. Latin alfabesinin kabulünden hemen sonra, Mart 1929'da yayımlanan yedinci sayıda, derginin başına anonim bir yazı konmuş ve yeni alfabeyle ilgili şu yorumlar yapılmıştır:

Türk Antropoloji Mecmuası bugüne kadar, ecnebi Darülfünunlarca takip edilebilmek için, Türkçe ve Fransızca olarak intişar etmekte idi. Bundan böyle, *Türk Antropoloji Mecmuası* yalnız Türkçe olarak intişar edecektir. Dilimizi yazmak için kabul ettiğimiz *yeni harfler*, bundan sonra, *Garp memleketlerinden herhangi birinin lisanı gibi, Beynelmillel mübadelet-i fenniyeye müsait bir hal ihdas etmiştir*. ... Bu büyük inkılâp bugünden itibaren, Türk dilini ecnebiler için de anlaşılabilir hale getirmiştir. *Hâlbuki Arap harfleri beynelmillel mübadelet için geçilmez bir mani teşkil ediyor* ve bizi memleketimiz hudutları haricinde tanıtabilmek için *ecnebi bir dilden istianeye mecbur ediyordu*. Bu suretle fennî işlerde de Türk cumhuriyeti, fay-

145. Nureddin Ali Berkol, "İstanbul Darülfünunu'nun Şekl-i Hâzırı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 59.

146. A.g.e., s. 59.

dalı inkılâpları sayesinde, önceki haline nazaran çok büyük ilerleme kaydedecektir.¹⁴⁷ (a.b.ç.)

Türk dilinin yüceltilmesi önemli görülmeye başlanmışsa da Fransızcanın tamamen terk edildiğini söylemek yanlış olur. 1931'de çıkan on birinci sayıda *Partie Française* (Fransızca Kısım) yeniden dergiye eklenmiştir. 1929'a kadar tüm makalelerin çevirilerini içeren bu kısım, 1931'den sonraki sayılarda yalnızca makalelerin özetini ve sadece bazılarının tam metnini içeriyordu.

"İki ileri bir geri" diye adlandırılabileceğimiz bu tutumun bir benzeri dilde sadeleşme hareketi için de geçerlidir. Derginin 1935'te yayımlanan on yedi ve on sekizinci sayılarını içeren birleşik nüshasında, sık kullanılan kelimelerdeki değişim gözlemlenebiliyor. *Vekil* yerine *bakan*, *fahri* yerine *onursal*, *reis* yerine *başkan*, *azâ* yerine *üye*, *emin* yerine *rektör*, *müderris* yerine *profesör*, vs. kelimeleri kullanılmıştır. Ne var ki 1939'da yayımlanan son sayıda birçok kelimenin tekrar eski kullanımlarına geri dönmüştür.

Güneş-Dil Teorisi de *Mecmua*'daki yansımaları son derece çabuk ve etkili şekilde bulmuştur. Daha önce de belirttiğim gibi hedef, ilk medeniyet dilinin Türkçe olduğunun ve ilk medeniyetin Türkler tarafından kurulduğunun kanıtlanmasıdır.¹⁴⁸ Temel tez, Türk dilinin Hint-Avrupa dillerinin anası olduğuydu. Yüzyıllardır başka dillerle karışmak suretiyle Türkçenin bir ölçüde arılığını yitirdiği kabul edilse de, teoriye göre Türkçe eski zamanlardan beri bütün medeniyetlerin temel iletişim aracıdır.

Saim Ali Dilemre¹⁴⁹ Teşrih-i Marazi (Patolojik Anatomi) ve Adli Tıp profesörlüğü yapmış olmasına rağmen derginin "dilbilimcisi" olarak görev yapmıştır. Türk dili üzerine yazdığı ve Güneş-Dil Teorisi'ni desteklemeye yönelik makalelerin dokuzu, ironik bir biçimde Fransızca, sadece biri Türkçedir. Dilemre'ye göre yaptığı inceleme, yani Altay dillerini araştırırken kökbilgisine başvurulması, ye-

147. "Bir İfade", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 7, Mart 1929, s. 1.

148. Murat Katoğlu, "Yeni Tarih Anlayışı ve Türk Tarih Kurumu", *Türkiye Tarihi* 4, İstanbul: Cem, 1992, s. 418.

149. Bkz. Ek 3.

ni bir alandır ve "Avrupalıların çabuk anlayabilecekleri bir dilde, Fransızca yazmak ve kritiklerine yol açmak lazımdır."¹⁵⁰ "Vers la Communauté Linguistique basée sur la Racionologie" (Kökbilgisine Dayalı Dilbirliğine Doğru) adlı 1931-34 arasında beş ayrı sayıya bölünmüş makale dizisinde Dilemre, tüm dillerin esas olarak tek ve ortak bir kökenden geldiğini savunur. Geri kalan beş makalesi de Dil Kurultayı, Türk fiilleri gibi dilbilimsel konulara ayrılmıştır.

Dilemre'ye göre antropolojide kökbilgisi yardımı ile dilbirliği tetkikleri yapılırken, ırkları bir tarafa bırakmak ve bu tetkikleri bir ırk meselesi yapmamak lazımdır. İnsanlar dünyanın her yerinde doğada duydukları seslerden etkilenecek aynı kelimeleri kullanarak konuşmaya başlamışlardır.

Dünyanın her tarafında ve bilgi yurtlarında dillerle ırkların münasebeti olmadığı elde edilmiştir. Tabiata uyan ve insan tabiatına göre çıkardığı ilk sesler bugünkü medeni dillerde, sözgövdesinin çekirdeği gibi kalmış, her zaman seçilebilir bir yapıda durabilmiş ve değişmemişlerdir. ... Bu yeni sözbirliği ve kökbilgisi = Racionologie yolları üzerinde, Altay dilleri hiç karşılaştırılmamış, Altay dilleri şimdiye kadar yalnız gramerlerine göre sınıflandırılmış ve kökbilgisi yalnız Hint-Avrupa dilleri arasında kalmıştır."¹⁵¹ (a.b.ç.)

Diğer yandan, Dilemre'nin vardığı sonuç tüm dillerin ve dolaşısıyla tüm insan topluluklarının eşit değere sahip olduğu değildir. Tam tersine, Dilemre'ye göre Türk dili üstündür çünkü kadim bir dildir ve aslidir.

Avrupa dillerinde ... kullanılmakta olan "suffix ve prefix" denilen şeyler, bundan çok evvel, belki en eski Hint-Avrupa müşterek dilinde, tam ve müstakil kelime idiler. ... Bizim ebedi iddiamız şudur: *Türkçe en eski bir Hint-Avrupa dilidir. Avrupa dillerinin fossile'idir.* Suffix [son ek] ve prefixler [ön ek] bugün Türkçede tam manalı müstakil kelimelerdir.¹⁵² (a.b.ç.)

Dilemre, dillerin eşzamanlı ve ırktan bağımsız gelişimlerine vurgu yapıyor olsa da, Türkçenin diğer dillerin anası kabul edile-

150. Saim Ali Dilemre, "Dilbirliği Neden Bir Yabancı Dille Yazılmıştır", *Türk Antropoloji Mecmuası* (Partie Française), no. 11, Mart 1931, s. 2.

151. A.g.e., s. 2.

152. Saim Ali Dilemre, "Vers La Communauté Linguistique IVème Partie", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 15-16, Mart 1934, s. 3.

bilecek "*en eski bir dil*" olduğunu belirterek aslında Türk ırkının da kadim ve üstün bir medeniyetin yaratıcısı olduğunu söylemeye çalışıyordu. Güneş-Dil Teorisi'yle tamamen örtüşen bu iddiaları kanıtlamak için sayfalar dolusu kelime listeleri sunularak sayısız kelimenin kökeninin Türkçe olduğu ifade ediliyordu.

Saim Ali makalelerinden birinde Frederick Müller'den alıntı yaparak onun iddiasına katılıyor: "Altay dilleri dil tarihi için pek mühimdirler çünkü bu dillerin nema vetirelerini derece derece incelemek mümkündür. Gramerdeki flexion, bükün, hadisesinin bu dillerde iki kademesini buluruz ... Bu dilleri incelemek sayesinde dil mekanizmasının umumi bakımdan tekâmülünü anlamak kabil olur."¹⁵³ Bu teorinin desteklenmesi anlaşılabilir bir durumdur, çünkü böylelikle hem dilbirliği hem de Altay dillerinin eskiliği kanıtlanmış oluyordu.

Oysa Dilemre'nin açık bir biçimde karşı çıktığı ama sonra dönüp arka yollardan bağlantı kurmaya çalıştığı ırk ve dil arasındaki ilişki, Şevket Aziz Kansu'da net bir dille ifade bulmaktadır:

Türk brakisefal Alp ırkına mensuptur. ... Alp ırkının diline Turanî dil dendiği hâlbuki bu dilin hakiki isminin Türk dili olduğunu unutmamak lazımdır. ... Prof. Elliot *Alp adamlarının* (yani Türklerin) *Türk dilini Avrupa'ya naklettiklerini* yazıyor. ... Madem ki Alp ırkının dili eski tabirle Turanîdir, yani Türkçedir. *Madem ki Alp ırkı yani Türk ırkı dünyaya yayılmıştır. O halde nüfuz ve temas ettiği her yerde, Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da dilimizin izlerine, cezirlerine rastlamak normaldir.*¹⁵⁴ (a.b.ç.)

Türklerin Diğer Irklar Karşısında Üstünlüğü

Türk Antropoloji Mecmuası'nın ırkçı söyleminin en önemli göstergelerinden biri insan zümreleri arasında belli bir hiyerarşi olduğunu varsaymasıdır. Bilindiği gibi ırkçılık bir ırkın üyelerinin asli

153. Saim Ali Dilemre, "Cevhri Fiil: Türk Fiilleri Tasnif Sistemi ve Hint-Avrupa Fiilleri Tasnif Sistemi ile Aralarındaki Birlikler", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 343.

154. Şevket Aziz, "Türk ırkı ve Türk Dili", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 13-14, Mart-Eylül 1932, s. 6-8.

olarak diğer ırkların üyelerinden üstün oldukları önyargısına dayanarak insan gruplarının sıraya konması şeklinde tanımlanır. *Mecmua*'da birçok karşılaştırmalı araştırma yapılmış ve Türk ırkı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup Türk ırkına mensup olmayan tüm halklardan ve Avrupalılardan "bilimsel" olarak üstün bulunmuştur.

Gayrimüslimler: Ermeniler, Rumlar, Yahudiler

Gayrimüslimlerin Türk unsur karşısındaki konumu saptanırken başvuru başlıca iki iddia vardır. Birinci iddia bu grupların "aşağı" olduğudur. Gayrimüslimler müstakil bir ırk teşkil edemezler, çünkü ırk vasıflarını kaybedecek ölçüde "melez"leşmişlerdir. Bunun yanı sıra evrim zincirinin oldukça alt basamaklarında oldukları birçok antropolojik araştırmayla kanıtlanmaktadır. Türk Tarih Kongresi'nde güçlü olan ikinci iddiaya göreyse Anadolu'daki tüm halklar *aslında Türk*'tür, fakat din ve dil gibi farklar yüzünden bu gruplar yanılğı içinde kendilerinin Türk olduklarını unutmuştur.

Tüm Anadolu halklarının Türk olduğu iddiası oldukça erken bir tarihte Şemsettin Sami tarafından dile getirilmiştir. Sami, ansiklopedik sözlüğü *Kamus-ül-A'lam*'daki "Anadolu" maddesinde bütün nüfusun Türk asıllı olduğundan bahsediyor, Anadolu halklarının Türklük şemsiyesi altında ırksal birlik içinde bulunduğunu savunuyordu. Sami sadece İzmir gibi ticari limanlarda ve Anadolu'nun çevresindeki adalarda yaşayanların Hristiyan Rumlar olduğunu kabul ediyordu; geri kalanlar "eski Türk ve Türkmen halkının karışımından ortaya çıkan bir ırktı ve bu ırk, büyük Batı Türkleri ailesine bağlı idi." Anadolu'da yaşayanların saf Türk karakteri hakkında Şemsettin Sami şöyle diyordu:

Ne yazık ki bunların bir kısmı Ermeni ve bir kısmı da Rum kilisesine tâbi bulunmakla ecdadlarının Ermeni ve Rumlarla hiçbir münasebeti olmadığını unutuyorlar; Rumluk ve Ermenilik davasına kalkışmak için kandırıyorlar.¹⁵⁵

155. Şemsettin Sami, *Kamus-ül-A'lam*, İstanbul, 1306 [1890], 1, s. 396-7, aktaran David Kushner, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)*, İstanbul: Keravan, 1979, s. 80-1.

"Herkes Türk!" gibi bir iddiayı da beraberinde getiren bu tür tezler, Birinci Türk Tarih Kongresi'nde sıkça dile getirilmiştir. Reşit Galip kongredeki tebliğinde Sümerlerin, Mısırlıların, Greklerin, ve Etilerin menşelerinin Türk olduğunu iddia etmiştir. Bu argümanı desteklemek için başvurulmuş kanıtları kanıt saymak mümkün değil. Örneğin 1907'de antropolog Hamy'nin ölçümlerine göre heykel ve kabartmalardaki insan kafaları Sümerlerin ırksal vasıflarını brakisefal olarak kanıtlamaktadır;¹⁵⁶ Mısır'da Grebaut tarafından muayene edilen Ammon rahiplerine ait kafalar brakisefal nitelik göstermektedir;¹⁵⁷ müstakil bir Grek medeniyeti olmadığı ve bu unvanı taşıyan medeniyetin Anadolu ve Ege medeniyetleri gibi kendinden daha kıdemlilerin yeni bir merkez etrafında toplandığı açıktır.¹⁵⁸ Reşit Galip'e göre, yapılan antropolojik tetkikler "dini, siyasi saikler ve dil ayrılığı dolayısıyla ayrı unsurlar halinde görülmüş Ermeniler vs. zümrelerin ve hatta mübadele edilen Rum ahalinin dahi aynı ırk tip menşeinden geldiklerini göstermektedir".¹⁵⁹

Türk Antropoloji Mecmuası, bu "Herkes Türk!" iddiasından ziyade, gayrimüslimlerin Türklere nazaran "aşağı" olduğunu savunan birinci iddiayı benimsemiştir. Zaten dergi ikinci sayısından itibaren Türk ırkının üstünlüğünü "kanıtlama" görevini üstlenmiştir – Türk'ten başka olanlara görelî bir üstünlüktür bu. İlk araştırma İstanbul'da yaşayan gayrimüslimlerle (Ermeni, Rum, Musevi) Türkler arasında, kilo, boy ve göğüs çevresi ölçülerek yapılmıştır. Yazarlar Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Aime Mouchet, Süreyâ Ali Kayacan, İsmail Hakkı Çelebi, üç sayı üst üste bu gruplar arasındaki farklılıkları gösteren bulgularını ve yorumlarını, "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyasevi Tetkiki" başlığıyla yayımlamışlardır.

Yazarlara göre İstanbul ırklar üzerine tetkik yapmak için mükemmel bir yerdir, çünkü farklı ırkların yan yana yaşamayı sürdürdüğü nadir mekânlardan biridir.

156. *Birinci Türk Tarih Kongresi...*, s. 119.

157. *A.g.e.*, s. 121. 158. *A.g.e.*, s. 123. 159. *A.g.e.*, s. 119-34.

İstanbul'da birçok ırklar asırlarca, *aynı şeraitte yan yana* inkişaf edebilmişlerdir. Adât ve kavanin-i diniyye bu muhtelif ırkların mümessilleri arasında *gayr-ı kâbil-i mürur* [geçilmesi mümkün olmayan] *maniler* tesis etmiştir. Yalnız yeni Türk Cumhuriyeti bütün Türk vatandaşları müşterek bir milliyet hududları dâhilinde tevhid hareketine teşebbüs eylemiştir; fakat şimdiye kadar İstanbul'da mevcut ve mümessil muhtelif ırklar *has seciyelerini muhafaza ettiler*.¹⁶⁰ (a.b.ç.)

Yazarlara göre "muhtelif ırklar İstanbul'da yüzlerce yıldır karışmaksızın yaşayabildilerse bunun *hâkim olan Türk ırkının* mussadekârlığı sayesinde vuku bulduğunu kaydetmek lazımdır. *Memleketin efendisi olan Türk* yanında bilâ-mâni yaşayan bütün beşeri grupların inkişafını tevkif edebilirdi; onun tahammül ve hilmi aynı sema altında Ruma, Yahudiye ve Ermeniye seciyelerini ve biyoloji şahsiyetlerini muhafaza ederek yaşamaya müsaade etti."¹⁶¹

Makalenin sunumu sırasında, ölçüm değerleri verilmeden önce iki sayfaya yakın uzunlukta, "İstanbul'un diğer ırkları"yla ilgili "tarihsel" ve "antropolojik" bir giriş yapılmıştır. Yazarların, azınlık grupların ırksal özellikleri olarak ileri sürdükleri argümanlar kendi araştırmalarına dayanmamaktadır. Yazarlara göre "zikri geçen üç ırkın burada mükemmel tetkikini tekrarlamak mevzu bahis değildir; bunların seciyelerini tayin etmekle meşgul olmuş belli başlı müellifleri zikretmek kâfidir".¹⁶² Dolayısıyla ayrıntılı referans verilmemekle birlikte ırklar hakkındaki bilgiler derlenmiştir. Yazarların yorumlarını da içeren bu değerlendirmelerin iletmeye çalıştığı temel mesaj, gayrimüslim grupların Türk ırkının arılığı karşısında tam teşekküllü ırklar olarak görülemeyecekleridir. Örneğin Rumlar şöyle tanımlanır:

Antropoloji nokta-yı nazarından İstanbul Rumu nedir? Edvar-ı kadime-den beri boğazlarda yerleşmiş bulunan ırk-ı aslıyyenin mümessili midir? Esna-yı tesisinde bu şehre nakledilen nüfusun bekayası mıdır? Yoksa Bizans'ın şarkın büyük müferrakı bulunduğu ve çok uzak memleketlerden gelen barbarların Haliç sahillerine yerleşmelerine müsaade edildiği bir devir-

160. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 2, Mart 1926, s. 5.

161. A.g.e., s. 5 (a.b.ç.). 162. A.g.e., s. 8.

de, bu muhtelif akvamın ittisâlından [ulaşma] doğmuş *melez bir ırkın ahfadı* [oğullar, torunlar] mıdır? Şüphesiz birer parça bunların cümlesine de mensubdur. Asr-ı hazır-ı İstanbul Rumları aralarında kendilerine hâlâ "Romanoî" namını vermelerine rağmen, *Atinalı Yunanilerin ve hâlâ Romalıların ahfadı olduklarını asla iddia edemezler*. Hakikat-i halde Bizans İmparatorluğu ancak ismen Yunanıdır. Eğer hâlâ bu suret-i tevsimi muhafaza edebiliyorsak, müverrih Rimbaud'nun izahı vechile Yunan lehcesinin "Bizans devrinde" hem hükümet hem de kilisenin resmi lisanı olarak kabul edilmiş olması dolayısıyladır.

Bir ırk-ı beşer ile aynı lisanı mütekellim bir tecemmüyyü karıştırmak itiyad haline gelmiş bir hatadır.

...İrk için olduğu gibi sanat nokta-yı nazarından da eski Bizans İmparatorluğu'nda bir vahdet, müstakim bir teselsül aramak abestir. Hakikatte bu halk ... *derecesi gayr-ı kabil-i tayin müteakib teraküb* [birbiri üzerine binme] *muhtelif halitaların* [karma] *mahsulü* olmuştur. ... Binaenaleyh İstanbul'da yaşayan Rum Bizans'ta birbirine tevali etmiş bulunan akvam mozaikinden müteferri [bir kökten ayrılan], *menşei olan Bizans'tan ancak bozuk bir lehcenin eski hatırasını muhafaza edebilmiş bir melezdır*.¹⁶³ (a.b.ç.)

Yazarlara göre Rumlar gibi Musevilerin de en tanımlayıcı özelliği herhangi bir türdeşlik göstermeyen bir grup olmalarıdır. Musevilerin "aşağı" olduklarının ispatı olarak başvuru en önemli "olgu" da "menşe itibarıyla gayr-ı mütecanis" olmalarıdır. Yazarların vardığı sonuca göre Museviler dini bir cemaat ve/veya sosyal bir topluluk olarak değerlendirilebilecek olsa da, zoolojik olarak, yani ırk bilimi göz önünde tutulduğunda, Musevi ırkı içi boş bir kavramdır.

Muhtelif memleketlerde yapılan antropolojik taharriyat neticesinde umumi *Musevi şeklinin hiçbir tecanüs eseri göstermediği* ve nazar-ı itibara alınan memleketlere göre, *alamet-i kafaviyye, kamet, levn gibi evsaf-ı esasiyyenin insanı şaşırtacak derecelerde tahavvülât* [değişiklik, dönüşüm] arz eylediği görülmüştür. Pittard'ın istintac eylediği vechile, *kelimenin mana-yı zoolojisiyle bir Musevi ırkı mevcut değildir*. Museviler hiç şüphesiz ki gayet kutlu, irtibat-ı tam irae edilen bir tarikat-ı diniyye ve ictimaiyye teşkil eylemektedir. Fakat bunu husule getiren anasır *menşe itibarıyla gayr-ı mütecanisdir*.¹⁶⁴ (a.b.ç.)

163. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki, 2. Kısım: Eşhas ve Efradın İnkışaf ve Neması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 3, Eylül 1926, s. 5-6.

164. A.g.e., s. 28.

Ermenilerden bahsederken yazarlar, ırksal arılığı reddetmek konusunda çekingen kalmış ve Ermenilerin hem menşe hem de kendilerine has antropolojik özellikler bakımından "hakiki bir ırk" olarak değerlendirilebileceklerini belirtmişlerdir.

Rumlar hakkında söylediklerimizin aksine olarak, Ermeniler menşe, antropolojik evsaf-ı mahsusalarıyla gayet muayyen *hakiki bir ırk* teşkil ederler. Bir kısmı İstanbul'da çok uzun zamandan beri yerleşmiş, diğer bir kısmı yeni teraküb eylemiştir. Bu kavim Ararat mınatıkından gelip, cehti-î âzimetleri yalnız İstanbul değil kürenin kâffe-yi aktarır [çekilme].

Bu *gayet eski bir ırktır*. Bazı müverrihlere nazaran Asya-yı Sugranın şarkında yerleşmeden evvel uzun zamanlar Babil'de tavattun eylemişlerdir.¹⁶⁵ (a.b.ç.)

Rumlar ve Musevilerden farklı olarak Ermenilerin kadim bir ırk olduğu ve antropolojik özelliklerinin muhafaza edildiği iddia edilmiş olsa da bu grupla ilgili olarak da eksiklikler bulunmaya çalışılmıştır. Birçok istilaya maruz kalmak ve dolayısıyla farklı toplumların tahakkümü altında yaşamış olmak, nüfusun coğrafi dağınıklığı, Türkçenin yaygın olarak kullanılması, farklı dinlere inanılması gibi açıklamalara başvurularak, Ermenilerin bir ırk olarak kana dayalı bağlarının sürmesine rağmen, tam teşekküllü bir "millet" olmak için gerekli dinsel, dilsel ve sosyal bağlardan mahrum oldukları da söylenmeye çalışılmaktadır. Dil birliği, din birliği, coğrafi yakınlık, mefkûre birliği gibi kavramların 20. yüzyıl başlarındaki ulus-devlet ideolojisi için ne kadar anlamlı oldukları düşünülürse, işaret edilen eksikliklerin aslında çok hayati oldukları anlaşılır.

Müverrih Pittard diyor ki: "Ermenistan kadar *istilaya maruz kalmış pek az memleket vardır*. Asurî, İranî, Yunan, Arap ve mefullerin müteakib tahakkümlerinden geçerek elyevm *Türkiye, Rusya ve Acemistan arasında taksim* edilmektedir. ...

Hal-i Hazır İstanbul Ermenileri *umumiyyetle Türkçe konuşurlar*. Bu lisan vukufı mütekâmil bir derecededir. Türkçeyi *lisan-ı mader zatlari olan Ermeniceden daha fasih konuşan Ermenilerin mevcudiyeti* zikr edilmektedir.

Heyet-i umumiyece *aynı dinin salikleri değildirler*. Bir kısmı gregoryen Katolik, bir kısmı Ortodoks ve nihayet bazıları da az çok umumi ve tanın-

miş edyana mensubdurlar. Bu cihetden *inkısam-ı mezhepleri son derece ayrılmış* bulunan Suriyelilere benzemektedirler.¹⁶⁶ (a.b.ç.)

Tüm bu "fikirler" belirtildikten sonra, 10-16 yaşlarındaki çocuklar üzerinde çeşitli ölçümler yapılmıştır. Karşılaştırma yapabilmek için farklı yaş gruplarındaki çocuklar üzerinde ölçümler yapılmış ve her yaşın ortalaması alınmıştır. Türk çocuklarının neşvünema kudretinin daha yüksek olduğu iddia edilmeye çalışılmıştır. Sebebi belirtilmemekle birlikte, uzun boyun daha yüksek bir karakter olduğu varsayılmaktadır. Örneğin Rum çocuklarıyla Türk çocuklarının boyları karşılaştırılırken, 12 yaşına kadar çocukların boylarının eşit olduğu, ama 16 yaşına gelindiğinde Türk çocuklarının Rumlardan 5 cm daha uzun olduğu gururla belirtilmiştir. Bu tür bir fark, yazarların Rum çocuklarında "teehhür-i neşvünemâ" (büyümede gecikme) ile karşı karşıya olabilir miyiz diye sormalarına sebep olmaktadır.¹⁶⁷ Ermeni çocuklarının boyları da Türk çocuklarından kısa bulunmuştur. Yazarlar "verilere göre" erken yaşlarda önemsiz görülebilecek bu boy farkının zamanla açıldığını iddia etmekte ve yine gururla "hâl-i kuhûlette [erişkinlikte] bile boyları Türk'ten kısa olup Fransız'ın vasatî kâmetini tecavüz edemektedir," demektedirler.¹⁶⁸

Avrupalılar

Türk ırkının Avrupalılarla kıyaslandığında daha üstün olduğunu kanıtlamak, yeni bir devlet olarak bağımsızlık ve saygınlık kazanmak adına çok önemli görülüyordu. Bu noktada Avrupa'yı aşağılamak da önem kazanmıştı. Bu aşağılamanın en belirgin dışavurumu Türk Tarih Tezi'ne göre "Türk ırkı ana yurtlarında yüksek kültür mertebesine varırken, Avrupa halkı[nın] vahşi ve tamamen cahil

166. A.g.e., s. 17.

167. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki III: Tevsii", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 14.

168. A.g.e., s. 15.

bir hayat" yaşıyor olmasıdır.¹⁶⁹ Afet İnan Birinci Türk Tarih Kongresi'ndeki konuşmasında "Coğrafyacı Schrader'e atıfta bulunarak, "Avrupa, Asya'nın alelade bir yarımadasıdır; Asya'nın en nazik, en incelmış, en iyi muvazeneli bir yarımadasıdır; fakat işte o kadar. Avrupa, Asya'dan doğmuştur," diyordu.¹⁷⁰ İnan'a göre "Medeniyetler ve terakkileri dünyanın her yerinde aynı zamanda tahakkuk etmemiştir," ve "Avrupa her yerin en zavallısı olmuştur. Paleolitik sanatların en eskisi bile Afrika'dan gelmedir."¹⁷¹ Reşit Galip ise Avrupalıların Türkleştikleri için bugünkü mertebelerine ulaştıklarını iddia etmektedir.

... Asılları proto-Negroid ve proto-Australoid olan Avrupalıların *Türkle-
rin daimi akınları ve çok sıkı temasları neticesinde Türkleşerek bugünkü ti-
pi aldıkları* ve onları bu neticeye erdirebilmenin Türkler için pek zahmetli bir iş olduğu söylenebilir.¹⁷² (a.b.ç.)

Bu görüşün oluşmasına öncüllük edebilecek bir araştırma Ekim 1927'den Mart 1929'a kadar dört sayı boyunca *Mecmua*'da "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı" adıyla yayımlanmıştır. Bu makale dizisinde Türkler üzerinde yapılan ölçüm değerleri Batılı milletlerle karşılaştırılmış, ırklar hiyerarşisi tahayyülünde Türk ırkı diğer ırklardan daha yüksek bir yere yerleştirilmiştir. Diğer yandan bu tutumlar bir bütünlük göstermez, kendi içinde sayısız çelişki sergiler. Avrupa medeniyetinin hayranlık uyandıran başarılarına imza attığı teslim edilse de, Türklerin çok daha kadim olan uygarlıkları Avrupa'yı küçümsemek için bir koz olarak kullanılır. Türklerin atalardan miras kalma manevi kudreti, istikbaldeki ilerlemeleri için engellenemez bir potansiyel gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

Türk ırkının antropolojik özellikleri üzerine ikinci makalede, Türkler üzerinde yapılmış antropolojik ölçümleri karşılaştırmak için Batılı milletler referans alınmıştır. Bu kez İngiliz, Fransız, İspanyol ve Hollandalılarla (Avrupalılarla) aynı kategoriye konmaktan gurur duymaya eğilim gösteren yazarlar, bu milletler üzerinde

169. *Birinci Türk Tarih Kongresi...*, s. 40.

170. *A.g.e.*, s. 27. 171. *A.g.e.*, s. 28. 172. *A.g.e.*, s. 158.

daha önce yapılmış araştırmalarla kendi tetkiklerini karşılaştırarak benzerliklerin altını çizmektedir.¹⁷³ Metopizma derecesi hakkında karşılaştırma yaparken, yazarlar metopizmanın yüksek ırklarda daha yaygın olarak görüldüğüne kani olduklarını belirtiyorlar.

İrklar silsilesinde aşağıya yani az veya çok ibtidai akvama doğru inildiği nisbette metopik kafaların adedlerinin muntazam bir surette azaldığı görülür. Bu hal, nâ-kabil-i itirazdır.

... Hulasa sebebi her ne olursa olsun, metopizmin en çok yükselmiş ırklara aid bir vasf-ı teşrihi olduğu görülmektedir. İstatistikler bunu gösterdiği gibi, herkesce kafasının vasatiden daha büyük olduğu hal-i hayatında görülmüş olan Koenigsbergli meşhur feylesof Kant'ın öldükten sonra kafasında metopizm bulunması da bunun lehinde bir delildir.¹⁷⁴

Türk kafataslarında bulunan metopizm ortalamasının (%7.6) Ranke'nin Bavyeralılar için bulduğu miktara (%7) "tetabuk" olduğunu belirten yazarlar,¹⁷⁵ Türklerin Avrupa ırklarıyla rekabet edebilecek içkin kapasiteye sahip oldukları sonucuna varırlar:

Şu halde, Türk kafası, metopizm vesair evsafıyla, Avrupa'nın en mütemmeddin ırkları arasında tasnif edilir.

... Bu netaici, hadisenin esbabının neşv-i nemasına düşmeksizin, söylemekle iktifa ederek Türk ırkındaki metopizmin mevzuu-bahs olan Avrupalı ırklara tamamen uyduğunu göstermiş oluruz.¹⁷⁶

Üç sayı üst üste yayımlanan "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tetkiki" adlı makale dizisinin son bölümünde 10-16 yaşları arasındaki çocukların boylarının uzama seyri karşılaştırılırken Fransız çocukları üzerinde yapılmış çeşitli araştırmalara atıfta bulunulmuş ve Türk çocuklarıyla Fransız çocukları karşılaştırılmıştır. Türk çocuklarının 15 yaşından sonra birden uzaması daha sağlam bir "hıfz-ı sıhate" sahip oldukları fikrini akıllara getirmiştir. Bu yorum, söz konusu ırksal fizik antropoloji arkaplanı düşünüldüğünde, açıkça Türklerin daha iyi bir genetik yapısı vardır anlamına gelmektedir. Zaten doğuştan daha kabiliyetli olan ırkları "kurtarmak" ve hatta daha ileri götürmek iddiasında

173. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 7-8.

174. A.g.e., s. 12. 175. A.g.e., s. 10. 176. A.g.e., s. 10-1.

olan öjenik akımın Türkçeye çevrilişi genellikle "hıfz-ı sıhha" şeklinde olmuştur.¹⁷⁷

İşte biyolojistin nazar-ı dikkatini celbe değer bir hadise. On beş yaşma kadar Fransız ferdi Türk ferdinden daha cüsseli olduğu halde, bu yaştan sonra en uzun boyu Türk irâe ediyor. Bidâyet-i emirde biyolojist ve antropolojistlerin ekseriya ileri sürdükleri vasat tesîrâtı, icrâ-yı fiil eylemiş olsaydı Paris ikliminden daha sıcak ve müsaid bir iklimde nemâ ve inkişaf eden Türk çocuğunun daha çabuk büyümesi icab ederdi. Hâlbuki mesele hiç de böyle değil. Şu halde bizce mechul bulunan bir âmîl mevcut demek. Acaba bu mesele *daha kuvvetli bir tagaddî veya daha sıkı bir hıfz-ı sıhhate atfedilebilir mi?*¹⁷⁸ (a.b.ç.)

Türklerin Batılı ırklardan üstün olduğunu varsayan, hatta bunu "umud eden" diğer bir bulgu da Ankara Devrim İlkokulu talebelerinden 433 kız ve erkek çocuk üzerinde yapılan antropometrik araştırma sırasında "ortaya çıkmıştır". Araştırmacı Naciye Çınar, "vasati olarak 8-14 yaş arasındaki erkek çocuklarda artma miktarının (boy uzaması)" 39.5 cm ve Cenevre İlkokullarından birinde aynı yaşlardaki erkekler için bu miktarın 22.3 cm olduğunu belirtiyor. Kız çocuklarında uzama miktarı 36.5 cm iken, aynı oran Cenevre'de 26 cm olarak bulunuyor. Çınar'a göre İsviçre'de aynı yaş grubu içindeki kız ve erkek çocukları, "bizim kız ve çocuklarımız" nazaran kısa kalmakta ve "büyüme de ona göre hâsıl olmaktadır".¹⁷⁹ Bu karşılaştırmaların yapılmasının ardındaki temel mantık Batı'yla rekabet edilebilecek her fırsatı değerlendirmekle ilişkilidir. Bu "yanışmaları" kazanmak belki de Türk ırkına "dünya ırkları arasında hak ettiği yeri" kazandıracaktır.¹⁸⁰

177. Fahrettin Kerim Gökay, "İrk Hıfzısıhhasında İrsiyetin Rolü ve Nesli Te reddiden Korunma Çareleri", *CHP Konferanslar Serisi*, Kitap 12, Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi, 1940.

178. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk İrki ile İstanbul'da Yaşayan Diğer İrklerin Mukâyesevi Tetkiki III: Tevsii", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 4, Mart 1927, s. 13.

179. Naciye Çınar, "Ankara Devrim İlkokulu Talebelerinden 433 Kız ve Erkek Üzerinde Antropometrik bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 68.

180. İlk sayıda, derginin yayımlanma amacını bildiren ilk makalede, temel hedef şöyle belirtilmiştir: "Siyaset itibarile, milletler arasındaki müstakil mevkiimizi

Kanıtlanması gereken diğer bir varsayım da Türk ırkının Asyalılar ve sarı ırkla hiçbir bağlantısı olmadığıydı. Türk antropologlar Türkler hakkındaki bu yanlış anlamayı düzeltmek için çok mesai harcayacaktı.¹⁸¹ Orta Asya'dan çıkmış olan Türk ırkının ariliği ve asliliği zaten ilan edilmişti, buna paralel olarak derginin yazarları modern Türklerin Asyahlarla karakteristik olarak hiçbir benzerlik taşımadıklarını iddia ediyorlardı. Yazarlara göre Türklerin temel antropolojik özellikleri bu ırkın bariz şekilde Avrupa ırklarıyla aynı kategori içinde sayılmasını gerektiriyordu.¹⁸² Hem Orta Asya kökenli hem de Avrupa ırk ailesine mensup olmak birbiriyle çelişir gibi görünen iki argüman olsa da, buna da cevap bulunmuş, Avrupahların da "zaten Türk" oldukları iddia edilerek sorun kolayca çözülmüştür.

Dolayısıyla *Türk-Moğol halkları "vahşi" değillerdi*; bilakis, *Saint-Louis'nin ve Papa'nın "Moğol" hanlarına gönderdikleri elçiler, bu halkların yüksek kültürü ve Avrupalılarla fiziksel benzerlikleri karşısında şaşırma-mışlar mıydı?* Bu koşullarda, Orta Asya halklarının günümüzdeki oluşumunda çoğunluğun beyaz, azınlığın sarı olduğu söylenebilir.¹⁸³ (a.b.ç.)

Şevket Aziz Kansu sinirli bir tonla yazdığı makalesinde Avrupahları, Türklere Moğol dedikleri takdirde kendilerinin de Moğol sayılacakları tehdidiyle ciddi ciddi uyarıyor. Böylelikle Avrupa'daki milletlerin de Orta Asya'dan göç eden Türklerin soyundan geldiğini varsayıyor: "Anadolu Türklerinde Mongol kanının karıştığını tekrardan hoşlanılıyorsa gözden kaçırmamak ve unutmamak ge-

tamamile istemek hakkımız ise, *akvam ve cemaat-i beşeriye arasında ırkımıza raci olan mevkii tesis etmek* de öylece vazifemizdir. İşte antropolojiye ilk safhada düşen iş budur."

181. Türklerin Moğollardan farklı olduğu iddiası birçok makalede görülebilir. Bkz. Lefebvre, "Coğrafya ve Irklar Meselesi (3. kısım)", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 35; Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Bir Türk Antropoloji Tettebbu Merkezi İbdânın Lüzum ve Faidasına Dair", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 1, Ekim 1925, s. 7.

182. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 14.

183. Lefebvre, "Coğrafya ve Irklar Meselesi (3. kısım)", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 36.

reki ki *şayet bu hal Türkler yani Asya Alplileri için doğruysa, Avrupa ve Asya'nın prehistorik ve protohistorik devirleri hakkında bildiklerimiz doğrultusunda Avrupa'daki muazzam Alpli kitle için de o kadar doğrudur*"¹⁸⁴ (a.b.ç.).

Anadolu'nun Esmerleri: Trakyalılar ve Kürtler

Türk ırkının üstünlüğünün diğer bir "sağlaması" da Anadolu'daki farklı halklarla Türkleri karşılaştırarak yapılmıştır. Burada üstü ör-tük de olsa, yeni kurulan devletin çatısı altında yaşayan halklar arasında Türklerin en mütekâmil ve yetkin insan grubu olduğu, bu yüzden de Cumhuriyetin hem kurucu hem de yönetici unsuru ol-maları gerektiği iddia ediliyordu. Daha önce de değindiğimiz "hâ-kim olan Türk ırkı," ya da "memleketin efendisi olan Türk," gibi ifadeler de düşünüldüğünde Türk ırkının "asli unsur" olarak kurgu-landığını söyleyebiliriz. Bu tür yargılar yoluyla Türk milliyetçili-ğinin ırk kavramına ne kadar sıkı bir şekilde sarılmış olduğuna ta-nık oluyoruz.

Şevket Aziz Kansu'nun Türklerin prognatisma endeksi üzerine yazdığı makalesinde "diğerlerinin" daha aşağılarda olduğu açıkça belirtilmektedir:

Ophryon iki kaşın arasındaki noktadan çeneye kadar yüzün uzunluğuna denir. ... Anadolu Türklerinde kısa olan bu ölçü, ermeni, kürt, tatar, ve laz-larda daha büyüktür. ... Bu hal Anadolu Türklerinin büyük bir kafa ve nis-peten küçük bir yüz sahibi olduklarını göstermektedir. Bu da bu insan top-luluğunun genel evrimi lehinde bir karakterdir.¹⁸⁵

Melih Kınay'ın Ankara Gedikli Erbaş Ortaokulu talebelerinden 14-18 yaşlarındaki 200 erkek çocuk üzerinde yaptığı antropomet-rik araştırmanın örnekleminde "tek bir şehir çocuğu yoktur". Kınay makalesinde ince, uzun yüzlerin daha çok dağlık arazinin ürünü ol-

184. Şevket Aziz Kansu, "Anadolu Kraniyolojisi", *Türk Antropoloji Mecmu-ası*, no. 17-18, Mart 1935, s. 66.

185. Şevket Aziz, "Umumi Prognatisma ve Türk Kafalarının Prognatisması", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 13 (orijinal metinde Türk dışın-daki "ırk" isimleri aynen böyle küçük harfle verilmiştir).

duğunu belirtiyor. Araştırma sırasında deri rengi de incelenmiş ve yazar örnekleme üç gruba ayırmış: açık, orta, koyu. "Koyu renkli" grupta sıralananlar Yozgat, Kırşehir, Erzincan, Kars, Karaköse ve Urfa'dır.¹⁸⁶ Bu esmer çocuklar arasında brakisefali "normuna" uymayan numunelerle karşılaştığını belirten Kınay, alt perdeden de olsa, "daha ziyade dağlık arazinin" ürünü olan "ince, uzun yüzlü", "koyu renkli" çocukların Türk ırkının tipik özelliklerini (braki kafa, kısa ve geniş yüz) taşımadığını belirtiyor.

Kafa irtifaa (kulak deliği-bregma mesafesi) göre yaptığın bir araştırmada Karaköse, Kars, Bolu, Konya, Sivas, *renge göre isim verilirse koyu renklilerin ekserisi* yüksek kafalı [doliko] olarak görülmüştür. Ankara, Çankırı, Kırşehir, Kütahya, Yozgat, Bursa, köylü çocuklarının orta kafa; Eskişehir, İzmit, Tekirdağ, Kayseri, Çorum, Erzurum çocukları basık kafa formasında... Her yaşın çok dar ve ince yüzlüleri Erzurum, Kırşehir ve Sivas'ta ... ince, uzun yüzlerin daha ziyade dağlık arazinin çocuklarında çokluk gösterdiği görülmektedir.¹⁸⁷ (a.b.ç.)

Her ne kadar makale boyunca "teşhis"ten kaçınılmışsa da yazarın dağlık arazide yaşadıklarını belirttiği esmer çocuklar, büyük ihtimalle Kürtlerdir. Türk ırkının özelliklerini taşımayan Erzurum, Sivas, Kars gibi Doğu illerinden gelen bu grup hâkim ideolojiye uygun olarak "belirsiz" bırakılmış, ismen ağza alınmamış, fakat yine de "aşağı" seviyede görülmüştür.

Şevket Aziz de Rumeli ve Anadolu Türklerinin antropometrik ölçümlerine dayanan makalesi boyunca Rumeli ve Anadolu Türklerinin birbirlerinden farklı olduklarını kanıtlamaya çalışmıştır. Böyle bir niyet olduğu iki grubun araştırma öncesinde farklı kategoriler olarak değerlendirilmesinden de anlaşılabilir. Rumeli Türkleri daha kısa boyları (1,673, Anadolu Türklerinin 1,678), daha uzun bacaklarıyla, ve daha az braki kafalarıyla (82,57, Anadolu Türklerinin 84,19) Alpin kökenli Anadolu Türklerinden farklı görülmektedirler.¹⁸⁸

186. Melih Kınay, "Ankara Gedikli Ortaokulu Talebelerinden 200 Erkek Çocuk Üzerinde Antropometrik Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 179.

187. A.g.e., s. 178-9.

Cinsiyetçi Yorumlar

Türk Antropoloji Mecmuası sadece kafa yapıları birbirinden farklı olduğu için erkeklerle kadınların farklı becerileri ve zihinsel yetenekleri olduğunu varsayarak cinsiyetçi bir tavır sergilemiştir. Diğer yandan cinsiyete dayalı yorumlar makaleden makaleye değişmekte, ileri sürülen tezler erkek ya da kadın lehine süreklilik göstermemektedir. Bazı makalelerde kadın kafataslarında braki olma istidadının daha fazla, dolayısıyla kadımların zihinsel kapasitelerinin daha gelişmiş olduğu vurgulanırken, bazı makaleler erkek kafataslarının daha braki olduğunu belirtmektedir. Her ne kadar "kimin daha iyi olduğu" konusunda mutabakata varılmamışsa da, bir cinsin diğerinden asli olarak üstün olduğunu vurgulamak cinsiyetçilik göstergesidir.

Kadınların erkeklere kıyasla çok daha ileri seviyede braki olduğunu iddia eden çok sayıda çalışma vardır. Nureddin Ali Berkol, Neşet Ömer İrdelp, Süreyâ Ali Kayacan, Aime Mouchet ve Hamza Vahit Göğen tarafından yazılan makalede, kadımların daha zeki olduğunun altı açıkça çizilmiştir:

Metopik kafalar kadın kafaları ile evsaf-ı müştereke gösterir. Bu hal, hayret celb etmemelidir. Zira kadın kafası, Manouvrier'nin çok iyi gösterdiği vechile erkeğe nisbetle daha yüksek bir enmuzecedir. Çünkü kadın mahhının nisbi sıklığı erkeğin mahhına nazaran daha fazladır; çocuk mahhı da aynı şeraittedir.¹⁸⁹

Halil Güler'in kafatası üzerinde yaptığı çeşitli ölçümleri kullandığı makalesinde belirttiğine göre, "Erkekler daha ziyade braki grupta toplanmıştır. Hâlbuki kadınlar daha ziyade braki, hiper braki ve ultrabrakikran gruplarda bir çokluk göstermektedir."¹⁹⁰ Ab-

188. Şevket Aziz, "Anadolu ve Rumeli Türklerinin Antropometrik Tetkikleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 11, Mart 1931, s. 10-4.

189. Nureddin Ali Berkol ve diğ., "Türk Irkı Hakkında Antropoloji Tetkikatı", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 6, Mart 1928, s. 12.

190. Halil Güler, "Türk Kafası Üzerinde Kafa, Yüz, Alın, ve Alın Meyli Karıneleri Arasındaki Rabıtarlar Hakkında Bir Tetkik ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 49.

dullah Bilge de "Kadın kafalarında brakikran olmaya istidat daha fazladır," demektedir.¹⁹¹

Bunun yanı sıra kadınların daha ileride oldukları iddiası evrim teorisiyle birlikte düşünülerek de gerekçelendirilebilmektedir.

Alın meyil karinesine göre kadınlar daha çok ortometopdurlar (şakul alın) [genel evrimin gelişmişliğine delalet bir özellik]; erkekler daha şameotopdurlar (basık alın). ... Alın genişliği karinesine göre erkeklerin alınları kadınlardan daha geniştir. ... Alnın genişliği ve darlığı, meyilli veya bombeli oluşu kafanın doliko ve braki oluşu ile rabitalıdır.¹⁹²

Nermin Aygen'in araştırması da kafatası üzerinde yapılan ölçümlere dayanmakta ve kadınların evrimin daha ileri basamaklarında olduğuna dikkat çekmektedir. Aygen'in ölçtüğü 55 kadın ve 58 erkek kafasında,

kadın erkekte daha çok braki ve daha küçük bir alın meyli karinesi göstermektedir. ... Kafalar brakileştikçe alın meyil karinesinin azaldığı görülmektedir. ... Zaten birçok cinsi ve ırki karakterlerin toplanmış olduğu alın kemiğinin bilhassa ön ve aşağı aksamı kafa karinesi ile ifade edilen kafa formunun tesirindedir. ... Üst çene profil zaviyesi Dolicocrane'dan Brachycran'a ve kadında erkekte ziyade küçülmekte yani üst çene prognatlaşmaktadır. ... Kadın erkeğe ziyade daha ortognat olmak istidadındadır.¹⁹³

Madalyonun diğer tarafında, erkeklerin sefalik endekslerinin daha büyük olması bakımından kadınlardan daha yüksek mevkide olduğunu belirten makaleler de vardır. Şevket Aziz Kansu, cinsiyetin anatomi üzerine etkisi hakkında yaptığı araştırmada kadınların sefalik çaplarının erkeklerden küçük olduğunu belirtiyor:

Başlarını ölçtüğümüz kadın ve erkek şahısların re's kuturlarım (sefalik çap) bulduk. Prof. Papillault'un "Paris'in Ortalama İnsanı" çalışmasıyla kar-

191. Abdullah Bilge, "Türklerde Kafa Dikişlerinin Morfolojileriyle Kafanın Diğer Karakterleri, Rabitaların Tetkiki ve Neticeleri", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 158.

192. A.g.e., s. 50-1.

193. Nermin Aygen, "Türk Kafalarının Zaviye Kıymetleri Üzerinde Bir Tetkik", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 217-8. Haurlamak gerekir ki, genel evrim anlayışına göre, evrim zincirinin önceki halkasıyla benzerlik göstermek, istenir bir durum değildir. Büyük bir üst çene, küçük bir kafa, düz ve çıkıntısız bir alın bu tip aşağı özelliklerdendir.

şılaştırdık. Genel sonuç gerek Türk ve gerekse Fransız erkeğinde re'sin boyutunun kadınlara nazaran büyük olduğudur.¹⁹⁴

Samsun ilkokul çocuklarından 7-15 yaşlarında 180'inin ölçümlerinin alındığı bir antropometrik araştırmada Kılıç Kökten "yaptığı ruhi araştırmalarda" (her ne kadar antropometrinin ruhiyatla hiç ilgisi yoksa da) "kızların bazılarında inkişaf anındaki zekâlarını erkeklerden geri" bulduğunu belirtiyor. Ardından şöyle bir sonuca varıyor: "Şu hale nazaran beden inkişafı başladığı zaman ruhi inkişafta bir durgunluk görmüş oluyoruz." Yapılan çıkarımın, halk dilinde şakayla karışık sıklıkla kullanılan "boyu uzun aklı kısa" deyiimiyle ne kadar örtüştüğü ilgi çekicidir. Aynı makalede yazar ayrıca "erkeklerin başın önden arkaya en büyük uzunluğu kızlara nazaran kıymetçe galiptir ve başın en büyük genişliği de kızlardan fazla[dır]," der.¹⁹⁵ Irk ayrımcılığındakine benzer biçimde, ırkçılıkla aynı şekilde akıl yürüterek ama bu kez *Türk* yerine *erkekler* daha mütekâmilidir demeye çalışan bir makale ile karşı karşıyayız.

Cinsiyete dayalı farkların makaleden makaleye farklı yorumlanıyor oluşu, bu konuda kesin bir kanıya varılmadığına, dolayısıyla ırka dayalı farkların çok daha önemli görüldüğüne işaret olabilir. Milliyetçilik bağlamında düşünüldüğünde, asli unsur olarak görülen grubun hem "azınlık" gruplar hem de diğer milletler üzerinde üstünlüğünün her makalede tartışılmaz doğru olarak sürekli "kanıtlanması", milliyetçilik yolunda kadımların da mobilize edileceği düşünülürse Türk erkeklerinin Türk kadınlarından daha üstün olduğunu (ya da tersi) iddia etmekten kuşkusuz daha önemlidir. Dolayısıyla, cinsiyetler arası farklılıklar ırkçı antropoloji için ikincil bir öneme sahiptir diyebiliriz. *Mecmua* makalelerinde yazarların savunduğu tezlerin genelde birbiriyle büyük ölçüde örtüştüğü düşünülürse cinsiyete dayalı tezlerin (cinsiyetler arasındaki antropolojik farklar) makaleden makaleye değişmesi *Mecmua*'nın bu

194. Şevket Aziz, "Türk Kadın ve Erkeğinin Mukayeseli Sefalometrisi Hakkında Bir Muhtıra", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 9, Mart 1930, s. 44.

195. Kılıç Kökten, "Samsun İlkokul Çocukları Üzerinde Antropometrik Araştırmalar", *Türk Antropoloji Mecmuası*, no. 19-22, Eylül 1939, s. 247.

konuda yerleşik bir yayın politikası olmadığını gösterir elbette. Ama asıl önemlisi, her makalede farklı ölçümler ve dolayısıyla farklı iddialar sunulmuş olması, yine istemeden de olsa, ırkçı antropolojinin bilimsel açıdan hükümsüzlüğünü simgelemektedir.

Türk Antropoloji Mecmuası'nı eksen alan bu bölümde, Türkiye'de antropolojinin doğuşu ve bu araştırmaların beşiği olarak göreve başlayan derginin hayata geçirilmesini detaylarıyla ele aldım. Antropoloji bilimsel bir disiplin olarak 1925 itibarıyla kök salmaya başlamıştır. Türk Antropoloji Enstitüsü ve yayımlanmaya başlayan dergi fiziksel antropolojiye en başından beri eğilimli, tıp ve biyoloji gibi pozitif bilimlerle de oldukça yakın bir pozisyon edinmiştir. İlk antropoloji laboratuvarının Haydarpaşa Tıp Fakültesi bünyesinde kurulması ve bir grup tıp doktorunun bir antropoloji dergisi yayımlamaya başlaması da bu yakınlığın göstergesidir.

Kuruluşundan itibaren arkasında devlet desteği olduğu açıkça beyan edilen *Mecmua*, "yaratıcısı" denilebilecek devlete karşı bir takım yükümlülükler altına girmişti. Antropolojinin en temel görevi, milletin *atalarına* ilişkin köklerini bilimsel bir yaklaşımla kanıtlamaktı. Tek-parti rejiminin milliyetçi ideolojisi bilim üzerinde de egemenlik kurduğu için, araştırmalar neticesinde ilan edilen tüm "bilimsel eserler" resmi ideolojinin damgasını taşıyordu. *Mecmua*'nın kadrosu milliyetçi ideolojiye sadık destekçilerden oluşuyordu ve dergi milli efsaneleri bilimsel gerçeklere dönüştüren bir transformatör görevi görüyordu. Mitsel terminolojiyi bilimsel jargonla değiştirerek, milliyetçi mitleri bilimkurgu metinlerine dönüştüren yazarlar, aslında yeni bir şey üretmiyor, yüzeysel ama gösterişli bir ambalaj oluştuyorlardı. Bu nedenle, yapılan araştırmalar, bilimsel merak itkisiyle yeni bulgulara ulaşma gayesini taşıyan şahsi, iradi girişimlerden çok, "yukarıdan" alınan emirle, ideolojik doğruları bilimin buyruklarına dönüştürmeye yarayan, bilimsel bir onay mekanizmasının çalışması olarak anlaşılmalıdır.

Türk Antropoloji Mecmuası'nın toplumsal etkileri, nüfuzu ve

kamuoyu nazarındaki önemi hakkında çıkarımlar yapabilecek bulgulardan uzak olsak da, *Mecmua*'nın devlete karşı sorumlulukları düşünüldüğünde kendisine verilen bu görevleri yerine getirmekte son derece başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle, antropolojinin pozitif bilim merhalesine yükseltilebilmesi için ırk temel araştırma birimi olarak alınmış, ardından derginin söylemine kalıcı bir ırkçılık tonu sinmiştir. Bu ırkçı anlayış çerçevesinde, ırkların hiyerarşisi, ırksal özelliklerin çevresel koşullar karşısında değişmezliği, ırksal özelliklerin zihni ve psikolojik faaliyetler üzerindeki etkisi gibi düşünceler ciddiyle araştırılmıştır.

Yazarlar hem milliyetçi ideolojiye karşı kendilerini sorumlu hissettiklerinden hem de devletin tartışılmaz denetimi altında görev yaptıklarından, araştırmalarını hazırlarken yönetici seçkinler tarafından dayatılan tüm reçetelere uymuş görünmektedirler. Bu yüzden *Mecmua*'nın iddialarıyla, resmi ideolojinin buyrukları arasında hiçbir çatışma olmamıştır. Bu sorunsuz uyum, *Mecmua*'nın, Türk milli kimliğinin tanımlanmasında Türk ırkının asli unsur olduğunu benimsetmeye çalışan devletin, bilimsel propaganda aygıtlarından biri olarak kullanıldığını kanıtlar niteliktedir.

Türk Antropoloji Mecmuası'nın genel tutum ve söylemindeki ırkçılığı açıkça sergiledikten ve devletle olan sağlam bağlarını gösterdikten sonra, derginin Türk milliyetçiliğinin bünyesinde görünür hale gelmeye başlamış olan ırkçı temaların teorik altyapısını oluşturan bir meşruiyet mekanizması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.